

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Vili Järvinen

SYYTEOIKEUDEN VANHENTUMINEN

RIKOSOIKEUDELLISEN VANHENTUMISEN MUOTONA

Liiketalous ja matkailu
2014

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Vili Järvinen
Opinnäytetyön nimi	Syyteoikeuden vanhentuminen - Rikosoikeudellisen vanhentumisen muotona
Vuosi	2014
Kieli	suomi
Sivumäärä	98
Ohjaaja	Tuula Hartman

Opinnäytetyössä käsitellään rikosoikeudellisen vanhentumisen keskeisintä muotoa, syyteoikeuden vanhentumista. Työn tavoitteena oli tutkia, mitä tarkoitetaan syyteoikeuden vanhentumisella, missä ajassa eri rikokset vanhentuvat, mitkä perusteet eri vanhentumisaikojen säätämisen takana vaikuttavat ja miten vanhentuminen esiintyy rikosprosessin eri vaiheissa.

Opinnäytetyö kokoaa yhteen aiheesta kiinnostuneelle lukijalle kaiken tarpeellisen tiedon syyteoikeuden vanhentumisesta. Tutkimuksessa avataan eri käsitteitä, lakeja ja kansainvälisiä sopimuksia, jotta kaikki lukijat pystyvät ymmärtämään käsiteltävän asian, niiden esiintyessä käsiteltävän aiheen yhteydessä. Tutkimuksessa hyödynnetään laajasti oikeuskirjallisuutta, artikkeleita, oikeuskäytäntöä, lainsäädäntöä ja hallituksen esityksiä.

Syyteoikeuden vanhennuttua, eli oikeuden vaatia rikoksesta rangaistusta kuluttua ajallisesti umpeen, ketään ei voida saattaa rikosoikeudelliseen vastuuseen teosta. Syyteoikeus on ehdoton prosessinedellytys, mikä tarkoittaa sitä, että jos tämä on vanhentunut, tuomioistuimien ei ota syytettä käsiteltäväksi. Rikoksille säädetään niiden laatuun perustuen eripituisia vanhentumisaikoja, mitä lievemmästä rikoksesta on kyse, sitä nopeammin saavutetaan se vaihe, jolloin syytteen nostaminen olisi epätarkoituksenmukaista ja kohtuutonta. Rikosprosessin joutuisuus on tärkeää asianosaisten oikeusturvan kannalta, koska ajan kuluessa näytön ja todistelun luotettavuus kärsii, ja myös ettei rikoksesta epäilty tai syytetty jäisi liian pitkäksi aikaa epävarmuuteen kohtalostaan. Vanhentumisaikojen pituuden säätämisen taustalla, joidenkin rikosten kohdalla, on vaikuttanut Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten sisältö.

Avainsanat	syyteoikeuden vanhentuminen, rikosoikeudellinen vanhentuminen, rikosprosessi
------------	--

ABSTRACT

Author	Vili Järvinen
Title	Time-barring of the Right to Bring Charges as a Type of Criminal Statute of Limitations
Year	2014
Language	Finnish
Pages	98
Name of Supervisor	Tuula Hartman

The theme presented in this thesis is the most central type of the criminal statute of limitations, the time-barring of the right to bring charges. The aim of this thesis was to research what time-barring of the right to bring charges means, what these time limits that result in different crimes becoming time-barred are, what underlying there are that affect enactment of different time limits and how time-barring appears in the different stages of the criminal procedure.

The thesis collects together all the necessary information about the time-barring of the right to bring charges for the reader who is interested in the theme. The concepts, the laws and the international contracts are explained in the thesis as they come up in connection with every theme, so that every reader can understand the topic that is under discussion. In the study juridical literature, articles, case law, legislation and government bills have been exploited widely.

Once the right to bring charges has been time-barred, there is no longer the possibility to convict anyone to a penalty on that crime. The right to bring charges is a strict requirement for the criminal procedure, which means that if this case has been time-barred, the charge can no longer be investigated. Different crimes have different length time limits based on their quality. If the crime is a minor one, the sooner it reaches the point where the right to bring charges becomes impractical and unreasonable. From the point of view of the involved parties is important that the trial can be completed within a reasonable time, because when time passes the reliability of proof of crime and presentation of evidence suffers. Also, protecting the rights of the involved parties it must be taken into consideration so that the suspect of the crime or the defendant does not have to stay in uncertainty about his/her destiny for long time. Certain international contracts binding Finland have content that have influenced enacting the time-barring of the right to bring charges in certain crimes.

Keywords	Time-barring of the right to bring charges, criminal statute of limitations, criminal procedure
----------	---

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	7
2	RIKOSOIKEUDELLINEN VANHENTUMINEN.....	9
	2.1 Rikoslain 8 luvun vanhentumista koskevat säädökset.....	10
	2.2 Syyteoikeuden vanhentumiseen liittyvän lainsäädännön muutokset.....	10
	2.3 Rikoksen vanhentumisen kolme ajallista ulottuvuutta	12
	2.4 Rikosoikeudellisen vanhentumisen oikeuspoliittinen perusta	13
	2.4.1 Yleisestävyys	14
	2.4.2 Erityisestävyys	17
	2.4.3 Sovitus.....	18
3	RIKOSPROSESSIN JOUTUISUUS.....	20
	3.1 Asianosaisten oikeusturva ja prosessin joutuisuus	20
	3.2 Oikeudenkäynnin kohtuullisen keston vaatimus ja tehokas oikeussuojakeino oikeudenkäyntien viivästyttä vastaan.....	22
	3.3 Esitutkinnan joutuisuus.....	24
4	SYYTEOIKEUS.....	26
	4.1 Yleistä syyttäjistä	26
	4.2 Syyttömyysolettama.....	28
	4.3 Ensisijainen ja toissijainen syyteoikeus	29
	4.3.1 Virallisen syyttäjän syyteoikeus.....	30
	4.3.2 Asianomistajan syyteoikeus	33
	4.4 Syyteharkinta	34
	4.5 Syyteharkinnan joutuisuus	37
5	SYYTEOIKEUDEN VANHENTUMINEN	39
	5.1 Vanhentumattomat rikokset.....	39
	5.1.1 Henkirikosten selvittäminen ja niiden määrä.....	41
	5.2 Yleiset syyteoikeuden vanhentumisajat.....	43
	5.3 Rikoslajikohtaisia erityisiä syyteoikeuden vanhentumisaikoja	45
	5.3.1 Virkarikokset ja julkisyhteisön työntekijän rikokset.....	45

	4
5.3.2 Ympäristörikkokset.....	49
5.3.3 Ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyt ympäristörikkokset.....	51
5.3.4 Ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyt kalastusrikkokset.....	53
5.3.5 Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset	54
6 SYYTEOIKEUDEN VANHENTUMISAJAN ALKAMINEN JA PÄÄTTYMINEN.....	60
6.1 Tekorikokset	60
6.2 Laiminlyöntirikokset.....	60
6.3 Seurausrikkokset	62
6.4 Jatkuvat rikokset	62
6.5 Osallisuus rikokseen	63
6.6 Rikosten yksiköinti	64
6.7 Vanhentumisajan päättyminen.....	66
7 SYYTEOIKEUDEN VANHENTUMISEN KATKEAMINEN	69
7.1 Vanhentumisen katkeaminen haasteen tiedoksiannolla.....	70
7.2 Vanhentumisen katkeaminen oikeudenkäynnissä tehdyllä rangaistusvaatimuksella.....	72
7.2.1 Syytteen laajentaminen ja tarkistaminen.....	72
7.3 Syyteoikeuden vanhentumisen katkeaminen rikkomusta koskevassa asiassa	77
7.4 Syyteoikeuden vanhentumisen katkeaminen tuomioesityksen perusteella.	77
7.5 Syyteoikeuden vanhentumisajan jatkaminen.....	79
7.6 Menettely syyteoikeuden vanhentumisaikaa jatkettaessa.....	82
7.7 Syyteoikeuden vanhentumisen seuraukset.....	84
8 POHDINNAT.....	86
LÄHTEET.....	88
LIITTEET	

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

- Kuvio 1.** Tapot, murhat ja surmat: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2004 – 2013 s. 42
- Kuvio 2.** Henkirikokset (Tapot, murhat sekä surmat) Suomessa 2004 – 2013 s. 43
- Kuvio 3.** Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6–7): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2004-2013 s. 58
- Kuvio 4.** Syytteen muuttamisen (laajentamisen) ja tarkistamisen (täydentämisen) välinen suhde s. 75

LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (63/1999)
HE	Hallituksen esitys
HO	Hovioikeus
KKO	Korkein oikeus
KO	Kärjäoikeus
KP-sopimus	Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (8/1976)
PL	Perustuslaki (731/1999)
RL	Rikoslaki (39/1889)
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)
SjäL	Laki syyttäjälaitoksesta (439/2011)
VKS	Valtakunnansyyttäjä
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä käsitellään rikosoikeudellisen vanhentumisen keskeisintä muotoa, syyteoikeuden vanhentumista. Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, mitä tarkoitetaan syyteoikeuden vanhentumisella, missä ajassa eri rikokset vanhentuvat, mitkä perusteet vanhentumisaikojen säätämisen takana vaikuttavat, ja miten vanhentuminen esiintyy rikosprosessin eri vaiheissa.

Rikosoikeudellisella vanhentumisella tarkoitetaan sitä, että ajan kulumisen vuoksi rikoksesta ei voida saattaa ketään rangaistusvastuuseen. On olemassa myös rikoksia, joita vanhentumisajat eivät koske, kuten murhaa. Rikos voi vanheta kolmella eri tavalla. Syyteoikeus vanhentuu, mikäli syytettä ei nosteta rikoksesta laissa säädetyssä ajassa, tällöin syyte hylätään. Vaikka syyte olisi nostettu oikeassa ajassa, tuomitsemisoikeuden vanhennuttua, rikoksesta ei voida tuomita enää rangaistusta. Kolmanneksi, rikoksesta tuomittu rangaistus raukeaa, mikäli sitä ei panna täytäntöön laissa säädetyssä ajassa.

Suomi on saanut *Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta* 2000-luvulla lukuisia tuomioita rikosoikeudenkäynnin viivästymisestä, mikä on merkittävä oikeusturvaongelma. Rikosten vanhentumista perustellaankin muun muassa oikeusturvasyillä, koska ajan kuluessa näytön ja todistelun luotettavuus kärsii. Vuosien 2000-2009 välisenä aikana ihmisoikeustuomioistuin antoi pelkästään suomalaista rikosprosessin joutuisuutta koskevia tuomioita yhteensä 21 kappaletta, joista 18 tuomiossa vahvistettiin Suomen rikkoneen kohtuullisen ajan vaatimusta ja kuudessa hyvitystä rangaistuksessa kohtuullisen ajan vaatimuksen loukkaamisesta. Oikeudenkäynnin kohtuullisen keston taustalla on ajatus siitä, etteivät rikoksesta epäillyt ja syytetyt jäisi liian pitkäksi aikaa epävarmuuteen kohtalostaan.

Opinnäytetyö kokoaa yhteen aiheesta kiinnostuneelle lukijalle kaiken tarpeellisen tiedon syyteoikeuden vanhentumisesta. Tutkimuksessa avataan eri käsitteitä, lakeja ja kansainvälisiä sopimuksia, jotta kaikki lukijat pystyvät ymmärtämään käsiteltävän asian, niiden esiintyessä käsiteltävän aiheen yhteydessä.

Valitsin opinnäytetyön aiheeksi syyteoikeuden vanhentumisen mielenkiinnosta tutkia, mitä kaikkea rikosten vanhentumiseen liittyy, ja varsinkin kun kyse on syyteoikeuden vanhentumisesta. Aluksi tarkoitukseni oli käsitellä koko rikosoikeudellista vanhentumista, mutta huomasin pian aiheen olevan liian laaja, joten päätin rajata työn käsittämään syyteoikeuden vanhentumista.

Opinnäytetyö on suunnattu oikeudenalalla työskenteleville, sitä opiskeleville ja kaikille aiheesta kiinnostuneille. Opinnäytetyö helpottaa ymmärtämään syyteoikeuden vanhentumisen merkityksen osana rikosoikeudenkäyntiä.

Tutkimusmenetelminä käytän työssä muun muassa paljon eri oikeuskirjallisuutta, artikkeleita, lainsäädäntöä, lainvalmistelutöitä, kansainvälisiä sopimuksia, tilastotietoa, oikeuskanslerin ratkaisuja sekä oikeuskäytäntöä. Esimerkeillä, oikeustapauksilla sekä oikeuskanslerin ratkaisuilla selkeytetään teoriaa ja annetaan laajempi käsitys käsiteltävästä aiheesta.

2 RIKOSOIKEUDELLINEN VANHENTUMINEN

Rikosoikeudellisesta vanhentumisesta säädetään rikoslain (RL) 39/1889 8 luvussa. Rikoksen vanhentumisella tarkoitetaan sitä, että ajan kulumisen vuoksi kyseessä olevasta rikoksesta ei voida enää määrätä rangaistusta tai tuomittua rangaistusta panna täytäntöön. Vanhentuminen voi täten estää seuraamusten määräämisen, ja jo määrättyjen seuraamusten täytäntöönpanon. Sen estämiseksi, että rikosoikeudenkäynti jatkuisi määräämättömän ajan, on ollut tarpeen säätää erilaisia vanhentumisaikoja. Syyteoikeuden ja tuomitsemisoikeuden vanhentumisajat porrastetaan rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen mukaisesti, lisäksi joillekin rikoksille on ollut tarve säätää erityisiä vanhentumisaikoja. Tuomitun vankeusrangaistuksen vanhentuminen porrastetaan tuomitun vankeuden pituuden mukaan. Luvussa määrätään myös muiden eri tuomittujen rangaistusten raukeamisesta kuten nuorisorangaistuksen, sakkorangaistuksen ja menettämisseuraamuksen. (Frände 2012, 299-310; Lappi-Seppälä, Hakamies, Koskinen, Majanen, Melander, Nuotio, Nuutila, Ojala & Rautio 2008, 154-156.)

On olemassa myös rikoksia, jotka eivät vanhene, ja tällaisiin rikoksiin liittyy aina elinkautinen vankeusrangaistus. Näissä rikoksissa oikeus syyttää ja tuomita ei vanhene koskaan. Tuomitun rangaistuksen täytäntöönpano ei voi myöskään vanhentua, jos tuomittu rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus. (Frände 2012, 299-310; Lappi-Seppälä ym. 2008, 154-156.)

Rikosoikeudellinen vanhentumisjärjestelmä perustuu yleensä siihen, että vähäisemmät rikokset vanhentuvat vakavampia rikoksia nopeammin. Mitä lievemmästä rikoksesta on kyse, sitä nopeammin saavutetaan se vaihe, jolloin syytteen nostaminen olisi epätarkoituksenmukaista tai kohtuutonta. (HE 27/1999) Rikoksen laadulla on merkitystä vanhentumiseen. Esimerkkinä, näpistyksen (RL 28:3) syyteoikeuden vanhentumisaika on kaksi vuotta, kun taas törkeän varkauden (RL 28:2) kohdalla syyteoikeus vanhentuu kymmenessä vuodessa. Mitä lievemmästä rikoksesta on kyse, sitä painavimmat ovat syyt vanhentumisen puolesta. On perusteltua säätää

vähäisten omaisuusrikosten vanhentumisaika lyhyeksi, kun taas samalla murha rikostyyppi, joka ei vanhene koskaan. Oikeusturvasyyt puoltavat myös vanhentumista, koska näyttö rikoksesta huononee ajan kuluessa. Sovituksen ja uhrien hyvittämisen tarve myös vähenee mitä enemmän aikaa kuluu. Rikosoikeusjärjestelmän voimavarat eivät ole loputtomat, joten on järkevää käyttää niitä tuoreiden rikosten selvittämiseen, koska mahdollisuudet tällaisien rikosten selvittämiseen ovat huomattavasti paremmat kuin hyvin vanhojen. Jos pitkät vanhentumisajat tai syyteoikeuden vanhentumattomuus johtaa kohtuuttomaan ja epätarkoituksenmukaiseen ratkaisuun yksittäistapauksessa, tämä on korjattavissa presidentin armahduksella (PL 105§). Yksi keino välttää kohtuuton lopputulos on toimenpiteistä luopuminen, jos rikos on tullut hyvin myöhään ilmi. (HE 27/1999; Tolvanen 2006, 360.)

2.1 Rikoslain 8 luvun vanhentumista koskevat säädökset

Syyteoikeuden vanhentumisesta säädetään rikoslain 8 luvun (297/2003) 1-5 §:issä. Tämä tutkimus perustuu juuri edellä mainittuihin pykäliin sekä saman luvun 17 §:ään, jossa säädetään vanhentumisajan päättymisestä Luvun 6-9 §:issä säädetään tuomitsemisoikeuden vanhentumisesta. Luvun 10-14 §:issä säädetään tuomitun rangaistuksen raukeamisesta. Luvun 15 §:ssä määrätään, että jos sakon, yhteisö-sakon tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpano ehtii vanhentua niin pitkälle, että sen suorittamiseksi on jo toimitettu omaisuuden ulosmittaus, vanhentumisajan kulumisen loppuun ei estä ulosmitattua koskevan täytäntöönpanon loppuun saattamista. Luvun 16 §:ssä säädetään kuoleman vaikutuksesta tuomittujen taloudellisten seuraamusten täytäntöönpanoon. Luvun 17 §:ssä määrätään vanhentumisaikojen päättymisestä. Luvun 18 § on viittaussäännös, jossa säädetään ehdollisen vankeuden raukeamisesta, ja sotilaille ja muulle 45 luvun (sotilasrikoksista) alaiselle henkilölle tuomittavasta kurinpitorangaistuksen vanhentumisesta.

2.2 Syyteoikeuden vanhentumiseen liittyvän lainsäädännön muutokset

Rikoslain 8 luvun rikosoikeudellista vanhentumista koskeva säännöstö on uudistettu kokonaan 1.1.2006 voimaan tulleella lailla 297/2003. Tämän lain perustana

pidettiin vuoden 1973 vanhentumista koskeva säännöstö. Ennen 1.1.2006 voimaan tullutta säännöstöä lukuun tehtiin vain pieniä muutoksia, jotka eivät muuttaneet sen rakennetta. Sitten uudistetun rikoslain 8 luvun säännökset vastaavat pääosin aiemmin voimassa olleita säännöksiä. Merkittävimmät muutokset, jotka tehtiin, ovat mahdollisuus jatkaa *syyteoikeuden vanhentumisaikaa* yhdellä vuodella tietyissä tapauksissa. Tämän lisäksi *asianomistajarikoksista* on poistettu erityinen vanhentumisaika. Ennen uudistusta asianomistajan tuli vaatia rangaistusta yhden vuoden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon rikoksesta ja sen tekijästä. Asianomistajarikosten erityinen vanhentumisaika aiheutti monia tulkintaongelmia, ja se oli myös epäoikeudenmukainen, joten se päätettiin poistaa. Uudistuksessa poistettiin myös pykälä jonka mukaan, jos sama teko käsitti useamman rikoksen, sai rangaistuksen tuomita näistä niin kauan kuin sen sai tuomita jostakin niistä. (HE 27/1999; Tolvanen 2006, 359-360.)

Lailla 1161/2005 RL 8:1.1 muutettiin niin, että *elinkautisrangaistuksen* omaavien rikosten lisäksi syyteoikeus ei vanhennu, jos kysymyksessä on *sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa tai törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa*. Nämä otettiin kuitenkin pois momentista lailla 212/2008, koska kyseisistä rikoksista säädetään niiden rangaistussäännöksissä elinkautisen vankeusrangaistuksen uhkasta. Muutos oli myös puhtaasti tekninen ja luonnollinen, koska elinkautisen vankeuden mahdollisuuksia haluttiin lisätä (HE 55/2007). Ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyt *ympäristörikokset* otettiin 1 §:ään, samoin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten erityinen vanhentumisaika. Edellä mainittuja seksuaalirikoksia muutettiin niin, että tiettyjen lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten syyteoikeus ei vanhennu ennen kuin uhri täyttää 28 vuotta. (HE 169/2005.) Nämä muutokset tulivat voimaan 1.1.2006. RL 8:1.5 muutettiin lailla 540/2011 niin, että lapseen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin koskevasta rikoksesta oikeus syyttää vanhentuu, kun uhri täyttää kaksikymmentä kolme vuotta.

Rikoslain 8 luvun 3 a § on täysin uusi, ja se tulee voimaan ensi vuoden alussa (1.1.2015). Kyseinen pykälä koskee uutta normaalia rikosoikeudenkäyntiä kevyempää tunnustamisoikeudenkäyntiä (ROL 5b). Pykälä on tarpeen, koska ROL 5 b luvun mukaisessa rikosasian pääkäsittelyssä (tunnustamisoikeudenkäynnissä) ei käsitellä nostettua syytettä vaan tuomioesitystä, joten laissa on säädettävä viimeksi mainitun merkityksestä vanhentumisen katkeamiseen. (HE 58/2013.)

2.3 Rikoksen vanhentumisen kolme ajallista ulottuvuutta

Rikos voi vanheta varsinaisesti kolmella eri tavalla *kesken oikeudenkäyntiprosessin, eli rikoksen tekohetken ja rangaistuksen täytäntöönpanon välisenä aikana*. Vanhentumisella on siis pääsääntöisesti kolme eri ajallista ulottuvuutta. (Frände 2012, 299.)

Ensimmäinen ulottuvuus koskee oikeutta vaatia rangaistusta ja nostaa syyte. Tätä syyteoikeuden vanhentumista kutsutaan myös *syytteen vanhentumiseksi*. Syyteoikeuden ajallinen ulottuvuus alkaa yleisimmin siitä päivästä, kun rikos tehdään ja päättyy siihen, kun tuomioistuin antaa rikoshaasteen syytetylle tiedoksi. Syyteoikeuden vanhentumisesta säädetään RL 8:1-5 §:issä. (Frände 2012, 299-307.)

Toinen ulottuvuus on rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen eli *tuomitsemisvanhentuminen*. Tuomitsemisvanhentuminen koskee vanhentumisen alkujankohdan, eli pääsääntöisesti rikoksen tekohetken, ja tuomion antamisen välistä aikaa. Vaikka syyteoikeuden vanhentuminen olisi katkaistu haasteen tiedoksiannolla, tuomioistuinkäsittely voi jostain syystä venyä niin paljon, että oikeus tuomita vanhentuu. RL 8:6-9:issä säädetään tuomitsemisoikeuden vanhentumiseen liittyvistä asioista. (Frände 2012, 299, 308.)

Kolmas vanhentumisen ulottuvuus on tuomitun rangaistuksen raukeamisen aiheuttava *rangaistuksen täytäntöönpano-oikeuden vanhentuminen*. Vaikka syyteoikeuden vanhentuminen on katkennut ajoissa, samoin lainvoimainen tuomio on annettu

määräaikojen puitteissa, vankeusrangaistuksen täytäntöönpano voi kohdata vaikeuksia. Tuomittu on voinut kadota oikeudenkäynnin jälkeen niin, ettei häntä taivoteta. RL 8:10 pitää sisällään tuomitun vankeusrangaistuksen mukaan porrastetut määräajat rangaistuksen täytäntöönpanon raukeamisesta. RL 8:10:n mukaan seuraavat rangaistukset eivät raukea: elinkautinen vankeusrangaistus sekä joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta ja törkeästä sotarikoksesta tuomittu määräaikainen vankeusrangaistus. RL 8:11–14:issä säädetään muiden kuin vankeusrangaistusten täytäntöönpanon raukeamisesta, ja miten vanhentumisaika lasketaan jos täytäntöönpano keskeytyy tai jos ehdonalaiseen vapauteen päästetty on määrätty menettämään vapautensa. (Frände 2012, 299, 309-310; Lappi-Seppälä ym. 2008, 154-156.)

2.4 Rikosoikeudellisen vanhentumisen oikeuspoliittinen perusta

Rikosten vanhentuminen on yksi iso osa rikosoikeudellista järjestelmää, ja niiden vanhentumista puoltavat perusteet ovat siinä määrin vahvoja, ettei yksikään järjestelmä ole rikosten vanhentumisesta tiettävästi luopunut. Rikosoikeudellista vanhentumista voidaankin perustella tarkoituksenmukaisuudella, oikeudenmukaisuudella ja oikeusturvaan liittyvillä syillä. Vanhentumisajat ja niiden muodot vaihtelevat eri järjestelmissä. Pohjoismaiden vanhentumislainsäädäntö on kuitenkin varsin yhdenmukainen ja suunnilleen yhtä vanha. (HE 27/1999; Lappi-Seppälä 2000, 518.)

Koko rikosoikeudellisen järjestelmän tavoitteena oleva *yleisestäävyys* ei edellytä, että hyvin vanhoista rikoksista enää rangaistaisiin vaan tavoitteena on, että rikoksesta seuraisi mahdollisimman nopeasti rangaistus. (Lappi-Seppälä 2000, 518.) Ajan kuluessa rikoksen herättämä huomio hälvenee, ja samalla vaatimukset tekijän rankaisemisesta. Rikoksesta kärsineiden tuntema hyvitystarvekin vähenee useimmiten ajan saatossa. Syytteen nostaminen hyvin vanhasta teosta voi olla kohtuutonta esimerkiksi, jos syyllinen on elänyt pitkään tekemättä rikoksia. Oikeusturvasyöt ovat myös peruste rikosten vanhentumiselle, koska luotettavan näytön hankkiminen tapahtuneesta vaikeutuu mitä enemmän rikoksesta kuluu aikaa. Rikosten selvittämisessä pääpaino on tärkeämpää kohdistaa tuoreempiin rikoksiin kuin hyvin

vanhoihin, koska järjestelmän resurssit ovat rajalliset. (HE 27/1999.) Ajan kuluessa rikoksen herättämä sovitusvaadekin heikkenee, joten ei välttämättä ole oikeudenmukaista rangaista enää rikoksesta josta on kulunut hyvin pitkä aika. (Lappi-Seppälä 2000, 518.)

Yleisestävän vaikutuksen kannalta, rangaistuksen tulisi seurata mahdollisimman lyhyessä ajassa rikoksesta. Kiinnijäämisriskin tulisi olla vaikutuksen kannalta korkea, ja myös se että koko järjestelmä koettaisiin oikeudenmukaiseksi. Myös erityisestävän vaikutuksen kannalta olisi suotavaa, jos rikoksesta seuraava rangaistus annettaisiin joutuisasti. Rangaistuksen tulee olla oikeudenmukainen rikokseen nähden, mikäli tuomioistuin päätyy rangaistuksen tuomitsemiseen (RL 6:4). (Lappi-Seppälä 2000, 518.)

2.4.1 Yleisestävyys

Rikollisesta teosta seuraavan rangaistuksen tuomitseminen vastaajalle tarvitsee jonkin perustelun tai oikeutuksen (justifioinnin), sillä tarkoituksellisen haitan ja kärsimyksen aiheuttaminen on eettisesti väärin. Rikosoikeustutkijat ovat perustelleet rangaistuksen oikeutuksen eri rangaistusteorioin. Rangaistusteorioissa perustellaan rangaistuksen tarkoitusta. Teoriat jaetaan karkeasti *sovitusteorioihin* ja *preventioteorioihin*. Sovitusteoria perustuu menneeseen aikaan eli tehtyyn rikokseen. Kyseisessä teoriassa rangaistusta perustellaan sillä, että rikoksentekijä ansaitsee rangaistuksen, koska on rikkonut yhteisiä sääntöjä ja siten rangaistuksen tehtävä on rikoksen oikeudenmukainen sovitus. Preventioteoria perustuu tulevaisuuteen ja kyse on siitä, kuinka rankaisemisella voidaan vaikuttaa rikoksentekijän ja muiden ihmisten käyttäytymiseen niin, että rikollisuus vähenisi. (Tapani & Tolvanen 2004, 12.)

Rangaistuksen yleisestävä vaikutus eli yleispreventio on yksi peruste rikoksen vanhentumiselle, koska tämän vaikutus heikkenee mitä enemmän aikaa kuluu rikoksen tekemisestä. Rikosoikeusjärjestelmän ja kriminaalipolitiikan perusajatuksena on se, että rikoksiksi säädettyjen tekojen rangaistusuhat vaikuttaisi ihmisiin niin, että he

välttäisivät haitallista ja moitittavaa käytöstä. Rangaistuksen oikeuttamiseen liittyvä yleispreventio viittaa siihen ennalta estävään vaikutukseen, joka rangaistuksella on muihin kansalaisiin nähden. (Tapani & Tolvanen 2004, 12-13.) Yleisestä-vyysteoria ei edellytä todella vanhojen rikosten rankaisemista, vaan lähinnä, että rikoksista seuraisi rangaistus mahdollisimman nopeasti rikoksen tekohetkestä. Rikollisen teon herättämän huomion hälvennettyä vaatimukset syyllisen rankaisemiselle vähitellen vähenevät. (HE 27/1999.)

Yleisestävyyden taustalla yhtenä ajatuksena on, että rangaistusuhka ja jo tuomitut rangaistukset aiheuttaisivat potentiaalisissa rikoksentekijöissä pelon tunnetta (*välitön yleispreventio*), ja näin viestisi heille että rikokseen ei kannata ryhtyä. (Tapani & Tolvanen 2004, 12–13.) Yleisestävät vaikutukset ovat tehokkaimmillaan silloin, kun rikoksesta kiinnijäämisriski on korkea ja rangaistus rikoksesta annetaan syylliselle suhteellisen lyhyellä aikavälillä. (Pirjatanniemi 2006, 153). Nopea reagointi oikeusjärjestelmältä rikollisiin tekoihin on tehokkainta reagointia ja antaa ihmisille viestin siitä, että lakeja ei voi rikkoa joutumatta siitä vastuuseen. (Tolvanen 2006, 360.)

Rikosoikeusjärjestelmällä on myös *moraalia luova, ylläpitävä ja vahvistava vaikutus* sekä *tapaa luova vaikutus (välillinen yleispreventio)*. Tavoitteena rikosoikeudellisen järjestelmän *moraalia luovassa vaikutuksessa* on se, että ihmiset mieltää laissa säädetyn rikoksen teoksi, josta tulisi pidättäytyä riippumatta teosta säädetystä rangaistusuhasta. Rikosoikeusjärjestelmän oikeudenmukaisuus toteutuu silloin, kun ihmiset tietävät että tietyn rikoksen tehdessään syyllinen joutuu oikeudenmukaiseen rikosvastuuseen, ja rangaistus on ihmisten yleisen mielipiteen mukaan oikeassa suhteessa rikoksella saavutettuun hyötyyn. Edellä mainittu *ylläpitää* kansalaisten moraalialia, eikä ihmiset tällöin koe normien noudattamista tarpeettomaksi. (Tapani & Tolvanen 2004, 12-14.) Ihmisten luottamus oikeusjärjestelmän toimivuuteen riippuu hyvin pitkälti myös siitä, että rikoksista annetaan oikeudenmukainen rangaistus suhteellisen lyhyessä ajassa, eivätkä rikokset pääse vanhentumaan.

Ihmiset voivat alkaa kyseenalaistamaan järjestelmän toimivuutta, mikäli julkisuuteen tulee vähän väliä tietoa, että viranomaistoiminta on tehotonta ja hidasta. (Tolvanen 2006, 360.)

Rikosoikeuden ydinalueen muodostavat hengen, terveyden ja omaisuuden suojaksi säädetyt rikossäännökset. Tällä alueella rikosoikeusjärjestelmä *vahvistaa* erityisesti moraalialia. Vaikka suurin osa ihmisistä tiedostaa, että toisen vahingoittaminen on moraalisesti väärin, on tätä ollut tarpeellista vahvistaa myös eri normien avulla. Rikosoikeusjärjestelmän *tapaa luova vaikutus* pyrkii siihen, että lakeja noudatettaisiin ilman niiden kyseenalaistamista. Ihmiset noudattavat lakeja koska pitävät tätä itseltään selvänä. (Tapani & Tolvanen 2004, 14–15.)

Sanktiovarmuus on tärkeä osa sitä kuvaa, joka rikosoikeusjärjestelmästä halutaan antaa kansalaisille. Potentiaalinen rikoksentekijä usein miettii mikä on kiinnijäämisriski, sanktioiden varmuus ja ankaruus tietystä rikoksesta. Taloustieteen riskiteorian mukaan ihmiset ovat riskinkarttaji, mutta olennaisempaa on, miten he arvioivat kiinnijäämisriskin todennäköisyyden. Tästä syystä kriminaalipoliittiset toimenpiteet pitäisi suunnata niin, että rikoksentekijälle tulee voimakkaampi ajatus kiinnijäämisestä, sanktiovarmuudesta ja ankaruudesta. Rikosoikeustutkijat painottavatkin, että yleisestävän vaikutuksen syntyminen on viime kädessä sidoksissa siihen, millaiset havainnot heillä on kontrollijärjestelmästä, mitä tietyn rikoksen tekemisestä seuraa ja millä todennäköisyydellä tämä tapahtuu. Yleispreventiivinen vaikutus potentiaalisille rikoksentekijöille on sitä tehokkaampaa mitä ankarampi kuva heillä on seuraamusten sisällöstä. Ihmisillä tulisi kuitenkin olla mahdollisimman oikea kuva sanktioankaruudesta. Rikosoikeusjärjestelmän yleispreventiivisen vaikutuksen syntyminen ihmisille edellyttää riittävää sanktioankaruutta. (Tapani & Tolvanen 2004, 15.) Yleisestävä vaikutus voi syntyä vain silloin, kun kansalaiset hyväksyvät normit, oikeuslaitoksen, poliisin ja muiden viranomaisten toiminnan, ja kokevat sen legitiimiksi eli lainmukaiseksi. Ei riitä, että lakeja ylläpidetään ja kehitetään tehokkaasti, vaan normit ja niiden ylläpitämisen ja kehittämisen tapa tulee kokea oikeudenmukaiseksi. (Tapani & Tolvanen 2004, 16.)

Niemi (2008, 38) viittaa useisiin lähteisiin, ja mainitsee kotimaisesta tutkimuksesta kiinnijäämisriskin ja siten sanktiovarmuuden kasvattamisen vaikutuksesta rattijuopumusrikollisuuteen (RL 23:3, RL 23:4). Vuonna 1977 poliisi otti käyttöön ensimmäistä kertaa alkometrit, jotka mahdollistivat laajat puhalluskokeet liikenteen valvonnassa. Samoihin aikoihin rattijuopumusten rangaistustasoa madallettiin. Tutkimukset osoittivat, että kiinnijäämisriskin kasvaessa rattijuopumusrikollisuuden määrä laski puolella vuosien 1979–1984 välisenä aikana. Tutkimustuloksista voitiin huomata, että kiinnijäämisriski on ensisijainen sanktioankaruuteen verrattuna. Tulokset eivät kertoneet aivan koko totuutta muutoksesta, sillä tuloksiin vaikuttivat kiinnijäämisriskin ja sanktioankaruuden ohella muutkin tekijät, kuten alkoholin kulutus ja ihmisten asenteet. Suomessa suhtautuminen rattijuopumusrikollisuuteen on ajan saatossa tiukentunut ja täten yleisen asennemuutoksen voidaan olettaa vaikuttavan rattijuopumusten määrään. (Niemi 2008, 38.)

2.4.2 Erityisestävyys

Erityisestävyys (erityispreventio) on toinen preventioteorian ulottuvuus, joka tarkoittaa rangaistuksen vaikutusta tuomitun käyttäytymiseen. Erityisestävä vaikutus saadaan aikaan varoituksella, sopeuttamisella ja eristämällä. Ehdollinen vankeusrangaistus tai tuomitsematta jättäminen ovat tuomitulle annettuja *varoituksia*. Varoituksilla pyritään siihen, että rikollinen ei jatkossa tekisi rikoksia. Varoituksella ei pyritä pelkästään yleispreventiiviseen pelotusvaikutukseen, vaan sillä pyritään myös moraalia ohjaavaan ja vahvistavaan vaikutukseen. Esimerkiksi nuorisorangaistuksella pyritään integroimaan nuori takaisin yhteiskuntaan, kertomalla mikä on oikein ja mikä väärin sekä mitä yhteiskunta häneltä odottaa. *Sopeuttamisella* ja varoituksella kummallakin pyritään vaikuttamaan tuomitun motivaatioon. Sopeuttamiseen kuuluu ammattikoulutuksen, opetuksen ja hoitotoimenpiteiden yhdistäminen rangaistukseen. Sopeuttamisvaikutusta tavoitellaan yhdyskuntaseuraamuksilla ja tuomitsematta jättämisellä. *Eristämällä* rikoksentekijää estetään fyysisesti tekemästä lisää rikoksia, mikä yleensä tapahtuu ehdottomalla vankeusrangaistuksella. Laajemmassa merkityksessä eristämällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että

jos rattijuopumuksesta syytetty tuomitaan yhdyskuntapalveluun, hänen on korjattava alkoholin käyttönsä. (Tapani & Tolvanen 2004, 16–17.)

Erityisprevention kannalta olisi tärkeää, että rangaistus rikoksesta seuraisi mahdollisimman nopeasti. Riski siitä, että rangaistus kääntyy omia tavoitteitaan vastaan kasvaa mitä enemmän rikoksesta kuluu aikaa. Pitkän ajan kuluttua rikoksesta annettu rangaistus saattaa vahingoittaa hyvin alkanutta sosialisatioprosessia jos tekijä on elänyt sitä ennen tekemättä rikoksia. Pahimmassa tapauksessa rangaistus aiheuttaa sen, että tekijä palaa takaisin rikoksen poluille. Pitkään viivästynyt rankaiseminen on vastoin rikosoikeusjärjestelmän tavoitteita ja myös rangaistuksen kohteen kannalta kohtuutonta. (Lappi-Seppälä 2000, 518.)

Rikosoikeusjärjestelmään kuuluu myös hyvitys, jolla pyritään rikoksentekijän soisalistamiseen. Sovintomenettelyn tavoitteena on tekijän ja uhrin välisen vuorovaiikutuksen kautta saada tekijä ymmärtämään miten rikos on vaikuttanut uhuriin ja yhteiskuntaan. Sovinto ja hyvitys ovat osa rikosoikeuden seuraamusjärjestelmää ja se ilmenee esimerkiksi rikoslakiin säädetyistä rangaistuksen lieventämisperusteista (RL 6:6) ja tuomitsematta jättämisestä (RL 6:12). Hyvityksellä ei ole tarkoitus korvata kokonaan rangaistusta, vaan käyttää sitä valikoivasti tilanteissa joissa uhrin hyvityksintressi ja valtion rankaisuintressi ovat vastakkain. Hyvitys ja sovinto voidaan nähdä osana erityisestävyyttä. Sovittelu auttaa rikollista ymmärtämään aiheuttamansa vahingon. Vahingon korvaaminen opettaa tekijälle vastuunkantoa ja integroi hänet takaisin yhteiskuntaan. Hyvitys tukee myös järjestelmän yleispreventiivistä vaikutusta, sillä muiden ihmisten on helpompi ymmärtää ja hyväksyä rankaisemisesta luopuminen tai rangaistuksen lieventäminen, jos tekijä osoittaa ottavansa teostaan täyden vastuun. (Tapani & Tolvanen 2004, 17–18.)

2.4.3 Sovitus

Ajan kuluessa rikoksen herättämä huomio ja sovitusta vaade heikkenevät. Sovitusteorioissa (retributiivisissa, absoluuttisissa teorioissa) rangaistuksen justifointi (oikeutus) haetaan ajallisesti menneestä tapahtumasta, eli tehdystä lainvastaisesta teosta.

Katsotaan, että rikoksentekijä ansaitsee rangaistuksen, koska se on oikeudenmukainen sovitus siitä, että tekijä on rikkonut yhteisiä pelisääntöjä. Sovituksella yritetään saada rikoksentekijää tuntemaan katumusta, uudelleen arviointia ja suunnan muutosta. Sovitusteoria ei *Tapani & Tolvasen* mukaan pysty kuitenkaan antamaan tyydyttävää vastausta sellaiselle ihmiselle, joka vaatii järkisyitä rankaisemiselle. Tehtyä rikosta ei pysty enää jälkeinpäin peruuttamaan. Rangaistuksen perusteeksi ei riitä, että ihmisten mielestä rikoksentekijän kuuluu saada ansionsa mukaan. Vetoaminen sovitukseen voi johtaa pahimmassa tapauksessa koston kierteeseen ja mielivaltaiseen päätöksentekoon. (Tapani & Tolvanen 2004, 12; Tolvanen 2006, 360.)

3 RIKOSPROSESSIN JOUTUISUUS

Rikosprosessin yhtenä tärkeimmistä tehtävistä on rikosvastuun toteuttaminen, ja tämä prosessi tulee luoda tarkoituksenmukaisuusperiaatteen mukaisesti niin selkeäksi, tehokkaaksi ja yksinkertaiseksi, että aineellinen rikosvastuu toteutuu mahdollisimman varmasti, nopeasti ja huokeasti. Toinen rikosprosessin tehtävä on huolehtia yksilöiden oikeusturvasta. Ihmisoikeuksien merkitys lainkäytössä on lisääntynyt jatkuvasti, eikä nykyään pelkästään riitä, että rikosprosessi on järjestetty tarkoituksenmukaisesti, ja että aineellinen lopputulos saavutetaan, vaan menettelyn on kaikilta osin täytettävä oikeusvaltion tunnusmerkkeihin kuuluvan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusedellytykset (prosessuaalinen oikeudenmukaisuus). (Jokela 2008, 6-7)

3.1 Asianosaisten oikeusturva ja prosessin joutuisuus

Rikosten vanhentumista voidaan perustella oikeusturvasyillä muun muassa sen vuoksi, että näytön ja todistelun luotettavuus kärsii mitä enemmän aikaa kuluu. Mitä enemmän aikaa kuluu rikoksesta, sitä vaikeampi on hankkia luotettavaa näyttöä rikoksesta. Joku todistajista on voinut kuolla ennen kuin rikosta päästään kunnolla käsittelemään, tai muistikuvat tapahtuneesta pettävät ja niin edelleen. Rikosprosessissa tulee huolehtia yksilöiden oikeusturvasta (oikeusturvafunktio), mistä säädetään Suomen perustuslain 21 §:ssä. Kyseisen pykälän mukaan, jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi (”access to court”) asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa, sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsitteilyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös (”access to justice”) ja hakea muutosta, samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla (PL 21 §). Yksilön ihmisoikeuksia tulee prosessissa kunnioittaa, eikä niitä saa prosessin missään vaiheessa tarpeettomasti vaarantaa tai

loukata. Prosessin aikana täytyy erityisesti varoa, etteivät syyttömät joudu pakko-keinojen kohteeksi tai syytetyiksi, ja varsinkin sitä, ettei ketään syytöntä tuomita rangaistukseen. Tarkoituksenmukaisuus ja aineellisesti oikean lopputuloksen saavuttaminen ei riitä, vaan oikeudenkäynnin tulee täyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusedellytykset eli menettelyllinen ja prosessuaalinen oikeudenmukaisuus. Rikosprosessin tavoitteena on, että aineellisesti oikeaan lopputulokseen päästään oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämällä ja eettisesti hyväksyttävällä tavalla. (Jokela 2008, 6-7.)

Viivytyksetön esitutkinta (ETL 3:11), syyteharkinnan ja syytteen nostamisen joutuisuus (Själ 1:6) ja haastemiehen viivytyksetön haastaminen (ROL 5:8.1) edesauttaa asianosaisten ja todistajien yksityiskohtaisten muistikuvien pysymisen mahdollisimman luotettavina ja tuoreina siinä vaiheessa, kun asiaa käsitellään tuomioistuimessa ja otetaan vastaan henkilötodisteluja. Jutun yhtäjaksoinen käsittely tuomioistuimessa sekä lopuksi mahdollisimman pian asian käsittelyn päätyttyä pidettävä päätösneuvottelu (ROL 11:7) edesauttavat asiaa ratkaisevien tuomareiden ja lautamiesten mahdollisuuksia pitää mielessään suullisessa todistelussa esitetyt asiat sekä arvioida niiden merkitystä tuomioharkinnassa. (Kastula 2009, 36-37.) ROL 11:7.3:ssa mainitaan vielä, että jos syyte hylätään pääkäsittelyä toimittamatta tai jätetään tutkimatta, on päätös tai tuomio annettava viivytyksettä, ja myös lähetettävä kirjallisesti asianosaisille tieto hyvissä ajoin milloin tuomio annetaan.

Epäillyn ja syytetyn oikeusturva on otettu usein esille rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamiseen liittyvissä esitöissä. Vanhentumista ylipäättään perustellaan muun muassa sillä, että ajan kuluessa luotettavan näytön saaminen tapahtuneesta vaikeutuu. Syyteoikeuden vanhentumisen katkeamiseen liittyen mainitaan, että syytetyn oikeusturvan kannalta katkeamisen ajankohta tulee määritellä laissa selvästi. Kontradiktorisen (vastapuolen kuulemisen) periaatteen mukaisesti on tärkeää, että syytetty saa vanhentumisajan kuluessa tiedon siitä, että häntä vastaan ryhdytään syytetoimiin. Tämä tapahtuu vastaajan henkilökohtaisella haastamisella. Syyteoikeuden vanhentumisaikaa jatkettaessa on epäillylle varattava

tietyissä tapauksissa tilaisuus tulla kuulluksi, koska tämä voi olla hänen oikeusturvan kannalta merkittävä päätös. Syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamista koskevaan käräjäoikeuden päätökseen oikeusturvakeinona on valittamisen sijaan oikeus kannella hovioikeuteen. (HE 27/1999.)

3.2 Oikeudenkäynnin kohtuullisen keston vaatimus ja tehokas oikeussuojakeino oikeudenkäyntien viivästystä vastaan

Edellä mainitun Suomen perustuslain 21 §:n lisäksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleessa mainitaan myös oikeudenkäynnin kohtuullisen keston vaatimus. Perustuslain 22 §:ssä on säädetty, että julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Kohtuullisen keston vaatimuksen taustalla on ajatus siitä, etteivät rikoksesta epäiltynä olevat ja syytetyt henkilöt jäisi liian pitkäksi aikaa epävarmuuteen kohtalostaan (Kastula 2009, 47).

Rikosprosessin toiminnan tehostaminen on ollut Suomessa viime vuosina paljon esillä. Tavoitteena on ollut erityisesti lyhentää pitkäksi venyneiden talousrikosten tutkinta- ja käsittelyaikoja, mitkä muodostavan uhan niin epäiltyjen ja syytettyjen kuin myös rikosten asianomistajien oikeusturvan toteutumiselle. Tarvetta rikosoikeusjärjestelmän toiminnan tehostamiseksi ovat lisänneet Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 2000-luvulla Suomelle antamat lukuisat tuomiot EIS 6(1) artiklaan sisältyvän joutuisuusvaatimuksen rikkomisesta. Suomelle annetuista kohtuullisen ajan vaatimusta koskevista tuomioista puolet on koskenut rikosprosessuaalisessa menettelyssä tapahtunutta viivästymistä, ja rikkomus on useimmiten todettu laajojen ja ihmisoikeustuomioistuimen myös vaikeiksi arvioimien talousrikosten kohdalla. Vuosien 2000–2009 välisenä aikana, ihmisoikeustuomioistuin antoi pelkästään suomalaista rikosprosessin joutuisuutta koskevia tuomioita yhteensä 21 kappaletta. Näistä 18 tuomioissa on vahvistettu Suomen rikkoneen EIS 6(1) artiklaa koskevaa kohtuullisen ajan vaatimusta, ja kuudessa EIS 13 artiklaa koskevaa hyvitystä rangaistuksessa EIS 6(1) artiklan loukkauksesta. Tapauksissa joissa Suomen on katsottu rikkoneen kohtuullisen ajan vaatimusta, ovat oikeudenkäyntien kestot vaihdelleet neljästä vuodesta ja kahdesta kuukaudesta aina 11 vuoteen ja seitsemään

kuukauteen. (Kastula 2009, 15–17, 68.) Oikeudenkäynnin kesto lasketaan rikosasiassa siitä, kun viranomaisen on ilmoittanut vastaajalle hänen tekemäkseen epäilystä rikoksesta, tai kun häneen kohdistettu rikosepäily on olennaisesti vaikuttanut hänen asemaansa (Laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä 362/2009 5 §). Mikäli viivästyminen johtuu asianosaisen omasta passiivisuudesta käsittelyä kohtaan, hän tahallisesti välttelee tai ryhtyy sellaisiin toimiin, jotka ovat omiaan viivyttämään prosessia, viivästymisen ei katsota johtuneen prosessin tehottomuudesta. (Tapani & Tolvanen 2004, 162.)

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan kohdassa on mainittu oikeudesta tehokkaihin oikeussuojakeinoin kansallisen viranomaisen edessä silloinkin, kun oikeuksien ja vapauksien loukkaajana on ollut virkamiehet. Yleissopimuksessa määrätty oikeussuojakeino oikeudenkäynnin viivästymistä vastaan voi olla sellainen, jolla voidaan *jouduttaa* oikeudenkäynnin kulkua (preventiivinen) tai sellainen, jolla henkilö voi saada jälkikäteen *hyvitystä* (reparatiivinen). Tällainen ensiksi mainittu oikeussuojakeino oikeudenkäynnin pitkittymistä vastaan on OK 19 mukainen mahdollisuus asianosaisella pyytää tuomioistuinta *määräämään asia kiireelliseksi*. Hakemus ratkaistaan käräjäoikeudessa yhden tuomarin kokoonpanossa, eikä siihen voi hakea muutosta. (Kastula 2009, 84.) PL 118.3:n mukaan asianosaiset voivat vaatia valtiolta *vahingonkorvausta* oikeudenkäynnin viivästymisen perusteella, mikä on jälkimmäiseksi mainitun kaltainen oikeussuojakeino. Asianosaisten mahdollisuudet saada hyvitystä pitkäksi venyneestä oikeudenkäynnistä liittyvät lähinnä vahingonkorvaukseen (Laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä 362/2009) sekä vastaajalle tuomitun rangaistuksen kohtuullistamiseen (RL 6:7), seuraamusluonteiseen syyttämättä jättämiseen (ROL 1:7) tai tuomitsematta jättämiseen (RL 6:12). Korkein oikeus on katsonut, että syyte hyvin vanhasta rikoksesta voidaan hylätä tai jättää tutkimatta ilman lakiin merkittyä nimenomaista lainsäädännöstä, jos syytetyn mahdollisuudet puolustukseen ovat prosessin pitkittymisen johdosta kokonaan romuttuneet ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen edellyttää asian käsittelyn lopettamista. Syytteestä vapautetulle, teosta rangaistukseen tuomitsematta jollain muulla perusteella kuin prosessin pitkän keston vuoksi jätetylle ja

asianomistajalle voidaan tuomioistuimen myöntämällä rahamäärällä hyvittää oikeudenkäynnin viivästyminen. (Kastula 2009, 15–16, 39–41, 84–86.) Kastula on käsitellyt teoksessaan muun muassa rikosasioiden kohtuullista käsittelyaikaa ja rikosoikeudenkäyntien viivästyminen vastaan olevien tehokkaiden oikeussuojakeinojen ongelmia, erityisesti EIS ja ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön valossa.

3.3 Esitutinnan joutisuus

Esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 11 §:n mukainen ilman aiheettomia viivytyksiä toimitettu esitutkinta, edesauttaa tosiseikkojen selvittämistä sekä kattavan ja luotettavan näytön hankintaa rikoksesta. Esitutkintalain 1 luvun 2 §:n mukaan, tutkinnassa tulee selvittää perusteellisesti ja luotettavasti syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat, mm. rikos, sen teko-olosuhteet, aiheutettu vahinko, siitä saatu hyöty, sekä valmistella asia niin, että asian pääkäsittelyvaiheessa tuomioistuimessa todistelu voidaan ottaa vastaan yhdellä kertaa.

Yksi suurimmista ongelmista vanhojen rikoksien selvittämiseen on näytön luotettavuus. Ihmisen on välillä vaikea muistaa mitä tapahtui viikko sitten, saati mitä tapahtui useita vuosia tai jopa vuosikymmeniä sitten. Jonkun teon tai tapahtuman muistaminen on kuitenkin hyvin yksilöllistä. Merkitykselliset elämäntapahtumat unohtuvat kuitenkin hitaammin kuin arkipäiväiset tapahtumat, ja voidaan katsoa että rikoksen todistaminen kuuluu kuitenkin yleisesti ottaen merkityksellisiin elämäntapahtumiin. (Pirjatanniemi 2006, 163.)

Epäillyn kannalta pitkään venynyt esitutkinta, syyteharkinta sekä syytteen nostaminen on ongelmallista, koska hänellä ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa prosessin keston millään tavalla, vaan hänen pitää vain odottaa tutkinnan valmistumista. Epäillyllä ei ole esimerkiksi mahdollisuutta nostaa syyttömyyttä koskevaa negatiivista vahvistuskannetta asiasta. Asianomistajan kannalta esitutkinnan, syyteharkinnan, syytteen nostamisen ja haastamisen viivästyminen, lyhentää aikaa, jona asianomistaja voisi käyttää toissijaista syyteoikeuttaan, mikäli syyttäjä ei päätä nostaa syytettä

asiasta. Pahimmassa tapauksessa syyteoikeus asiassa pääsee kokonaan vanhentumaan. Syyteoikeuden vanhennuttua asianomistaja ei saa myöskään rikoksesta aiheutuvaa omaa yksityisoikeudellista vaatimusta syyttäjän ajamaksi, vaan hän joutuu tällöin nostamaan erillisen riita-asiana käsiteltävän kanteen käräjäoikeudessa (ROL 3:1). Tuomioistuinkäsittelyn viivästyminen aiheuttaa luonnollisesti myös asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelyn viivästyistä, kun sitä käsitellään rikosjutun yhteydessä, vaikkei syyteoikeus olisikaan vanhentumassa. (Kastula 2009, 35–37.)

Keskimääräinen esitutkinta-aika talousrikoksissa, joiden selvittäminen vie tavallista enemmän aikaa, on ollut viime vuosina noin 300 vuorokautta. Esitutkinta-aika on laskenut 2004 huipusta, joka oli silloin keskimäärin yli 400 vuorokautta. Kaikkien rikosjuttujen keskimääräinen esitutkinnan kesto on viime vuosina ollut noin 80–90 vuorokautta. (Oikeusministeriö 2010, 18.) Sisäasiainministeriön ja poliisihallituksen välisessä tulossopimuksessa on asetettu vuodelle 2014 tavoitteeksi, että päätettyjen talousrikosten esitutkinta kestäisi enimmillään 400 vuorokautta ja vuonna 2016 50 vuorokautta vähemmän (Sisäasiainministeriö 2013). Poliisihallitus ja poliisiyksiköt sopivat myös tulostavoitteet vuosittain. Poliisihallituksen ja Itä-Suomen poliisilaitoksen tulossopimuksessa yhdeksi tavoitteeksi on asetettu, että rikosasioiden tutkinta-aika olisi keskimäärin 95 vuorokautta (Poliisihallitus 2013). Apulaisoikeuskansleri korosti ratkaisussaan 13.5.2003 (252/1/02), että esitutkinnan aikataulua suunniteltaessa, poliisin tulisi mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon myös se vaihtoehto, että rikoksen nimike muuttuu lievemmäksi ja näin syyteoikeuden vanhentumisaika lyhenee.

4 SYYTEOIKEUS

4.1 Yleistä syyttäjistä

Syyttäjän tehtävistä, asemasta sekä esteellisyydestä säädetään, 1.1.2012 voimaan tulleella lailla syyttäjälaitoksesta 439/2011 (Själ). Tarkemmat säädökset syyttäjän toiminnasta rikosoikeudenkäynnissä löytyy rikosasioiden oikeudenkäyntilaista 689/1997 (ROL). Själ 2:10.1,3 mukaan, valtakunnansyyttäjän yhtenä tehtävänä on edistää syyttäjän toiminnan oikeudellista laatua ja yhdenmukaisuutta. Tämän pykälän perusteella valtakunnansyyttäjä on antanut syyttäjän toimintaa koskevia yleisiä ohjeita (HE 286/2010). (ks. Valtakunnansyyttäjänvirasto.)

Syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänänsä olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti sekä taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla (Själ 6 §). Syyttäjillä on tärkeä rooli rikosoikeudenhoidon onnistumisessa, ja myös laillisuusperiaatteen, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien edistämisessä. Laillisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka on säädetty laissa rangaistavaksi sillä hetkellä, kun rikos tehdään (Frände 2012, 30). Rikosasian syyttäjän tulee aina huolehtia siitä, että rikokseen syyllystyneet saatetaan mahdollisimman nopeasti edesvastuuseen ja ettei rikosoikeudellisia toimia kohdisteta syyttömiin (syyttömyysoletus). (Jokela 2008, 58.)

Syyttäjän tehtävät voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen tai pääryhmään (*syyttäjän kolmoisrooli*). Ensinnäkin syyttäjä päättää esitutkinnan jälkeen *syyteharkinnassa*, onko todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi ja että nostaako hän epäiltyä vastaan syytteen (ROL 6 §). Syyteharkinta on keskeisin syyttäjän tehtävistä. Syyttäjän on jo esitutkintavaiheessa huolehdittava siitä, että todistusaineisto on riittävä syyteharkinnan pohjaksi ja että siinä on selvitetty myös epäillyn syyttömyyden puolesta puhuvat tosiseikat (*objektiivisuusperiaate*). Tämä tulee ilmi ETL 7.1:stä, jonka mukaan asianosaisten pyytämät tutkintatoimenpiteet on suoritettava, ellei niistä aiheudu asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia. Syyteharkinta

on toteutettava joutuisasti asianosaisten oikeusturvan kannalta, jolloin asian selvittäminen on varmempaa, kun tapahtumat ovat asianosaisten ja todistajien tuoreessa muistissa, ja myös siksi ettei asianomistajan toissijainen syyteoikeus syyteharkinnan viivästymisen takia pääse vanhenemaan. Toinen syyttäjän päätehtävä on syytteen ajaminen *asianosaisena oikeudenkäynnissä*, kun syyte on nostettu. Syyttäjä toimii oikeudenkäynnissä syytetyn vastapuolella asianosaisena ja on päävastuussa asian selvittämisestä tuomioistuimessa. ROL 3:9:n mukaan, syyttäjän virkatehtäviin kuuluu myös ajaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian yhteydessä vastaajaa vastaan, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa, eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. (Jokela 2008, 58–59; Lappalainen ym. 2003, 297–298.)

Syyttäjän velvollisuuksiin ja vastuuseen kuuluu myös hakea ratkaisuun muutosta, jos hän näkee lainkäytön tai rangaistuskäytännön epäyhtenäisyyttä tai tarvetta lain-tulkinnan ohjaamiseen. Tulkinnanvaraisissa tapauksissa ja uusissa oikeuskysymyksissä on tärkeää, että syyttäjä hakee muutosta, koska ilman riittävän monia muutoksenhakutuomioistuimen ratkaisuja oikeuskäytäntö ei kehity (VKS:2012:2). Kolmoisrooliin kuuluu viimeisenä se, että syyttäjä *käyttää tuomiovaltaa* rangaistusmääräysmenettelyn mukaisissa asioissa (Laki sakon ja rikesakon määräämisestä 754/2010). Rangaistusmääräysmenettely edellyttää asianomistajan suostumusta ja sitä että rikoksesta ei ole rangaistussäännöksessä säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai kuusi kuukautta vankeutta (Laki sakon ja rikesakon määräämisestä 1 ja 4§). Syyttäjä käyttää tuomiovaltaa myös *seuraamusluontoisessa syyttämättäjättämisessä*. Tällöin syyttäjä katsoo epäillyn syyllistyneen kyseiseen rikokseen, mutta laissa säädetyin perustein luopuu syytteen nostamisesta. Seuraamusluonteinen syyttämättäjättäminen on mahdollista ROL 1:7-8:n mainituilla perusteilla, jotka ovat rikoksen vähäisyys, tekijän nuoruus, kohtuus- ja tarkoituksenmukaisuusperuste sekä rikoksen yhtymisperuste. Lisäksi joissain laeissa on erityissäännöksiä syytteestä luopumisesta kuten rikoslaissa huumausainerikosten osalta (RL 50:7). (Jokela 2008, 58–59, 222–223.)

4.2 Syyttömyysolettama

Syyttömyysolettama on rikosoikeudenkäynnin lähtökohta. Edellä mainitun lähtökohdan mukaan, ihmistä on pidettävä syyttömänä niin kauan, kunnes syyllisyys rikokseen on laillisesti todistettu. Syyttömän suojaamisen periaate (syyttömyysolettama tai syyttömyysoletus) on mainittu esitutkintalain 4 luvun 2 §:ssä, jossa säädetään, että rikoksesta epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä. Kyseinen periaate tulee ilmi myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen (63/1999) 6.2 artiklasta. EIS on yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamisesta. Euroopan perusoikeuskirjassa syyttömyysolettama on mainittu 48 artiklan 1 kohdassa. Euroopan perusoikeuskirjan tarkoituksena on suojella ihmisten perusoikeuksia EU:n toimielinten ja jäsenvaltioiden toteuttaessa toimia EU:n perussopimusten mukaisesti (Euroopan parlamentti).

YK:n ihmisoikeusjulistuksen 11 artiklan 1 kohdan mukaan, jokaisen rikollisesta teosta syytteessä olevan henkilön edellytetään olevan syytön siihen asti kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti todistettu julkisessa oikeudenkäynnissä, jossa hänelle turvataan kaikki hänen puolustustaan varten tarpeelliset takeet. Kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus 8/1976) käsittelee tarkemmin YK:n ihmisoikeusjulistuksessa mainittuja kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia. KP-sopimuksessa syyttömyysolettama on mainittu 14 artiklan 2 kohdassa. Syyttömyysolettamaan liittyy läheisesti oikeus olla tulematta pakotetuksi todistamaan itseään vastaan tai tunnustamaan syyllisyytensä tapauksessa, jossa henkilöä epäillään jostain rikoksesta, mikä on mainittu KP-sopimuksen 14 artiklan 3 g) kohdassa.

Rikosoikeudenkäynneissä noudatetaan puolustuksen suosimisen (favor defensionis-) periaatetta, syyttömyysolettama on laajemmin katsottuna yksi ilmaus tästä periaatteesta. (Jokela 2008, 33.) Espoon käräjäoikeus on maininnut Nils Gustafssonin koskevan tuomion syyllisyyskysymystä käsittelevässä kohdassa Bodomin-järven tapahtumiin liittyen syyttömyysolettamasta, että tämän kumoutuminen edellyttää aina, että käsittelyn päätyttyä pienintäkään epäilystä sen olemassa olostani ei enää

ole (Espoon käräjäoikeus, 29–30; Pirjatanniemi 2006, 165). Syyttäjällä on aina asiassa näyttötaakka, eli syyttäjä on velvollinen näyttämään toteen kaikki ne seikat, joihin syyte välittömästi perustuu (syyttömyysolettama). Syytetyllä ei ole siis velvollisuutta myötävaikuttaa asian käsittelyyn ja riippumatta syytetyn toimista ratkaisun tulee olla aineellisesti oikea. *In dubio pro reo*–säännön mukaan, asiassa esitetävän näytön jäädessä epäselväksi, on asia ratkaistava syytetyn eduksi. (Jokela 2008, 25–26.)

Euroopan ihmisoikeuselinten ratkaisukäytännössä syyttömyysolettamaan on katsottu kuuluvan tuomioistuimen objektiivisuusvelvollisuus, velvollisuus arvioida kaikki epäselvyydet todistusaineistossa syytetyn eduksi, syyttäjän todistustaakka sekä syytetyn oikeus vastanäytön esittämiseen. On erityisen tärkeää ettei syytön joudu rangaistusvastuuseen teosta, jota hän ei ole tehnyt. Epävarmoissa laintulkintatilanteissakin tulee lakia soveltaa syytetylle lievemmän vaihtoehdon mukaisesti *in dubio mitius*–säännön mukaan. (Jokela 2008, 32–33.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että romanialaisen valittajan syyttömyysolettamaa ei ollut loukattu jutussa, jossa tuomioistuimet oli katsonut valittajan syyllistyneen rikokseen ja määrännyt taloudellisen seuraamuksen, vaikka rikoksen syyteoikeus oli vanhentunut. EIT mukaan, vaikka oikeudessa oli ensin tutkittu tunnusmerkistöjen täyttymistä ja sen jälkeen vanhentumista ja korvausvastuuta, periaatteessa tuomioistuinten asiana oli päättää oikeudenkäyntimenettelystä eikä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksesta johtunut, että kysymyksiä olisi tutkittava tietyssä järjestyksessä. (Surakka, J 2012.)

4.3 Ensisijainen ja toissijainen syyteoikeus

Syyteoikeus ratkaisee sen kuka saa toimia rikosasiassa kantajana, eli nostaa syyteen ja ajaa sitä tuomioistuimessa. Syyteoikeus on virallisella syyttäjällä ja asianomistajalla ja mikäli asianomistajia on useampia, kukin näistä päättää oikeutensa käytöstä itsenäisesti. Syyteoikeus on ehdoton prosessinedellytys, mikä tarkoittaa sitä, että jos tämä puuttuu, tuomioistuin ei ota syytettä käsiteltäväksi. Syyttäjällä on

rikosprosessissa ensisijainen syyteoikeus. Tämä tarkoittaa sitä, että asianomistajalla ei ole oikeutta nostaa syytettä ennen kuin syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta (toissijainen syyteoikeus). Asianomistaja voi kuitenkin yhtyä syytteeseen ja esittää rikoksesta johtuvia yksityisoikeudellisia vaatimuksia syyteasian yhteydessä (ROL 3:1). Syyttäjällä ei ole ehdotonta syyttämispakkoa, vaan hän miettii syyteharkinnassa onko kaikki lailliset edellytykset syytteen nostamiselle olemassa. Syyttäjällä ei ole tietyissä rikoksissa suoraan oikeutta käyttää syyteoikeutta ja nostaa syytettä, vaan siihen edellytetään asianomistajan syyttämispyyntö (asianomistajarikos). (Jokela 2008, 213; Lappalainen ym. 2003, 308.)

4.3.1 Virallisen syyttäjän syyteoikeus

Rikoslaisissa on lähtökohtaisesti rikokset jaettu kahteen ryhmään sen suhteen, mitkä ovat edellytykset sille, että syyttäjällä on syyteoikeus ja hän saa nostaa asiasta syytteen. Rikokset on jaettu virallisen syytteen alaisiin rikoksiin ja asianomistajarikoksiin. Mikäli tästä ei ole erikseen säädetty, rikos on virallisen syytteen alainen. Yleinen etu vaatii, että rikosoikeusjärjestelmä toimii tehokkaasti, rikokset selvitetään ja jos on tapahtunut rikos, siitä rangaistaan. Tämän takia törkeimmät rikokset kuuluvat virallisen syytteen alaisuuteen, ja syyttäjällä on täten ensisijainen syyteoikeus. Vähäisissä rikoksissa, kuten näpistyksissä, ja yksityisen etua loukkaavissa rikoksissa, esimerkiksi kunnianloukkauksessa tai kotirauhan rikkomisessa on katsottu perustelluksi jättää asianomistajan päätettäväksi käynnistetäänkö tutkinta, ja nostetaanko asiasta ehkä myöhemmin syyte. Asian julkinen käsitteleminenkin saattaa aiheuttaa uhrille kohtuutonta haittaa, ja tästä syystä esimerkiksi kahdeksantoista vuotta täytäneeseen kohdistunut seksuaalinen ahdistelu (RL 20:5a) RL 20:11:ssä säädetään asianomistajarikokseksi. (Jokela 2008, 213–215; Lappalainen ym. 2003, 308–309.)

Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syyttäjä nostaa syytteen heti, kun syytekynys ylittyy, vaikka asianomistaja ei ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi. Syyte voidaan nostaa vastoin asianomistajan tahtoakin. Kaikissa rikoksissa ei edes ole asianomistajaa, esimerkiksi useissa huumausaine- tai liikenne rikoksissa. Virallisen

syytteen alaisuuteen kuuluvia rikoksia puoltaa se, että yksittäisiinkin rikoksiin liittyy aina yleisen edun vaatimus, ja se että rikoksentekijä on mahdollisesti voinut painostamalla ja uhkailemalla vaikuttaa asianomistajan päätöksentekoon. (Jokela 2008, 213–215; Lappalainen ym. 2003, 308–309.) Nykypäivänä seksuaalirikoksista seksuaalinen ahdistelu (seksuaalinen häirintä) on asianomistajarikos, kun se kohdistuu yli kahdeksantoistavuotiaaseen (RL 20:11). Tämä on lakiuudistuksen (509/2014) yhteydessä jätetty asianomistajarikokseksi sen luonteen ja vakavuusasteen perusteella (HE 216/2013). Syyttäjä voi kuitenkin nostaa syytteen kyseisestä rikoksesta, mikäli tärkeä yleinen etu sitä vaatii. Tärkeän yleisen edun vaatimus voi tulla kyseeseen, kun tekijä on syyllistynyt useisiin tällaisiin rikoksiin, vaikka yksittäiset teot olisivatkin lieviä (HE 216/2013, HE 6/1997). Edellä mainitulla lakiuudistuksella muutettiin aikaisemmin asianomistajarikoksina olleista seksuaalirikoksista virallisen syytteen alaisiksi yli kahdeksantoistavuotiaaseen kohdistuvat, pakottaminen sukupuoliyhteyteen, pakottaminen seksuaaliseen tekoon ja seksuaalinen hyväksikäyttö, jossa tekijä käyttää törkeästi hyväksi henkilön erityistä riippuvuussuhdetta (HE 216/2013).

Asianomistajarikos on rikos, josta ei voi syyttää mikäli asianomistaja ei ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi. Erittäin tärkeän yleisen edun vaatiessa syyttäjä voi kuitenkin nostaa syytteen ilman syyttämispyyntöä, jolloin rikos muuttuu virallisen syytteen alaiseksi. Esimerkiksi kätkemisrikkomuksesta (RL 32:13) säädetään, että syyttäjä ei saa nostaa syytettä rikoksesta ellei asianomistaja esitä syyttämispyyntöä tai erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Lievä pahoinpitely (RL 21:7) ja vammantuottamus (RL 21:10) ovat RL 21:16:n mukaan asianomistajarikoksia, joista syyttäjä voi nostaa syytteen vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi. Lievästä pahoinpitelystä syyttäjä voi nostaa syytteen vain, jos teko on kohdistunut alle kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön, jos tekijä on ollut henkilökohtaisen suhteen takia uhrille läheinen tai jos rikos on kohdistunut henkilöön tämän työtehtävien takia eikä tekijä kuulu työpaikan henkilöstöön (RL 21:16). Mietittäessä onko kyseessä yleinen tärkeä etu, kiinnitetään huomiota siihen, onko rikos tunnusmerkistön puitteissa erityisen törkeä, onko tekijä erityisen

vaarallinen, joka voi ilmetä rikosten uusimisena, vastuunalaisen aseman väärinkäyttämisenä tai asianomistajan uhkailulla niin, ettei uhri uskalla tehdä syyttämispyyntöä. Asianomistajan syyttämispyyntö on prosessin edellytys, joten ilman sitä tuomioistuin ei syytetä tutki. Syyttäjällä on asianomistajarikoksissakin ensisijainen syyteoikeus, eli asianomistajalla on oikeus nostaa syyte vain, jos syyttäjä päättää jättää syytteen nostamatta. (Jokela 2008, 213–215; Lappalainen ym. 2003, 308–310.)

Tiettyjen rikoksien syyteoikeuteen liittyen on olemassa välimuotoisia järjestelyjä. RL 25:9:ssä on säädetty vapauteen kohdistuvien rikoksien syyteoikeudesta muun muassa, että tuottamuksellinen vapaudenriisto (RL 25:6), laiton uhkaus (RL 25:7) ja pakottaminen (25:8) ovat asianomistajarikoksia, mutta mikäli laittoman uhkauksen tai pakottamisen tekemiseen on käytetty hengenvaarallista esinettä, tai jos erittäin tärkeä yleinen etu tätä vaatii, muuttuvat rikokset virallisen syytteen alaisiksi. (Jokela 2008, 214.)

Syyttämispyyntö tehdään sen paikkakunnan poliisille tai syyttäjälle, jonka toimialueella syyte voidaan nostaa, mutta se voidaan tehdä myös minkä alueen tahansa poliisille tai syyttäjälle, tällöin tämän viranomaisen tulee siirtää se oikealle viranomaiselle (ROL 1:5). Syyttämispyyntö ei ole erityisiä muutorajoituksia. Riittää, että teko yksilöidään tarkasti ottamatta välttämättä kantaa teon rikosnimikkeeseen. Syyttämispyyntö voidaan tehdä kirjallisesti rikosilmoituksena, suullisesti syyttäjälle tai poliisille, tai lähettää syyttämispyyntö postitse. Syyttämispyyntö kannattaa kuitenkin tehdä niin pian kuin mahdollista, että esitutkinta ja syyteharkinta pystytään tekemään vaikeuksitta ja ilman vaaraa syyteoikeuden vanhentumisesta. (Lappalainen ym. 2003, 314–315.) Jos vajaavaltaista kohtaan tehdään asianomistajarikos, pääsääntöisesti hänen edunvalvojansa tai muun laillisen edustajansa tulee tehdä syyttämispyyntö (ROL 1:4). Mikäli asianomistajarikoksen kohteena on alaikäinen, tulee asianomistajan huoltajan tai muun laillisen edustajan tehdä syyttämispyyntö (ROL 1:4). Mikäli alaikäinen, mutta viisitoista vuotta täyttänyt henkilö

joutuu hänen henkilöönsä koskevan rikoksen uhriksi, voi hän tehdä itsenäisesti huoltajansa tai muun laillisen edustajansa ohella syyttämispyyntöä tietyissä tilanteissa. Vajaavaltaisella on yksinoikeus tehdä syyttämispyyntö tietyissä tilanteissa. Näin on silloin, kun rikos on kohdistunut hänen vallitsemaansa omaisuuteen tai oikeustoimeen, jonka tekemiseen hänellä on kelpoisuus. Myös kahdeksantoista vuotta täyttänyt vajaavaltainen voi tehdä hänen henkilöönsä koskevassa asiassa syyttämispyyntöä, jos hän pystyy ymmärtämään asian merkityksen. Mielisairaus tai heikentynyt mielentila ei ole täten este syyttämispyyntöä tekemiselle tietyissä tilanteissa. (Jokela 2008, 218-219.)

4.3.2 Asianomistajan syyteoikeus

Asianomistajalla on pääsääntöisesti toissijainen syyteoikeus. ROL 1:14:n mukaan, asianomistaja saa nostaa syytteen vain, kun syyttäjä päättää jättää syytteen nostamatta. Asianomistaja saa nostaa syytteen myös silloin, kun poliisi tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta, se keskeytetään, se lopetetaan tai kun esitutkintaa on siirretty myöhäisemmäksi (ROL 1:14). Asianomistajan syyteoikeutta perustellaan sen *oikeussuoja- ja hyvitysfunktiolla*. Asianomistajan syyteoikeudella on myös syyttäjän toimiin liittyen mahdollinen valvova ja korjaava vaikutus. Jokaisella asianomistajalla on oikeus tehdä asianomistajarikoksissa syyttämispyyntö syyttäjälle, ja oikeus nostaa syyte itsenäisesti virallisen syytteen alaisissa rikoksissa, jos syyttäjä päättää jättää syytteen nostamatta. Asianomistajarikoksissa riittää, että yksi asianomistaja on tehnyt syyttämispyyntöä, ja jos syyttäjä jättää syytteen nostamatta, voi sellainenkin asianomistaja nostaa syytteen, joka ei ole tehnyt syyttämispyyntöä. (Jokela 2008, 238-240.)

Vanhassa rikoslain 8 luvussa asianomistajalle oli säädetty erityinen syyteoikeuden yhden vuoden vanhentumisaika, mutta 1.1.2006 voimaan tulleen muutoksen (297/2003) myötä tämä poistettiin. Tämä vanhentumisaika laskettiin siitä päivästä, jolloin asianomistaja sai tiedon rikoksesta ja sen tekijästä. Erityinen vanhentumisaika päätettiin poistaa, koska oikeuskäytännössä ilmeni tulkintaongelmia sen suhteen, mistä vanhentumisaika katsotaan alkaneeksi. Perusteluina poistamiselle oli myös se, että ajan katsottiin olevan liian lyhyt asianomistajalle ehkä heränneiden

epäilyjen varmentamiseen ja täsmällisen syyttämispyyntöön tekemiseen, erityisesti talousrikoksissa. (HE 45/1999.)

Asianomistajalla on nykyään ensisijainen syyteoikeus vain, kun syyte koskee väärää ilmiantoa (ROL 1:14). Väärä ilmianto (RL 15:6) liittyy tilanteeseen, jossa henkilö jota vastaan on nostettu tuomioistuimessa syyte, nostaa syytteen väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta. Väärän ilmiannon tunnusmerkit täyttyvät, kun henkilö syyttää toista rikoksesta eikä voi näyttää sitä toteen, tai kun väärin tietojen antaminen johtaa syyttäjän nostamaan syytteeseen (HE 6/1997). Asianomistajalla oli ennen perustuslakiin tehtyä muutosta (1112/2011) ensisijainen syyteoikeus myös virkarikoksissa, mutta se poistettiin 1.3.2012 alkaen.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 17 §:n mukaan, jos asianomistaja on rikoksen johdosta saanut surmansa tai kuollut jollain muulla tavalla, on hänen leskellensä tai lapsillansa oikeus nostaa syyte samalla lailla kuin hänellä olisi ollut, mikäli hänellä ei ole lapsia, on tämä sama oikeus hänen vanhemmilla tai sisaruksilla. Jos asianomistaja on kieltänyt nostamasta syytettä tai esittämästä syyttämispyyntöä, ei edellä mainituilla ole oikeutta käyttää tätä oikeutta.

4.4 Syyteharkinta

Esitutinnan valmistuttua asia siirtyy poliisilta syyttäjälle syyteharkintaa tai rangaistusmääräyksen tai rikesakkomääräyksen antamista varten. Esitutinnan päätyttyä asiaa ei siirretä syyttäjälle, mikäli esitutkinnassa on selvinnyt, että rikosta ei ole tapahtunut, ei ole ketään ketä vastaan syyte voitaisiin nostaa tai esittää muuta rikokseen perustuvaa julkisoikeudellista vaatimusta. (ETL 10:2.) Syyteharkinta on syyttäjän tehtävistä keskeisin. Siinä esitutkinta-aineiston perusteella ratkaistaan tullaanko asiasta nostamaan syyte. (Jokela 2008, 209–212; Lappalainen ym. 2003, 405–408.) Syyteharkinnassa syyttäjä voi päättää *nostaa syytteen* (ROL 1:6) tai päättää asian käsittelemisestä *rangaistusmääräysmenettelyssä* (Laki sakon ja rikesakon määräämisestä 4:24). Syyttäjä voi myös tulevaisuudessa tietyissä tapauksissa päät-

tää, että asia ratkaistaan tavallista oikeudenkäyntiä kevyemmässä *tunnustamisoikeudenkäynnissä*. Syyteneuvottelua koskevat säännökset soveltuvat rikoksiin, joista on säädetty maksimissaan kuusi vuotta vankeutta, ei koske kuitenkaan henkeen tai terveyteen kohdistuvia rikoksia tai seksuaalirikoksia, jotka loukkaavat seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai niitä jotka kohdistuvat lapsiin (HE 58/2013). Tunnustamisoikeudenkäyntiä koskevat säädökset tulevat voimaan 1.1.2015 (ROL 5b). Tuomioesitys voidaan tehdä, kun epäilty tai vastaaja tunnustaa rikoksen ja suostuu asian käsittelyyn tunnustamisoikeudenkäynnissä, syyttäjä ja epäilty tai vastaaja on samaa mieltä syyksiluettavasta rikoksesta ja asianomistaja suostuu tunnustamisoikeudenkäyntiin tai hänellä ei ole muita vaatimuksia asiassa (ROL 1:10 a). Syyttäjä sitoutuu tunnustamisoikeudenkäynnissä vaatimaan rangaistusta RL 6:8a:ssä tarkoitetun lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti, rikoksesta voidaan tällöin tuomita vain kaksi kolmannelta rikoksesta säädetyn vankeus- ja sakkorangaistuksen enimmäismäärästä.

Syyttäjä voi syyteharkinnassa päätyä myös *jättämään syytteen nostamatta*. Tämä voi tapahtua ROL 1:7-8:n tai jonkin erityissäännöksen, kuten tieliikennelain (267/1981) 104 § nojalla, minkä mukaan syyte voidaan jättää nostamatta, mikäli tieliikenne rikkomus on vähäinen. Tätä kutsutaan seuraamusluontoiseksi syyttämättä jättämiseksi tai toimenpiteistä luopumiseksi. Syyttäjä voi päättää myös jollain muulla perusteella jättää syytteen nostamatta, kuten jos ei ole näyttöä rikoksesta, tehty teko ei ole rikos, rikos on vanhentunut tai ei ole syyteoikeutta. (Jokela 2008, 209–212; Lappalainen ym. 2003, 405–408.)

Syyttäjän *tulee nostaa syyte*, jos on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi (ROL 1:6). Syyttäjän miettiessä onko syytekynnys ylittynyt, hän arvioi täyttääkö teko jonkin rikoksen *tunnusmerkistön*, ja että onko esitutkinta aineiston perusteella todennäköisiä syitä epäillyn syyllisyyden tueksi, eli onko riittävästi näyttöä rikoksesta. Jos syyttäjä katsoo, että näyttöä rikoksesta on riittävästi, hän päättää syytteen nostamisesta rikoksesta epäiltyä vastaan. Syytteen nostaminen on tuomioistuimen ratkaisutoiminnan kaltaista oikeudellista harkintaa, tästä syystä

syytteen saa nostaa vain silloin, kun sille on lailliset edellytykset. Näytön riittävyttä arvioitaessa syyttäjällä on paljon harkintavaltaa, jota ei voida yksityiskohtaisesti säännellä, joten syyttäjän tulee huomioida lainmukaisuuden lisäksi myös sitä, että ratkaisu on eettisesti oikein, eli hyvä ja oikeudenmukainen asianosaisten sekä yhteiskunnan kokonaisedun kannalta. Tietyin laissa säännellyin edellytyksin syyttäjä voi syytteen nostamisen sijaan päättää rangaistusmääräyksen antamisesta, seuraamusluontoisesta syyttämättä jättämisestä tai 1.1.2015 alkaen tuomioesityksen teosta.

Syyttäjän syyteharkinta alkaa tavallaan jo esitutkinnan aikana, ja voi jatkua vielä syytteen noston jälkeen, kun syyttäjä voi päättää esitutkinnan rajoittamisesta (ETL 3:10–10 a) sekä jo nostettuaan syyte sen peruuttamisesta, rajoittamisesta tai laajentamisesta (*jatkuvan syyteharkinnan idea*). ETL 3:10:n mukaan, syyttäjä voi päättää, että esitutkintaa ei toimiteta tai että se lopetetaan, jos jonkin lainkohdan nojalla syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta, eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaadi. Esitutkinnan rajoittamisella ja aikaisemmin mainitulla seuraamusluontoisella syyttämättä jättämisellä on selvä ero siinä, että jälkimmäinen edellyttää rikoksen ja sen tekijän tulleen selvitetyn, kun taas ensiksi mainitussa tätä ei vaadita. Esitutkinnan rajoittamispäätöksellä ei oteta kantaa siihen, onko epäilty syyllinen tai syytön. (Jokela 2008, 155–156.)

Vaikka syyttäjän tehtävänä on valvoa rikosvastuun toteutumista, tulee hänen noudata tasapuolisuutta (objektiviteettiperiaate). Tämä tarkoittaa sitä, että syyttäjän tulee ottaa huomioon myös vastaajan kannalta edulliset todisteet ja seikat, jotta ratkaisu olisi oikeudenmukainen. Syyttäjä ei voi siten keskittyä vain syytteen toteen näyttämiseen. Syyttäjän tasapuolisuusperiaate tulee ilmi myös ROL 1:13:stä, jonka mukaan syyttäjä saa hakea muutosta tuomioon vastaajan eduksi, jos tuomio ei perustu lakiin tai poikkeaa yleisestä oikeuskäytännöstä, tai muuttaa vastaajan vahingoksi tekemänsä muutoksenhakemuksen vastaajan eduksi. (Lappalainen ym. 2003, 297–298)

Mikäli syyttäjä päättää jättää syytteen nostamatta, hänen tulee perustella tämä ratkaisu (ROL 1:6a.2). Perusteluvollisuutta ei ole jos syyttäjä päättää nostaa syytteen koska tällöin syyttäjän ratkaisu selviää haastehakemuksesta, lähinnä siihen sisältyvästä rikoksen teonkuvauksesta ja niistä todisteista, joilla syyttäjän on tarkoitus näyttää syyte toteen. (Jokela 2008, 211.)

Syytevallan käyttämisessä syyttäjä noudattaa syytepakkoperiaatetta (legaliteettiperiaate), joka tarkoittaa sitä, että syyttäjällä on velvollisuus nostaa syyte niin pian kuin syytteen nostamisen rikosprosessuaaliset edellytykset ovat täyttyneet. Syytettä nostettaessa noudatetaan kuitenkin tietyssä määrin tarkoituksenmukaisuusperiaatetta (syyteharkintaperiaate), jonka mukaan syytevelvollisuus on ehdollinen. Syytteen nostaminen riippuu, sen jälkeen kun syytteen nostamisen edellytykset ovat täyttyneet, syyttäjän tekemästä tarkoituksenmukaisuusharkinnasta, jossa voidaan ottaa huomioon rikospoliittisia ja sosiaalisia näkökohtia. (Jokela 2008, 211.)

Kaikilla syyttäjillä on *itsenäinen syyteharkintavalta*. Valtakunnansyyttäjä, joka on ylin syyttäjä ja syyttäjien esimies (Själ 1:2.2), voi määrätä syytteen nostettavaksi tai ottaa omaan syyteharkintaansa alaiselleen syyttäjälle kuuluvan jutun (devoluutio-oikeus), mutta hän ei voi kieltää alaistaan syyttäjää ajamasta syytettä tälle kuuluvassa asiassa. (Jokela 2008, 212.)

4.5 Syyteharkinnan joutuisuus

Syyteharkinta-ajalle ei ole laissa tai valtakunnansyyttäjän ohjeissa säädetty enimmäisaikaa. Syyteharkinnan joutuisan käsittelyn pääsääntö ja tulostavoite on, että se kestäisi enintään kuusi kuukautta. Vain perustellusta ja erityisestä syystä tämän ajan saisi ylittää. Ajan ylittymistä tapahtuu usein, varsinkin talousrikosjutuissa. Valtakunnansyyttäjä on asettanut syyttäjän toiminnan tavoitteeksi, että yksikään asia ei saa viipyä syyteharkinnassa yli vuotta (VKS:2013:3). Syyttäjänvirastojen tulee ohjeen mukaan, tehdä raportti vuosittain viraston toimintakertomuksen yhteydessä, yli 18 kuukautta kestäneiden syyteharkinta-asioiden viipymisten syistä ja milloin asiat tullaan todennäköisesti ratkaisemaan.

Keskimääräinen syyteharkinta-aika oli vuonna 2013 hieman alle kaksi kuukautta, aika vaihtelee kuitenkin jutun vaativuuden mukaan. Vaativimmissa jutuissa, kuten törkeissä huumausainerikoksissa, seksuaalirikoksissa ja talousrikoksissa syyteharkinnan keskimääräinen aika oli alle neljä kuukautta. Vähemmän selvitystä vaativissa jutuissa, kuten liikennerikoksissa syyteharkinta-aika oli keskimäärin kaksi viikkoa. (Valtakunnansyyttäjänvirasto 2014.)

5 SYYTEOIKEUDEN VANHENTUMINEN

Syyteoikeuden vanhentuminen on rikosoikeudellisen vanhentumisen ensivaihe. Syyteoikeuden vanhennuttua ei rikoksesta voida enää nostaa syytettä tuomioistuinmessä, eikä näin rikosoikeudellisesta vaatimuksesta voida tuomita rangaistusta. Syyteoikeuden vanhentuminen on rikosoikeudellisen vanhentumisen tyypillisin tapaus, ja usein silloin kun puhutaan rikoksen vanhentumisesta, tarkoitetaan juuri syyteoikeuden vanhentumista. Rikosten vanhentuminen johtuu yleensä siitä, että rikokset tulevat vasta niin myöhään ilmi, että syyteoikeus on jo ehtinyt vanhentua. Toinen yleinen tapaus on, että rikos tulee kyllä ajoissa ilmi, mutta sitä ei kyetä selvittämään ennen vanhentumista, eli ei löydetä ketään henkilöä ketä vastaan voitaisiin nostaa syyte. Syyteoikeuden vanhentumisaikaa pystytään kuitenkin jatkamaan yhdellä vuodella tietyissä tapauksissa, esimerkiksi kun epäilty pakoilee vanhentumisen katkaisevaa haasteen tiedoksiantoa. Rikoslaisissa syyteoikeuden vanhentumisesta säädetään 8 luvun 1-5 §:issä. (Frände 2012, 299–312; HE 27/1999; Lappi-Seppälä 2000, 520–527; Matikkala 2010; 244–251.)

5.1 Vanhentumattomat rikokset

Rikoslain 8:1.1 mukaan, rikoksesta, josta on säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi elinkautinen vankeusrangaistus, syyteoikeus ei vanhene. Näissä rikoksissa oikeus nostaa syyte vastaajaa vastaan ei vanhene koskaan. Vaikka samassa rangaistusasteikossa on säädetty myös määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta, rikos ei vanhene. Esimerkkinä joukkotuhonta (RL 11:1), josta on säädetty vankeutta vähintään neljä vuotta tai elinkautinen. Vanhentumattomia rikoksia ovat: joukkotuhonta (RL 11:1), rikos ihmisyyttä vastaan (RL 11:3), törkeä rikos ihmisyyttä vastaan (RL 11:4), sotarikos (RL 11:5), törkeä sotarikos (RL 11:6), törkeä maanpetos (RL 12:4), törkeä vakoilu (RL 12:6), törkeä valtiopetos (RL 13:2), murha (RL 21:2), terroristisessa tarkoituksessa tehty tappo tai murha (RL 34a:1.7-8).

Vuoden 1973 rikoslain silloisen 8 luvun uudistuksen pohjana olevassa hallituksen esityksessä 130/1972 ehdotettiin, että törkeimpienkin rikosten tulisi vanhentua

määräajassa, mutta tätä ei hyväksytty. Vanhentumisajaksi edellä mainitussa esityksessä ehdotettiin 25 vuotta. Rikoslain 8 luvun uudistuksen yhteydessä eduskunnan lakivaliokunta totesi (15/1972), että murhan vanhentumattomuudella on selvä vertauskuullinen merkitys, eikä ihmisten yleinen oikeuskäsitys hyväksyisi murhan vanhentumista pitkänkään ajan kuluttua. Murha ja joukkotuhonta ovat joissain määrin erityyppisiä rikoksia kuin muut elinkautisen rangaistuksen sisältävät rikokset, kuten törkeä maanpetos, törkeä vakoilu ja törkeä valtiopetos. Niiden paheksuttavuus on sidoksissa lähinnä poliittiseen tilanteeseen ja aikaan. Poliittisen tilanteen muuttuessa näiden rikosten arviointi muuttuu. Johdonmukaisuuden näkökulmasta, tulee kaikkien elinkautisuhkan omaavien rikosten olla vanhentumisen kannalta samassa asemassa, kun ne on lakia säädettäessä arvioitu niin vakaviksi, että niistä voidaan tuomita elinkautinen vankeusrangaistus. Mikäli vanhentumattomuus johtaa joissain tilanteissa kohtuuttomuuteen, voidaan tämä hoitaa armahdusteitse. (HE 27/1999.)

Rikosoikeuskomitea ehdotti mietinnössään (komiteanmietintö 1976:72), että vanhentumisaika törkeimmissä rikoksissa voitaisiin määrätä 35–45 vuodeksi. Rikosoikeuskomitea arveli, että rikosten vanhentuminen voisi helpottaa epäselviksi jääneiden rikosten selvittämistä tunnustuksen tai uusien todistajalausuntojen myötä, mikä voisi taas puhdistaa syyttömästi epäiltyjen mainetta. (HE 27/1999; Matikkala 2010, 245.)

Suomea sitovan kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön (56/2002) 29 artiklan mukaan kansalliset vanhentumisajat, eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat rikokset ovat perussäännön 5 artiklan mukaan joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan, sotarikokset ja hyökkäysrikos. Rikoslain 8:1.1:iin säädettiin täten lailla 1161/2005, että jos kysymyksessä on sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa tai törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa, rikos ei vanhene. Myöhemmin pykä-

lää muutettiin lailla 212/2008 nykyiseen muotoon niin, että kyseiset säännökset rikoksista otettiin pois. Muutos oli puhtaasti tekninen ja luonnollinen, koska elinkautisen vankeuden mahdollisuuksia haluttiin lisätä (HE 55/2007).

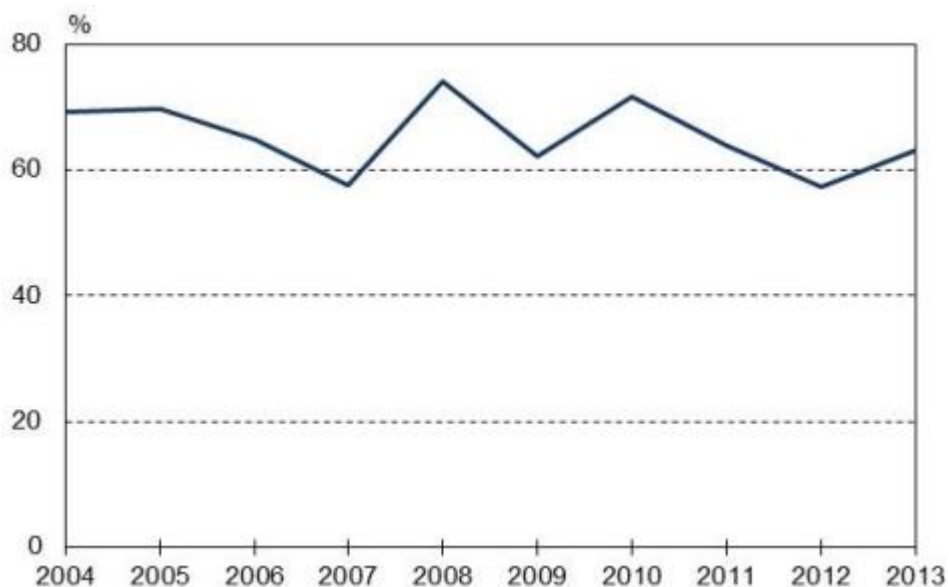
Ruotsissa sellaisen rikoksen, josta voidaan tuomita elinkautinen vankeusrangaistus, syyteoikeus vanhentuu kahdessakymmenessäviidessä (25) vuodessa (brottsbalk 700:1962 35:1.1). Ruotsin rikoslain 35 luvun 2 §:n mukaan, tämä säännös ei kuitenkaan koske murhaa, tappoa, rikosta ihmisyyttä vastaan, kansanmurhaa, törkeää sotarikosta, terrorismirikosta tai näiden rikosten yritystä. Terrorismirikoksella tarkoitetaan rikosta, jonka myötä on syyllistytty murhaan tai tappoon. Nämä muutokset tulivat voimaan vasta 1.7.2010. (Torkkeli, 2010.)

5.1.1 Henkirikosten selvittäminen ja niiden määrä

Vuosikymmenien takaiset selvittämättömät henkirikokset ovat esillä julkisuudessa paikoitellen, mikä on osoitus niiden merkityksellisyydestä. Tunnettuja tähän päivään asti ratkaisemattomina olevia suomalaisia henkirikoksia, murhamysteereitä, ovat muun muassa Kyllikki Saaren kuolema 17.5.1953 ja Bodom -järven tapahtumat 5.6.1960 (Kerkelä, 2013; Yle uutiset, 2004). Vaikka murhat eivät Suomessa rikosoikeudellisesti vanhene, Pirjatanniemi mainitsee, että murha vanhenee karkeasti ottaen sadassa vuodessa, koska muuten poliisit joutuisivat melko mahdottomien tutkintatehtävien eteen. Pirjatanniemen mielestä murhan tulisi vanhentua, koska kyseessä on oikeuspoliittinen kysymys, jossa painavimmat argumentit löytyvät erityisesti epäillyn oikeusturvasta, yleisestäävyyden vaatimuksista ja kohtuudesta. (ks. Pirjatanniemi 2006.)

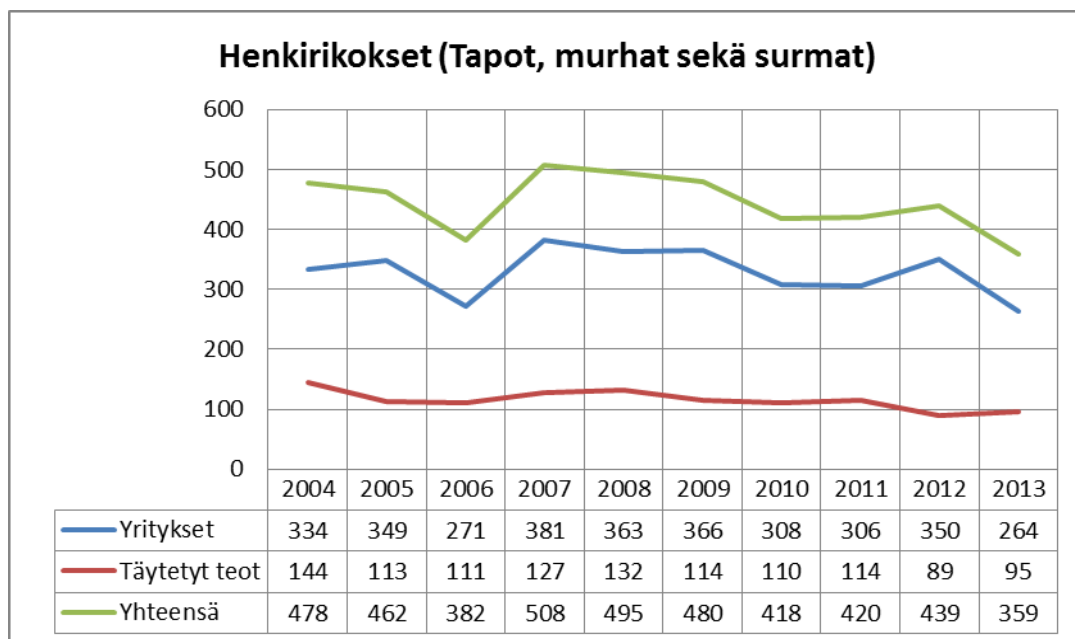
Kuviossa 1. poliisin henkirikosten selvitysprosentti viittaa siihen, kuinka suuri osa rikoksista selvitettiin tilastovuonna. Lopullinen selvitysaste on kuitenkin merkittävästi korkeampi, koska loppuvuoden rikoksista iso osa selviää vasta seuraavan vuoden aikana. Selvitysprosentin pitkän aikavälin pieni lasku kuvastaa selvitysaikojen pidentymistä, ei niinkään lopullisen selvitysasteen muutosta. Poliisitilasto näyttää

tilastoteknisistä syistä selvitettyjen rikosten määrän tilastointivuotenakin tosiasiallisesti alhaisempana mitä se oikeasti on. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan 2003–2012 tehdyistä henkirikoksista 79 % tekijän henkilöllisyys pystyttiin selvittämään vuorokauden kuluessa ilmitulosta. Tekijöiden pidättäminen ja vangitseminen kesti jonkin verran kauemmin. Syyllisen selvittäminen viikkoa kauemmin oli kestänyt 10 % jutuista. Pimeitä (selvittämättömiä) poliisin tietoon tulleista henkirikoksista 2003 – 2012 vuoden 2013 lopussa oli 1,2 %, mukaan lukien katoamistapaukset jotka tutkittu henkirikoksina 1,8 %. Ilmi tulevista henkirikoksista pystytään näillä perusteilla selvittämään yli 98 %. (Rikollisuustilanne 2013, 42.)

Kuvio 1. Tapot, murhat ja surmat: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2004 – 2013. (Rikollisuustilanne 2013.)

Henkirikollisuudessa on ollut jo pitkään aleneva suunta (ks. kuvio 2). Vuonna 2013 henkirikosten määrä oli hieman suurempi (95) kuin edellisvuonna, mutta edelleen viime vuosien keskimääräistä tasoa alempi. (Rikollisuustilanne 2013, 14.)

Kuvio 2. Henkirikokset (Tapot, murhat sekä surmat) Suomessa 2004 – 2013. (Rikollisuustilanne 2013.)

5.2 Yleiset syyteoikeuden vanhentumisajat

Syyteoikeuden vanhentumisajat rikoksista, joiden ilmituloon tai selvittämiseen ei liity erityispiirteitä, tai niistä ei ole säädetty elinkautista vankeusrangaistusta, ovat porrastettu teosta seuraavan enimmäisrangaistuksen mukaan RL 8:1.2:ssa *neljään ryhmään*. Esimerkiksi varkaudesta on tuomittava RL 28:1:n mukaan, sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi. Rikos josta on säädetty maksimirangaistukseksi yli vuosi ja enintään kaksi vuotta, syyteoikeus vanhentuu viidessä (5) vuodessa (RL 8:1.2,3). Täten syyteoikeus varkaudesta vanhentuu viidessä vuodessa. Mikäli käsillä on yleinen vähentämisperuste, kuten nuoruus tai rikoksen jääminen yritykseen, rangaistus määrätään noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa (RL 6:8). Tämä ei kuitenkaan vaikuta millään tavalla vanhentumisajan pituuteen, vaan vanhentumisajan pituus määräytyy yleisen vähentämisperusteen käsillä ollessakin, rikoksesta säädetyn rangaistussäännöksestä ilmenevän rangaistusmaksimin mukaan. (Matikkala 2010, 246.)

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat rikokset, joiden rangaistusmaksimi on yli kahdeksan (8) vuotta vankeutta. Näissä rikoksissa syyteoikeus vanhentuu, jos syytettä ei ole nostettu kahdessakymmenessä (20) vuodessa rikoksen tekopäivästä. Tämä ryhmä muodostuu eräistä rikoslain vakavimmista rikoksista, joita ovat muun muassa tappo (RL 21:1), surma (RL 21:3), törkeä raiskaus (RL 20:2), törkeä pahoinpitely (RL 21:6), törkeä tuhotyö (RL 34:3), Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantaminen (RL 12:1), törkeä huumausainerikos (RL 50:2) ja törkeä ryöstö (RL 31:2).

Toiseen ryhmään kuuluvat rikokset, joiden rangaistusmaksimi on yli kaksi (2) vuotta ja enintään kahdeksan (8) vuotta. Näissä rikoksissa syyteoikeus vanhentuu, jos syytettä ei ole nostettu kymmenessä (10) vuodessa rikoksen tekopäivästä. Tällaisia rikoksia ovat muun muassa törkeä rahanpesu (RL 31:7), törkeä varkaus (RL 28:2), törkeä huumausainerikoksen edistäminen (RL 50:4a), törkeä perätön lausuma tuomioistuimessa (RL 15:3), törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen (RL 17:18a), törkeä alkoholirikos (RL 50a:2) ja törkeä markkinoiden vääristäminen (RL 51:4).

Kolmanteen ryhmään kuuluvat rikokset, joista on säädetty enimmäisrangaistukseksi vankeutta yli vuosi (1) ja enintään kaksi (2) vuotta. Näissä rikoksissa syyteoikeus vanhentuu viidessä (5) vuodessa rikoksen tekopäivästä. Tällaisista rikoksista voidaan mainita esimerkiksi varkaus (RL 28:1), törkeä luvaton käyttö (RL 28:8), petos (RL 36:1), törkeä rattijuopumus (RL 23:4), velallisen epärehellisyys (RL 39:1), lahjuksen ottaminen (RL 40:1), dopingrikos (RL 44:6), pahoinpitely (RL 21:5) ja kuolemantuottamus (RL 21:8).

Neljänteen ryhmään kuuluvat rikokset, joista ankarimmaksi rangaistukseksi on säädetty enintään vuosi (1) vankeutta, sakkoa tai rikesakko. Näistä rikoksista oikeus syyttää vanhentuu kahdessa (2) vuodessa rikoksen tekopäivästä. Rikokset muodostuvat rikoslain ja sen ulkopuolisen lainsäädännön lievistä rikoksista. Tähän ryhmään kuuluvat rikoslaissa muun muassa rattijuopumus (RL 23:3), näpistys (RL

23:3), virkamiehen vastustaminen (RL 16:2), mellakka (RL 17:2), lievä pahoinpitely (RL 21:7) ja liikennერიkkomus (tieliikennelaki 267/ 1981 103 §).

Pohjoismaiden vanhentumislainsäädäntö on varsin yhdenmukainen ja yhtä vanha (HE 27/1999). Esimerkiksi Ruotsissa yleiset syyteoikeuden vanhentumisajat on säädetty seuraavasti: 1) syyteoikeus rikoksesta vanhentuu kahdessa vuodessa, jos ankarin rangaistus rikoksesta on enintään vuosi vankeutta, 2) viidessä vuodessa, jos ankarin rangaistus rikoksesta on yli vuosi ja enintään kaksi vuotta vankeutta, 3) kymmenessä vuodessa, jos ankarin rangaistus rikoksesta on yli kaksi vuotta ja enintään kahdeksan vuotta vankeutta, 4) viidessätoista vuodessa, jos ankarin rangaistus rikoksesta on vankeutta tietyksi ajaksi yli kahdeksan vuotta 5) kahdessakymmenessä viidessä vuodessa, jos rikoksesta voidaan tuomita elinkautinen vankeusrangaistus (brottsbalken 35:1; HE 169/2005).

5.3 Rikoslajikohtaisia erityisiä syyteoikeuden vanhentumisaikoja

Rikoslain 8 luvussa säädetään myös erityisistä vanhentumisajoista niiden luonteen ja laadun perusteella. Vanhentumisjärjestelmän selkeyden kannalta ei ole hyvä, että on erityisiä rikoslajikohtaisia vanhentumisaikoja. Osalla rikoksista on kuitenkin sellaisia erityispiirteitä niiden selvitykseen ja ilmituloon liittyen, että on katsottu tarpeelliseksi säätää näiden rikosten varalle erityisiä vanhentumisaikoja. Tällaisia rikoksia ovat virkarikokset ja julkisyhteisön työntekijän tekemät rikokset, ympäristörikokset ja lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset. (HE 27/1999.)

5.3.1 Virkarikokset ja julkisyhteisön työntekijän rikokset

Virkarikosten erityispiirre on se, että ne tulevat yleensä ilmi viranomaisten ja virkamiesten toimintaa valvovien eduskunnan oikeusasiamiehen tai valtioneuvoston oikeuskanslerin kautta kanteluteitse (HE 27/1999). Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 3 §:n mukaan, oikeuskanslerin tehtäviin kuuluu, kanteluiden käsittelyn lisäksi, suorittaa valvontavaltaansa kuuluvissa viranomaisissa ja laitoksissa

tarkastuksia sekä tarkastaa myös ilmoitusten johdosta rangaistustuomioita. Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 1:3:ssä säädetään, että oikeusasiamies suorittaa tarkastuksia virastoissa tarpeen mukaan, perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin. Näillä tarkastuksilla valvotaan virkamiesten toiminnan laillisuutta ja perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista (Oikeusasiamies 2014).

Virkarikokset vanhentuvat RL 8:1.4:n mukaan aina vähintään viidessä vuodessa niiden tekohetkestä. Julkisyhteisön työntekijät rinnastetaan vanhentumisajan suhteen virkamiehiin. Esimerkiksi rikoslain 40:3:ssä säädetystä lahjusrikkomuksesta syyteoikeus vanhenee viidessä vuodessa, yleisten vanhentumissäädösten mukaan rikos vanhentuisi kahdessa vuodessa, ja rikoslain 40:2:ssä säädettyssä törkeässä lahjuksen ottamisessa kymmenessä vuodessa. Vanhentumisaika koskee kaikkia rikoslain 40 luvussa säädettyjä rikoksia niiden tekijästä riippumatta. (Lappi-Seppälä 2000, 521; Frände 2012, 301–303.)

Viranomaisesta voi tehdä kantelun laillisuutta valvovalle viranomaiselle, eli *oikeuskanslerille tai oikeusasiamiehelle*. Oikeusasiamies tai oikeuskansleri voi ottaa asian käsiteltäväksi omasta aloitteestaankin. Viranomaiselle voi kannella, mikäli epäilee, että viranomainen, virkamies, julkisyhteisön työntekijä tai muuta julkista tehtävää hoitava on toiminut lain vastaisesti, laiminlyönyt velvollisuutensa tehtävän hoidossa tai epäilee, että perus- ja ihmisoikeudet eivät ole toteutuneet asianmukaisesti. Oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen tehtävien jaosta on säädetty valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta annetussa laissa 1224/1990. Oikeusasiamiehestä on säädetty laissa eduskunnan oikeusasiamiehestä 197/2002 ja oikeuskanslerista laissa valtioneuvoston oikeuskanslerista 193/2000. (Oikeusasiamies 2014; oikeuskansleri 2014.)

Kantelua tutkiessaan oikeusasiamies kuulee kantelun kohteena olevaa viranomaista, virkamiestä tai muuta julkista tehtävää hoitavaa henkilöä, ja hankkii kirjallisia selvityksiä ja lausuntoja muilta viranomaisilta. Oikeusasiamies voi hankkia lisäselvityksiä määräämällä kansliansa tarkastajat tekemään tutkimuksia. Tarvitta-

essa oikeusasiamies voi pyytää poliisilta tutkinta-apua. (Oikeusasiamies 2014.) Virkarikosten tutkiminen on normaalia poliisin esitutkintaa hitaampaa, joten riski vanhentumiselle on korkeampi. Virkarikoksissa virheellinen menettely on yleensä melko vähäinen. Rikoksen törkeyteen ja rangaistusasteikkoon kytketty vanhentumisaika voisi jäädä näillä perusteilla melko lyhyeksi. Virheellinen menettely voi johtaa kuitenkin jonkin yksittäisen henkilön tärkeän oikeuden loukkaukseen ja aiheuttaa vakaviakin seurauksia. Näillä edellä mainituilla perusteilla on katsottu tarpeelliseksi säätää virkarikoksille erityinen viiden vuoden vähittäisvanhentumisaika. (HE 27/1999; Lappi-Seppälä 2000, 521.)

Oikeuskanslerin antama ratkaisu 28.09.2009 (OKV/13/21/2008)

Asiassa haastemies ei ollut ryhtynyt mihinkään toimiin ilmoittaakseen toimeksiantajalle eli käräjäoikeudelle, että rikoshaastetta ei ollut annettu tiedoksi vastaajalle tiedoksiantotodistukseen merkittyyneen viimeiseen tiedoksiantopäivään mennessä. Syyteoikeus rikoksesta vanheni ennen haasteen tiedoksiantoa. Haastemiehen olisi tullut tiedoksiannon epäonnistuttua määräpäivään mennessä ottaa yhteyttä käräjäoikeuteen neuvotellakseen jatke- taanko etsintöjä ja saadakseen muita ohjeita, tällöin käräjäoikeudella olisi ollut tarpeeksi aikaa ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin haastettavan tavoittamiseksi.

Oikeuskanslerin arvion mukaan asiasta suoritetun esitutkinnan perusteella oli todennäköisiä syitä sen tueksi, että haastemies oli laiminlyömällä noudattaa viimeistä tiedoksiantopäivää huolimattomuudesta rikkonut virkavelvollisuutensa ja siten menetellyt RL 40 luvun 10 §:ssä rangaistavaksi säädetyn tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistöä vastaavalla tavalla. Oikeuskansleri pyysi valtakunnansyyttäjää nostamaan haastemiestä vastaan syytteen kyseisestä asiasta.

Kyseisessä rikoslain 40:10:ssä on säädetty, että mikäli virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin

säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä rikoksen katsota kaikki seikat huomioon ottaen olevan vähäinen, on hänet tuomittava tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta varoitukseen tai sakkoon. Tahallisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta säädetään RL 40:9:ssä.

Apulaisoikeuskanslerin antama ratkaisu 19.11.2004 (13/31/03)

Asiassa puheenjohtajana toiminut kärjäjätuomari oli laiminlyönyt haasteen antamisen ennen syyteoikeuden vanhentumista. Kärjäjätuomarin virkavelvollisuuksiin on kuulunut huolehtia siitä, että haaste rikosasiasta annetaan epäillylle tiedoksi niin, ettei syyteoikeus olisi päässyt vanhentumaan. ROL 5:8.1 on säädetty, että mikäli asiaa ei heti jätetä tutkimatta, puheenjohtajan tulee antaa haaste viipymättä. Tuomarin tulee heti tarkistaa haastehakemuksen saavuttua tuomioistuimeen. Tämä toimenpide aloittaa jutun valmistelun kärjäjäoikeudessa. Haastehakemus oli tullut kärjäjäoikeuteen noin kaksi kuukautta ennen syyteoikeuden vanhentumista. Kärjäjätuomari oli alkanut käsitellä vanhentunutta asiaa materiaalisesti kärjäjäoikeudessa muun muassa kuulemalla todistajia syyllisyyskysymyksen selvittämiseksi ja lopulta antanut syyllisyydestä lausuvan tuomion, vaikka syyte olisi täytynyt RL 8:1.1,4 mukaisesti hylätä.

Kärjäjäoikeudessa järjestetystä pääkäsittelystä täten aiheutui tarpeettomia kustannuksia valtiolle ja asianosaisille, eikä asian käsittely ollut ROL 6:5.2:n edellyttämällä tavalla asianmukaista. Tuomari oli menetellyt asiassa häneltä edellytettävän huolellisuusvelvoitteen vastaisesti koko käsittelyn ajan, koska hän ei ollut huomionnut vanhentumiskysymystä antaessaan haasteen ja johtaessaan prosessia oikeudenkäynnissä eikä silloin, kun hän on harkinnut tuomiota. Apulaisoikeuskansleri katsoi, ettei tuomari ollut toiminut asiassa ROL 5:8.1 edellyttämällä tavalla ja antanut haastetta niin ajoissa, ettei rikoksen syyteoikeus pääse vanhentumaan hänestä riippuvasta syystä. Tämän jälkeen hän oli alkanut käsitellä asiaa ROL 6:5.2 vastaisesti

pääkäsitellyssä ja antanut siitä tuomion, vaikka syyte olisi tullut hylätä vanhentuneena RL 8:1.1,4 mukaisesti.

Apulaisoikeuskansleri katsoi ratkaisussaan, ettei tekoa voida pitää kokonaisuutena arvioiden vähäisenä ja, että kärjätuomari on syyllistynyt RL 40:10 mukaiseen tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen. Apulaisoikeuskansleri pyysi valtakunnansyyttäjää nostamaan kyseisestä rikoksesta tuomaria vastaan syytteen.

5.3.2 Ympäristörikokset

Rikoslain 8:1.4:n mukaan ympäristön turmelemisen, luonnonsuojelurikoksen ja rakennussuojelurikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika on kymmenen (10) vuotta. Ilman erityistä vanhentumisaikaa *ympäristön turmeleminen* (RL 48:1) vanhentuisi yleisten vanhentumissäännösten mukaan viidessä vuodessa, kun rangaistukseksi kyseisestä rikoksesta säädetään enintään kaksi vuotta vankeutta. *Törkeä ympäristön turmeleminen* (RL 48:2) vanhentuu yleisten vanhentumissäännösten mukaan kymmenessä vuodessa, joten sitä ei ole tarpeen mainita erikseen RL 8:1.4:ssä (HE 27/1999). Ympäristön turmelemisen erityinen kymmenen vuoden vanhentumisaika ei koske RL 48:3:n mukaista ympäristörikkomusta, jonka säännön mukainen vanhentumisaika on kaksi vuotta, eikä RL 48:4 mukaista tuottamuksellista ympäristön turmelemista, joka vanhentuu säännön mukaisesti myös kahdessa vuodessa. Ympäristön turmelemisrikoksella tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että henkilö tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta saattaa, päästää tai jättää ympäristöön esineen, ainetta tai säteilyä jonkin lain vastaisesti, yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti, ilman laissa edellytettyä lupaa tai lupaehtojen vastaisesti (RL 48:1).

Rikoslain 48 luvun 5 §:ssä säädetään *luonnonsuojelurikoksesta*, josta voidaan tuomita rangaistukseksi vankeutta enintään kaksi vuotta. Yleisten vanhentumissäännösten mukaan, kyseinen rikos vanhentuisi viidessä vuodessa tekohetkestä. Luonnonsuojelurikoksen tunnusmerkistö täyttyy muun muassa, kun henkilö tahallaan tai

törkeästä huolimattomuudesta, oikeudettomasti hävittää tai turmelee suojellun tai rauhoitetun tai muun toimenpiderajoituksen alaisen tai toimenpidekieltoon määrätyn luonnonalueen, eläimen, kasvin tai muun luontoon kuuluvan kohteen. Tahallisen luonnonsuojelurikoksen yritys on myös rangaistava.

RL 48:6:ssä säädetään *rakennussuojelurikoksesta*. Rikoksesta tuomitaan muun muassa silloin, kun henkilö tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta ilman laissa edellytettyä lupaa purkaa, hävittää, turmelee tai peittää rakennettuun ympäristöön kuuluvan kohteen, joka on määrätty suojeltavaksi tai asetettu vaarantamiskieltoon. Tahallinen rakennussuojelurikoksen yritys on rangaistava. Kyseisen rikoksen syyteoikeus vanhentuisi ilman erityisvanhentumisaikaa, rikoksesta säädetyn kahden vuoden enimmäisvankeusrangaistuksen perusteella, viidessä vuodessa (RL 8:1.2,4).

Ympäristörikokset saattavat tulla viranomaisen tietoon vasta pitkän ajan kuluttua, samoin rikoksen aiheuttamat muutokset ympäristössä voidaan havaita vasta vuosien päästä. Vakavimmille ympäristörikoksille on näiden ongelmien välttämiseksi tarpeen ollut säätää pitkä vanhentumisaika. Ympäristön turmeleminen ja vastaavat 48 luvun ympäristörikokset katsotaan tehdyiksi jo silloin, kun on vaara ympäristön vahingoittumisesta. Tämä katsotaan tekohetkeksi ja siitä alkaa myös kulua syyteoikeuden vanhentuminen. (HE 27/1999.)

Ympäristörikos eroaa monista muista rikoksista siten, että niissä rikoksen kohteena ei ole yksityinen henkilö tai jokin omaisuus, vaan uhrina on yleisempi kokonaisuus, kuten luonnon kiertokulku tai ympäristö. Näistä erityispiirteistä johtuen ympäristörikokset tulevat hyvin harvassa tapauksessa viranomaisen tietoon. (Selvitys ympäristörikoksista 2009, 3.) Poliisin tietoon tuli vuonna 2013 yhteensä 457 rikoslain 48 luvussa säädettyä ympäristörikosta, edellisenä vuotena tietoon tuli 401 rikosta (Rikollisuustilanne 2013, 155). Piilorikollisuuden määrästä ei ole tutkimustietoa. Poliisin oman arvion mukaan ilmi tulee vain pieni osa. Suurin osa ympäristörikoksista

tulee ilmi yksityisten henkilöiden tekemien rikosilmoitusten kautta, joten piiloriikollisuuden määrään vaikuttaa ensisijaisesti ihmisten ilmoitusherkkyudessa tapahtuvat muutokset. (Rikollisuustilanne 2013, 157–158.)

5.3.3 Ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyt ympäristörikkokset

RL 8:1.4:ssä säädetään, että tiettyjen ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehtyjen ympäristörikosten vanhentumisaika on kolme vuotta. Tämä on tietynlainen poikkeuksen poikkeus laissa säädetyistä yleisistä vanhentumisajoista ja ympäristörikoksien erityisistä vanhentumisajoista. RL 8:1.4:ssa säädetään, että merenkulun ympäristösuojelulain (1672/2009) 13:3:ssa tarkoitetun ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyn ympäristön turmelemisen (RL 48:1), törkeän ympäristön turmelemisen (RL 48:2), ympäristörikkomuksen (RL 48:3) ja tuottamuksellisen ympäristön turmelemisen (48:4) syyteoikeus vanhentuu kolmessa vuodessa. RL 48 1-3:issä edellytyksenä on joko tahallisuus tai törkeä tuottamus. (Frände 2012, 303). Tuottamus (huolimattomuus) tarkoittaa sitä, että tekijä rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan (RL 3:7).

Suomen aluevesien rajoista annetun lain 1 §:ssä (463/1956) säädetään, että aluemerellä (aluevesillä) tarkoitetaan valtakunnan maa-alueeseen välittömästi liittyvää meren osaa, jota rajoittaa muiden maiden kanssa tehdyt erinäiset sopimukset. Suomen talousvyöhykkeestä annetun lain (1058/2004) 1 §:n mukaan, Suomen talousvyöhyke käsittää Suomen aluevesiin (aluemereen) välittömästi liittyvän merialueen, jonka ulkoraja määräytyy Suomen vieraiden valtioiden kanssa tekemien sopimusten mukaisesti ja jonka ulkorajan sijainti osoitetaan valtioneuvoston asetuksella Suomen talousvyöhykkeestä (1073/2004).

Aluksen määritelmästä säädetään merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) 1 luvun 2 pykälän 14 kohdassa. Aluksella tarkoitetaan laissa jokaista vesikulkuneuvoa, mukaan luettuina kantosiipialukset, ilmatyynyalukset, vedenalaiset alukset ja kelluvat alukset sekä kiinteät tai kelluvat alustat.

Nämä lyhyet kolmen vuoden vanhentumisajat ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyistä ympäristörikoksista perustuvat Suomea sitovan YK:n merioikeusyleissopimuksen (50/1996) 228 artiklan 2 kappaleeseen. Kappaleen mukaan, oikeudelliseen menettelyyn rangaistuksen määräämiseksi ulkomaiselta alukselta Suomen aluemerren ulkopuolelle tehdyn rikkomuksen johdosta ei saa ryhtyä, kun rikkomuksesta on kulunut kolme (3) vuotta. (HE 169/2005.)

Yleissopimuksen 230 artiklan 1 kappaleessa määrätään, että meriympäristön pilaantumisen ehkäisemiseksi, vähentämiseksi ja valvomiseksi tarkoitettujen kansallisten lakien ja määräysten tai sovellettavien kansainvälisten sääntöjen ja säännösten rikkomisesta, johon ulkomaiset alukset ovat syyllistyneet Suomen aluemerren ulkopuolella, voidaan tuomita vain sakkorangaistuksiin. Tämän johdosta lisättiin rikoslain 48 luvun 10 §, jossa säädetään, että merenkulun ympäristönsuojelulain 13 luvun 3 §:ssä tarkoitettusta, ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyistä RL 48:1–4:ssä säädetyistä ympäristörikoksista saa tuomita vain sakkoa. (HE 169/2005.)

RL 8:1.2,4 mukaan, rikoksesta, josta on säädetty enimmäisrangaistukseksi sakkoa, vanhentuu kahdessa vuodessa. HE 53/2004 mainitaan, että kyseisten rikosten erityinen vanhentumisaika tulisi olla kolme vuotta, jotta ero sen ja suomalaiselta alukselta talousvyöhykkeellä tehdyn ympäristörikoksen ja Suomen aluevesillä (alumerellä) tehdyn ympäristörikoksen 10 vuoden vanhentumisajan välillä olisi niin lyhyt kuin mahdollista. Hallituksen esityksessä mainitaan myös, että tällaisen rikoksen tutkinnan kannalta vuottakin pidempi vanhentumisaika saattaa olla käytännössä merkityksellinen.

Rikoslain 48:10 on tarpeen, jotta merenkulun ympäristösuojelulain 13:3:ssä tarkoitusta talousvyöhykkeellä tehdystä ympäristön turmelemisesta ei tuomittaisi merioikeusyleissopimuksen kieltämiä rangaistuksia niissä tapauksissa, joissa teko on tehty ulkomaiselta alukselta. RL 48:10 mahdollistaa siten sen, että merioikeusyleissopimuksen vankeusrangaistuskiellosta huolimatta RL 48:1-4 ympäristösäännöksiä voidaan soveltaa ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehtyihin rikoksiin, koska tällaiset teot voivat olla myös tahallisia. (HE 169/2005; HE 248/2009.)

5.3.4 Ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyt kalastusrikokset

Ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyn kalastusrikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika on vähintään kolme vuotta (RL 8:1.4). Vertailun vuoksi kalastusrikoksesta (RL 48a:2) voidaan tuomita korkeintaan kahden vuoden vankeusrangaistukseen, jolloin RL 8:1.2,3 mukaan vanhentumisaika on viisi vuotta.

Tämäkin erityisvanhentumisaika perustuu YK:n merioikeusyleissopimukseen. Merioikeusyleissopimuksen 73 artiklan 3 kappaleessa mainitaan, että rangaistukset, joita rantavaltio määrää kalastuslakien ja -määräysten rikkomisesta, joka on tapahtunut talousvyöhykkeellä, eivät saa sisältää vankeutta, elleivät asianomaiset valtiot ole toisin sopineet, eivätkä muitakaan ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistuvia rangaistuksia. Tämän johdosta RL 48a:7:ssä säädetään ulkomaiselta alukselta talousvyöhykkeellä tehdystä kalastusrikoksesta ja kalastusrikoksella saadusta laitoman saaliin kätkemisestä. Pykälässä säädetään, että tällaisesta rikoksesta voidaan tuomita rangaistukseksi vain sakkoa, jollei Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen perusteella ole toisin säädetty. Muutettaessa RL 8:1.4 lakivaliokunta huomioi, että ilman erikseen säädettyä kolmen vuoden vanhentumisminimiä, kyseiset luonnonvararikokset vanhenisivat RL 8:1.2,4:n mukaan kahdessa vuodessa, ja että tämä saattaa kalastusrikoksen tutkinnan ja syytteen saattamisen kannalta osoittautua liian lyhyeksi (LaVL 13/2004.)

Ulkomaiselta alukselta talousvyöhykkeellä tehdystä kalastusrikoksesta ja kalastusrikoksella saadun laittoman saaliin kätkemisestä on asetettu kolmen vuoden vanhentumisminimi, koska merioikeusyleissopimuksen 73 artiklan 3 kohdassa on määrätty mahdollisuudesta sopia myös vankeusrangaistuksesta joissakin tapauksissa, valtioiden välisillä sopimuksilla. Tästä syystä tulee säännöksessä lakivaliokunnan mukaan mainita, että kyseessä on nimenomaan lyhin mahdollinen vanhentumisaika. (LaVL 13/2004)

5.3.5 Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyy merkittävä riski myöhäisestä ilmitulosta, ja koska rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän toimivuuden kannalta on ehdottoman tärkeää näiden rikosten ehkäiseminen ja niistä rankaiseminen, on rikoslain 8 lukuun näille säädetty erityisiä vanhentumisaikoja. Rikosoikeudellisen vanhentumisen taustalla olevat perusteet kuitenkin puhuvat sen puolesta, että näidenkään rikosten syyteoikeuden vanhentumisaika ei voi olla erityisen pitkä. Lapsiin kohdistuvat rikokset ovat alun alkaen vaikeasti selvitettäviä rikoksia ja selvittämiseen liittyvät vaikeudet korostuvat mitä enemmän aikaa kuluu rikoksesta. Tämän takia erityiset vanhentumisajat ovat säädetty koskemaan vain vakavimpia lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. (HE 169/2005; HE 282/2010).

Syyteoikeus vanhentuu RL 8:1.5 mukaan aikaisintaan silloin, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan (28) vuotta, kun syyte koskee lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, lapsen törkeää seksuaalista hyväksikäyttöä, kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista sukupuoliyhteyteen, pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Lapsen törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:7) rangaistussäännöksessä säädetään vankeutta vähintään yksi vuosi ja enintään kymmenen vuotta. Täten törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu RL 8:1.2,1 säädetyn yleisen vanhentumissäännöksen mukaisesti kahdessakymmenessä (20) vuodessa rikoksen tekopäivästä ja aikaisintaan, kun uhri täyttää kaksikymmentäkahdeksan (28) vuotta.

Jos rikos tapahtuu 2014 uhrin ollessa viisitoistavuotias (15), syyteoikeus rikoksesta vanhentuu 2034, jolloin uhri on kolmekymmentäviisivuotias (35). Sanamuodolla aikaisintaan viitataan täten siihen, että mikäli RL 8:1.2 säädettyä yleistä vanhentumisaikaa rikoksen tekopäivästä on vielä jäljellä uhrin jo täytettyä kaksikymmentäkahdeksan (28) vuotta, jatkaa vanhentumisaika kulumistaan normaalisti. (HE 282/2010.)

RL 8:1.5 on säädetty myös, että jos rikostyyppi on rikoslain 20 luvun 8b §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin, vanhentuu syyteoikeus rikoksesta kun uhri täyttää kaksikymmentäkolme (23) vuotta. RL 20:8b.2 mukaan, joka houkuttelee kahdeksatoista (18) vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tarkoitukseen korvausta vastaan (prostituutio) tai esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä, on tuomittava lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin, sakkoon tai enintään vuodeksi vankeuteen. Ilman poikkeussäännöstä (RL 8:1.5), yleisen vanhentumissäännöksen (RL 8:1.2,4) mukaan, tällainen rikos vanhentuisi siitä säädetyn enimmäisrangaistuksen mukaisesti kahdessa (2) vuodessa. On kuitenkin katsottu, että syytteen nostaminen rikoksesta on oltava mahdollista riittävän kauan sen jälkeen, kun uhri on tullut täysi-ikäiseksi. Poikkeussäännöksen mukaisesti, jos houkuttelemisrikos on tehty uhrin ollessa kolmetoistavuotias (13), muodostuu syytteen nostamisen ajaksi tällöin yli kahdeksan (8) vuotta rikoksen tekohetkestä, ja jos uhri on ollut tekohetkellä seitsemäntoistavuotias (17), muodostuu ajaksi yli neljä (4) vuotta. (HE 282/2010.)

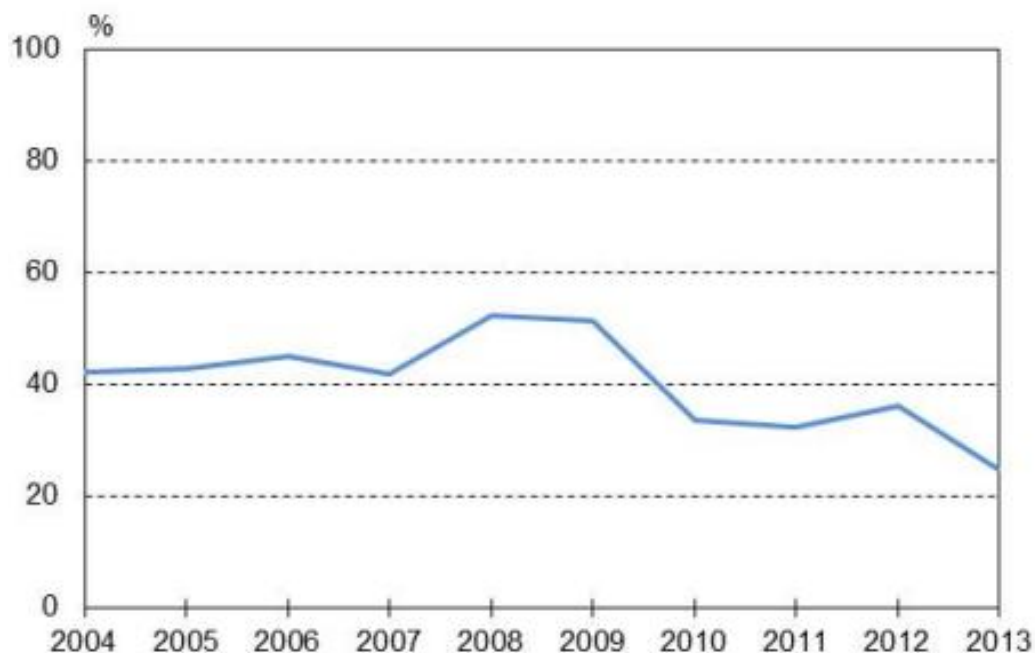
Lasten suojelemisesta riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva Euroopan neuvoston yleissopimus (88/2011) tuli Suomessa voimaan 1.10.2011. Yleissopimukseen perustuen tehtiin useita lakimuutoksia. RL 8:1.5:n erityisiä vanhentumisaikoja täydennettiin niin, että myös lapseen kohdistunut pakottaminen seksuaaliseen tekkoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, paritus, törkeä paritus, ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa vanhentuisivat aikaisintaan uhrin täyttäessä kaksikymmentäkahdeksan

vuotta. Lisäksi momenttiin täydennettiin RL 20:8b.2:ssa säädettyä houkuttelemisrikosta koskeva erityinen vanhentumisaika. Yleissopimuksen artiklassa 33 on säädetty, että sopijapuolen tulee ryhtyä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että artiklojen 18 (seksuaalinen hyväksikäyttö), 19:1.a (lapsen värvääminen prostituutioon tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu prostituutioon), 19:1.b (lapsen pakottaminen prostituutioon tai hyötyminen siitä tai muuten lapsen hyväksikäyttö sellaiseen tarkoitukseen), 21:1.a (lapsen värvääminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu sellaisiin esityksiin) ja 21:1.b (lapsen pakottaminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai hyötyminen siitä tai lapsen hyväksikäyttäminen muuten sellaisiin tarkoituksiin) perusteella kriminalisoitujen rikosten rikosprosessien aloittamista koskeva vanhentumisaika on tarpeeksi pitkä niin, että rikosprosessi voidaan tehokkaasti aloittaa uhrin saavutettua täysi-ikäisyys ja että vanhentumisaika on suhteessa kyseisen rikoksen vakavuuteen. Säädettyjen vanhentumisaikojen tulee olla riittävän pitkiä, jotta rikosilmoitus ehditään tekemään, esitutkinta toimitettua ja syyte nostamaan (HE 169/2005; HE 282/2010).

Lapsiin kohdistuville rikoksille on ominaista, että ne tulevat ilmi vasta pitkän ajan kuluttua, vuosien päästä tapahtuneesta. Uhri on saattanut täyttää jo kahdeksantoista vuotta kun rikos paljastuu. Ilmituloon vaikuttaa monet asiat. Tekijät eivät aiheuta usein uhreille sellaisia vammoja jotka näkyisivät ulospäin, koska he ovat usein sellaisessa hallitsevassa asemassa uhriinsa nähden, ettei heidän tarvitse käyttää fyysistä väkivaltaa saadakseen tahtonsa läpi. Rikoksen uhri saattaa peitellä tekijän aiheuttamia ruumiillisia vammoja tai kertoa totuudenvastaisia tarinoita niiden syntytavasta. Tekijä voi olla uhrille läheinen henkilö, tuttava tai muuten käyttää määräysvaltaa uhriin nähden, ja näistä syistä rikos tulee viranomaisien tietoon vasta pitkän ajan kuluttua. Lapseen kohdistunut seksuaalirikos ja sen luonne saattavat paljastua uhrille vasta hänen tultua vanhemmaksi. Lapseen kohdistuneen seksuaalisen hyväksikäytön uhri on tutkimusten mukaan yleensä keskimäärin alle 10-vuotias rikoksen tekohetkellä, ja joidenkin tutkimusten mukaan keskimäärin vain 6- tai

7-vuotias (HE 167/2005). Uhri voi tuntea myös aiheetonta syyllisyydentuntoa rikoksesta, eikä näin pysty kertomaan rikoksesta poliisille tai omille vanhemmillensa. Kertominen omille vanhemmillekaan ei välttämättä aina johda asian päätymiseen poliisin tutkittavaksi. Uhri saattaa käsitellä asiaa torjumalla tai sulkemalla sen mielestään. Uhri saattaa pystyä puhumaan tapahtumista vasta vuosikymmenien päästä, silloinkin kynnys kertoa asiasta on korkea. Valtaosa seksuaalirikollisuudesta on piilorikollisuutta, eli valtaosa seksuaalirikoksista ei tule koskaan ilmi (Rikollisuustilanne 2013, 110). Hyvin vanhoissa asioissa poliisin esitutkintakin saattaa viedä normaalia enemmän aikaa. Esitutkintaa edeltävä tai sitä tukeva muu tutkinta, esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteiden tekemä selvitystyö voi viedä aikaa. Vanhentumisajan jatkaminen vuodella ei välttämättä aina riitä. (HE 169/2005; HE 282/2010.)

Poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä kasvoi vuonna 2011 peräti 53 % edellisvuodesta. Kasvusta osa johtui poliisille ilmoitetuista perheensisäisistä hyväksikäyttötapauksista, jotka olivat tapahtuneet vuosia aikaisemmin. Julkisessa keskustelussa on ollut paljon vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen piirissä tapahtuneet lasten seksuaaliset hyväksikäytöt, joita on tullut vuonna 2013 ilmi 59 % enemmän kuin vuonna 2006. Lapsiin kohdistuneiden hyväksikäyttötapausten kokonaismäärä on pysynyt suunnilleen samoissa lukemissa vuoden 2011 jälkeen, noin 1600 tapauksessa per vuosi. (Rikollisuustilanne 2013, 101.) Poliisin selvittämisprosentti lapsiin kohdistuneissa hyväksikäyttö- ja törkeissä hyväksikäyttörikoksissa on viimeisen kymmenen vuoden aikana vaihdellut 30-55 % välillä (kuvio. 3).

Kuvio 3. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6–7): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2004-2013. (Rikollisuustilanne 2013.)

Suomessa lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin on säädetty erityisiä ja normaalia pidempiä vanhentumisaikoja, jotta syyteoikeus ei pääsisi kulumaan loppuun näille usein ominaisen poikkeuksellisen myöhäisen ilmi tulemisen takia. Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Saksassa vanhentuminen alkaa pääsääntöisesti rikoksen tekopäivästä, samalla lailla kuin Suomessa, mutta tietyissä seksuaalirikoksissa tämä taas alkaa siitä, kun asianomistaja täyttää tai olisi täyttänyt kahdeksantoista vuotta. Ruotsissa ja Tanskassa pisin seksuaalirikosten syyteoikeuden vanhentumisaika on viisitoista (15) vuotta, kun se suomessa on kaksikymmentä (20) vuotta. Suomessa syyteoikeuden vanhentumisaika on siis hieman pidempi vaikka vanhentumisaika Ruotsissa alkaa siitä, kun asianomistaja täyttää kahdeksantoista (18) vuotta. Jos esimerkiksi törkeän raiskauksen tai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhri on tekohetkellä viisitoistavuotias (15), vanhentuu rikos Ruotsissa uhrin täyttäessä kolmekymmentäkolme (33) vuotta, kun taas Suomessa uhrin täyttäessä kolmekym-

mentäviisi (35) vuotta. Ruotsissa niiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten syyteoikeus, joiden vanhentumisaika on kymmenen (10) vuotta, vanhentuu uhrin täyttäessä kaksikymmentäkahdeksan (28) vuotta. (HE 169/2005.)

Yli sata kansanedustajaa jätti 20.6.2013 lakialoitteen (LA 35/2013) koskien lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeuden vanhentumisaikaa. Lakialoitteessa esitetään, että näiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikoksien syyteoikeus ei vanhentuisi koskaan. Tätä perusteellaan sillä, että viime aikoina julkisuudessa on käsitelty paljon 1970- ja 1980-luvulla tapahtuneita lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia. Tapauksissa uhrin ovat pystyneet käsittelemään tapahtunutta vasta keski-ikäisenä ja vaienneet tapahtumista vuosikymmeniksi. Syyteoikeuden vanhentumisen takia tekijä ei joudu koskaan rangaistusvastuuseen, vaikka myöntäisi teon. Lakialoitteessa mainitaan myös perusteluksi, että lakimuutoksella yhteiskunta antaisi tärkeän viestin ihmisille rikoksen vakavuudesta, ja että vanhentumattomuus antaisi 28 vuotta täyttäneille mahdollisuuden hakea itselleen oikeutta vaikka on vaiennut asiasta vuosikymmeniksi. Asia on tällä hetkellä (1.11.2014) lakivaliokunnassa.

6 SYYTEOIKEUDEN VANHENTUMISAJAN ALKAMINEN JA PÄÄTTYMINEN

6.1 Tekorikokset

Syyteoikeuden vanhentumisajan alkamisesta säädetään rikoslain 8 luvun 2 §:ssä. Vanhentumisaika alkaa pääsääntöisesti *rikoksen tekopäivästä*. Syyteoikeuden vanhentumista koskevien säädösten soveltamisessa on erityisen tärkeää määrittää se, milloin rikos on tehty. Tekorikos voi olla esimerkiksi rattijuopumus (RL 23:3). Vanhentuminen alkaa rikoksen tekopäivästä, jos rikoksesta ei ole määrättyä seurausta, kuten varkaudessa (RL 28:1). Ympäristörikoksissa (RL 48 luku) tekohetkeksi ja vanhentumisen alkamisajankohdaksi katsotaan jo se, kun on vaara ympäristön vahingoittumisesta (HE 27/1999).

6.2 Laiminlyöntirikokset

RL 8:2:n mukaan, jos rikoksen tunnusmerkistössä säädetään laiminlyönti rangaittavaksi, syyteoikeuden vanhentuminen alkaa, kun laiminlyöty teko olisi viimeistään tullut tehdä. Laiminlyöntirikoksissa tulee tehdä ero varsinaisten laiminlyöntirikosten (RL 3:3.1) ja epävarsinaisten laiminlyöntirikosten (RL 3:3.2) välille. *Varsinaiselle laiminlyöntirikokselle* on tunnusomaista, että rikoksen tekijä ei ole tehnyt sitä mitä laki nimenomaan käskää. Pelastustoimen laiminlyönti (RL 25:15) on varsinainen laiminlyöntirikos. Pelastustoimen laiminlyönti on kyseessä, kun tekijä tietää toisen olevan hengenvaarassa tai vakavassa terveyden vaarassa, eikä anna tai hanki apua vaarassa olevalle henkilölle. *Epävarsinainen laiminlyöntirikos* tarkoittaa sitä, että tekijä ei ole estänyt jonkun seurauksen syntymistä, vaikka tämä seurauksen syntymisen estäminen on ollut hänen nimenomainen velvollisuutensa ja tehtävänsä. (Frände 2012, 207-220.) Tällainen velvollisuus voi perustua virkaan, toimeen tai asemaan, tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen, tehtäväksi ottamiseen tai sopimukseen, tekijän vaaraa aiheuttaneeseen toimintaan tai muuhun niihin rinnastettavaan syyhyyn (RL 3:3.2). Epävarsinaisissa laiminlyöntirikoksissa vanhentumisaika mää-

ritetään seurauksen perusteella. Seuraavassa prejudikaatissa (KKO:2013:43) on käsitelty vanhentumisajan alkamista kirjanpitorikoksessa, kun tapauksessa yhtiön tilinpäätöksen laatiminen oli laiminlyöty.

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO:2013:43

Kyseisessä tapauksessa osakeyhtiön hallituksen puheenjohtajalle vaadittiin rangaistusta kirjanpitorikoksesta sillä perusteella, että yhtiön tilinpäätöksen laatiminen oli laiminlyöty. Syyttäjä vaati A:n tuomitsemisesta rangaistukseen törkeästä kirjanpitorikoksesta sillä perusteella, että A oli X Oy:n hallituksen puheenjohtajana laiminlyönyt yhtiön tilinpäätöksen laatimisen 31.8.2002 päättyneeltä tilikaudelta ja Y Oy:n hallituksen jäsenenä laiminlyönyt yhtiön tilinpäätöksen laatimisen 31.3.2002 päättyneeltä tilikaudelta. Tuolloin voimassa olleen kirjanpitolain 3:6 (1336/1997) mukaan, tilinpäätös oli laadittava kolmen kuukauden kuluttua tilikauden päättymisestä. X Oy:n tilinpäätös olisi täten tullut laatia viimeistään 30.11.2002 ja Y Oy:n tilinpäätös olisi tullut laatia viimeistään 30.6.2002. Korkein oikeus katsoi syyteoikeuden vanhentumisen alkaneeksi siitä, kun tilinpäätös olisi tullut viimeistään laatia, eli näistä edellä mainituista päivistä.

Hovioikeus oli aiemmin katsonut A:n syyllistyneen kirjanpitorikokseen, kun syyttäjä oli vaatinut rangaistusta törkeästä tekemuodosta. Kirjanpitorikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika on viisi (5) vuotta (RL 8:1.3). Syyte olisi täytynyt edellä sanotun mukaisesti ensimmäisessä syytekohdassa nostaa viimeistään 30.11.2007 ja toisessa syytekohdassa viimeistään 30.6.2007. A:lle oli annettu haaste tiedoksi 28.4.2008, joten molemmat syytekohdat hylättiin vanhentumisen takia.

Mikäli kirjanpito on laiminlyöty usealta tilikaudelta, syyteoikeus alkaa vanhentua siitä hetkestä, jona tilinpäätös olisi pitänyt tehdä viimeisen toimintakauden tapah-
tumista (Tolvanen 2006, 361).

6.3 Seurausrikokset

Rikoslain 8 luvun 2 §:n mukaan, jos rikoksen tunnusmerkistössä edellytetään määrätyn seurauksen syntymistä, alkaa vanhentuminen kulua tuon seurauksen ilmenemispäivästä. Jotta tällä täsmennyksellä olisi merkitystä, tulee edellyttää, että toiminnan ja seurauksen ilmenemisen välillä on kulunut vähintään yksi vuorokausi. A esimerkiksi ampuu B:tä päähän 1.6.2014 ja B menehtyy sairaalassa 10.10.2014. Tapporikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika alkaa tunnusmerkistön mukaisen seurauksen ilmenemispäivästä, eli tässä tapauksessa 10.10.2014. Kuolemantuottamuksen (RL 21:8), jonka tunnusmerkistössä edellytetään kuoleman aiheuttamista, vanhentumisen alkamispäivä on uhrin kuolinpäivä. Veropetoksessa (RL 29:1) rikos katsotaan tehdyksi, kun verovelvollisen verotus on päättynyt. Tämän päivämäärän määrää verohallitus, joka on tavallisesti ollut lokakuun viimeinen päivä. Jos veropetos jää yritykseen, rikos katsotaan tehdyksi silloin, kun väärät tiedot on jätetty veroviranomaiselle. (Frände 2012, 304-305; Matikkala 2010, 246-247.)

6.4 Jatkuvat rikokset

Jos rikolliseen tekoon liittyy lainvastaisen asiantilan aikaan saaminen ja sen ylläpitäminen (jatkuva rikos), vanhentumisaika alkaa vasta asiantilan ylläpitämisen päättymisestä (RL 8:2.2). Täten esimerkiksi vapaudenriistoa (RL 25:1) koskevan rikoksen syyteoikeus alkaa vanhentua vasta siitä, kun uhri vapautetaan, vaikka rikoksen tunnusmerkistö täyttyy heti kun uhrin vapaus riistetään (Matikkala 2010, 247).

Lakiesityksen perusteluissa (HE 27/1999) on mainittu, että säännöksessä ei oteta kantaa siihen, mitä rikoksia on pidettävä jatkuvina, vaan se jää oikeuskäytännön ja lainopin varaan. On siten epäselvää, mitä rikoksia pidetään jatkuvina. Varastetun

tavarahan kätkemisrikosta ei pidetä jatkuvana rikoksena, vaan sen vanhentuminen alkaa jo siitä, kun tekijä vastaanottaa varastetun tavarahan, eikä vasta silloin, kun kätkeminen päättyy (ks. KKO:1997:11). (Matikkala 2010, 247.) Lakiesityksessä (HE 27/1999) kerrotaan, että eroavuutta on sillä, kuinka aktiivista toimintaa jatkuva rikos edellyttää. Jos henkilö pitää hallussaan laitonta esinettä pitkän aikaa ja unohtaa sen olemassaolon, voi tuntua kohtuuttomalta ettei rikos ala vanhentua niin kauan kuin hallussapito jatkuu. Esitöissä mainitaan myös, että yhtenä keinona välttää kohtuuton lopputulos voisi olla toimenpiteistä luopuminen rikoksen tultua ilmi. Lain perusteluissa esimerkkeinä jatkuviksi rikoksiksi on mainittu kaksi ryhmää: 1) RL 25 luvun vapautteen kohdistuvat rikokset ja 2) RL 45 luvussa olevat sotilaan karraamisena rangaistavat teot. Korkein oikeus on katsonut jutussa 1986-II-88, että uudisrakennuksen rakentaminen ilman lupaa ja sen purkamatta jättäminen on jatkuva rikos. *Asko Lehtosen* mukaan, oikeuskirjallisuudessa jatkuviksi rikoksiksi on katsottu muun muassa kotirauharikos, hallussapitorikokset, kuten alkoholin, huumausaineiden, aseiden, räjähdysaineiden ym. luvaton hallussapito ja luvaton käyttö. Esimerkiksi kotirauhanrikkomisessa tunnusmerkistön mukainen laitton toiminta voi jatkua alkutoimista siihen saakka kunnes loukkaava asiantila päättyy. Oikeuskirjallisuudessa jatkuvana rikoksena ei ole pidetty muun muassa 1) varallisuusrikoksia, kuten varkautta, ryöstöä ja kiristämistä, ja muuta sellaista rikosta, jolla riistettyä omaisuutta ei ole palautettu omistajalle, ja 2) pahoinpitelyä, jolla aiheutettu ruumiinvamma ei ole parantunut. (Lehtonen 2006, 140.)

6.5 Osallisuus rikokseen

Rikoslain 8:2.3:n mukaan, syyteoikeus osallisuudesta rikokseen alkaa vanhentua samaan aikaan kuin syyteoikeus pääteosta. Osallisuuden perusideana on, että kaikkia rikokseen myötävaikuttaneita on rangaistava. Rikokseen myötävaikuttaminen viittaa tiettyyn tapahtumaan, johon useammat henkilöt ovat jollain tavalla kytkeytyneet. Myötävaikuttamisesta rikokseen voidaan puhua vasta silloin, kun useampi henkilö ottaa tapahtumaan osaa. Rikoslain 5:3-6:issä on määrätty osallisuuden muodoista. Osallisuusvastuu on suomalaisessa lainopissa jaettu tekijäntoimeen ja

varsinaiseen osallisuuteen. Ensiksi mainittuun osallisuusmuotoon liittyen rikokseen osalliset ovat tekijöitä, eli tällöin tulee kysymykseen rikoskumppanuus ja välillinen tekeminen. Varsinaiseen osallisuuteen kuuluu taas avunanto ja yllytys. Rikokseen osalliset ovat joko tekijöitä (rikoskumppanuus ja välillinen tekeminen) tai muita osallisia (avunanto ja yllytys). (Frände 2012, 238-240).

Rikoskumppanuudesta (RL 5:3) on kysymys, jos tahallisen rikoksen tekoon on osallistunut useampi henkilö, jolloin kutakin henkilöä rangaistaan tekijänä. Välillisestä tekemisestä (RL 5:4) tuomitaan se, joka käyttää toista ihmistä rikoksen tekemisessä välikappaleena, eikä tätä tekijää voida rangaista jonkun rikosoikeudellisen vastuun edellytyksen puuttumisen takia, esimerkiksi syyntakeettomuudesta johtuen. Vanhentumisen katsotaan välillisessä tekemisessä alkavan teosta, joka välittömästi täyttää rikoksesta säädetyn tunnusmerkistön (Frände 2012, 305).

Yllytyksestä (RL 5:5) rikokseen tuomitaan kuten tekijä, kun henkilö taivuttelee toisen tahalliseen rikokseen tai rikoksen rangaistavaan yritykseen. Avunanto (RL 5:6) tarkoittaa rikosentekijän auttamista tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä. Avunannosta tuomitaan saman lainkohdan mukaan kuin tekijä. Jos A 5.8. yllyttää C:tä ryöstämään pankin, ja B 6.9. auttaa C:tä ryöstämisessä antamalla C:lle aseensa ja C suorittaa ryöstön 7.10., alkaa kymmenen vuoden syyteoikeuden vanhentumisaika kulua kaikkien kohdalla 7.10. (Frände 2012, 260-264.)

6.6 Rikosten yksiköinti

Jos tekijä on syyllistynyt useaan rikokseen samalla teolla, kunkin rikoksen syyteoikeus vanhentuu itsenäisesti. Ennen rikoslain uudistusta (L 297/2003), jos sama teko käsitti useita rikoksia, rangaistuksen sai tuomita kaikista rikoksista niin kauan kuin sen sai tuomita jostakin niistä, eli toisin sanoen sen rikoksen mukaan, jonka syyteoikeus oli pisin. (Tolvanen 2006, 361.)

Tekijän syyllistyttyä samassa tilanteessa useaan rikokseen, esimerkiksi rattijuopumukseen ja vammantuottamukseen, vanhentuu kumpikin rikos niistä laissa säädetyn vanhentumisajan mukaisesti. (Matikkala 2010, 247; Tolvanen 2006, 361.) Korkeimman oikeuden ratkaisussa 1997:108, aseella ampuminen toisen kotia kohti katsottiin täyttävän vaaran aiheuttamisen ja kotirauhan rikkomisen tunnusmerkit, eikä tunnusmerkistöt tapauksessa peittänyt toisiaan.

Rikollisen toiminnan jatkuttua lyhyemmän tai pidemmän aikaa, voi olla mahdollista soveltaa tiettyä rangaistussäännöstä monta kertaa. Tekijän tuomitsemista yhdestä vai useammasta rikoksesta, on katsottava kunkin yksittäisen tunnusmerkistön perusteella. Korkein oikeus on soveltanut lähtökohtaa, jonka mukaan jos usea osateko luonnollisen katsantokannan kriteerin mukaan muodostaa riittävän yhtenäisen kokonaisuuden, osateot muodostavat yhden rikoksen, eikä kukin osateko omaa rikostaan. Luonnollisen katsantokannan kriteeriä on käytetty esimerkiksi ratkaisussa KKO 1997:117. (Matikkala 2010, 247; Frände 2012, 280-284.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 1997:117 oli kysymyksenä, katsottiinko A:n syyllistyminen useisiin huumausainerikoksiin yhdeksi vai useaksi rikokseksi. Korkeimman oikeuden mukaan, A:n syyllistymisen heroinin laittoman hallussapidon ja sen välittämisen, amfetamiinin laittoman välittämisen ja heroinin hallussapidon myöhempänä aikana koskeneen samaa huumausaine-erää, jonka maahantuontiin A oli syyllistynyt ja täten katsonut, että kyseessä on yksi törkeä huumausainerikos. KKO katsoi samassa ratkaisussa niin ikään A:n syyksi luetun amfetamiinin hallussapidon koskettua samaa huumausaine-erää, jonka maahantuontiin A oli syyllistynyt myöhemmin, yhdeksi törkeäksi huumausainerikokseksi. Matikkala on katsonut, että vanhentumisaika alkaa tällaisessa rikoksessa rikollisen menettelyn eli viimeisen osateon päättymisestä (ks. KKO 2010:1). Rikokset, jotka tyyppillisesti eivät ole lyhytkestoisia, kuten ammattimainen kätkemisrikos (RL 32:3) ja paritusrikokset (RL 20:9-9a9), käsittävät toiminnan eikä vain hetkellisen teon. Syyteoikeuden vanhentuminen alkaa näissäkin rikoksissa toiminnan päätyttyä. (Matikkala 2010, 247.)

6.7 Vanhentumisajan päättyminen

Vanhentumisajan päättymisestä säädetään rikoslain 8 luvun 17 §:ssä, jonka mukaan oikeus syyttää vanhentuu sitä päivää, joka vastaa järjestysnumeroltaan alkamispäivää, edeltävän vuorokauden päättyessä. Jos pahoinpitely (RL 21:5) on tehty 10.12.2014, ja sen vanhentumisajaksi säädetään viisi vuotta (RL 8:1.2,3), syyteoikeus rikoksesta vanhentuu täten 10.12.2019, mutta ”viimeinen sekunti” nostaa syyte on 9.12.2019 klo 23.59.59. Jos pahoinpitely sattuisi karkausvuonna 29.2., olisi viimeinen syyte- ja kannepäivä 28.2. Syyteoikeuden vanhentumisen määräaika on aina ehdoton, se ei pitene vaikka se päättyisi pyhäpäivänä tai arkilauantaina. Haastetiedoksianto on mahdollista päivästä riippumatta, joten siviiliprosessille ominaista, käräjäoikeuden kanslioiden kiinnioloon perustuvaa pidentymistarvetta ei ole. (Havansi 2004, 231-242.)

Tuomioistuimien voi päätyä tuomiossaan lievempään tekomuotoon mistä tekijää on alun perin syytetty. Tuomioistuimen tulee tarkastaa mahdollinen syyteoikeuden vanhentuminen arvioidessaan vastaajan syyllistyneen alkuperäistä syytettä lievempään tekoon.

Oikeuskanslerin antama ratkaisu 18.12.2007 (9/30/05)

Asiassa oikeuskanslerin tuomioistuimiin kohdistuneen tarkistuksen johdosta oli ilmennyt tuomiovirhe, kun käräjäoikeus ja sitten hovioikeus olivat tuominneet vastaajan viidestä eri teosta, joista kahdesta syyteoikeus oli vanhentunut. Korkein oikeus purki, apulaisoikeuskanslerin hakemuksesta, hovioikeuden antaman tuomion ja antoi uuden yhteisen rangaistuksen syyksiluettujen tekojen osalta.

Tuomiovirhe oli päässyt tapahtumaan, kun tuomioistuimien ei ollut tarkastanut mahdollista vanhentumista arvioidessaan vastaajan syyllistyneen alkuperäistä syytettä lievempään tekoon.

Oikeuskanslerin antama ratkaisu 12.11.2013 (OKV/1533/1/2010)

Kyseinen oikeuskanslerin antama ratkaisu koskee kolmen hovioikeudenneuvoksen ja hovioikeuden asessorin epäiltyä virkarikosta asiasta, jossa hovioikeus oli tuominnut vastaajan teosta, jonka syyteoikeus oli vanhentunut ennen kuin haaste oli annettu tiedoksi vastaajalle.

A oli ollut yhtenä syytettynä eräissä Suomen siihen asti laajimmista talousrikosasioista, jossa vastaajana oli ollut yhteensä kolme yritystä ja kahdeksantoista henkilöä. A teki kantelun oikeuskanslerille 5.11.2010, missä hän väitti muun muassa, että hovioikeus oli menetellyt lainvastaisesti, kun hänet oli tuomittu hovioikeudessa sisäpiirintiedon väärinkäytöstä (RL 51:1) 28.5.2009. Asian käsittely käräjäoikeudessa päättyi 15.11.2007 tuomioon, jossa käräjäoikeus hylkäsi asiassa esitetyt syytteet.

A oli ensimmäisen kerran haastettu 16.2.2007 rikosnimikkeellä törkeä sisäpiirintiedon väärinkäyttö (RL 51:2). Törkeän sisäpiirintiedon väärinkäytöstä on säädetty enimmäisrangaistukseksi vankeutta enintään neljä (4) vuotta. RL 8:1.2,2 mukaan syyteoikeus vanhentuu kymmenessä vuodessa, mikäli rikoksesta on säädetty enimmäisrangaistukseksi yli kaksi (2) vuotta ja enintään kahdeksan (8) vuotta vankeutta. Rikoksen tekopäiväksi kyseisessä asiassa oli katsottu 25.7.2001. Syyteoikeus törkeästä sisäpiirintiedon väärinkäytöstä olisi tällöin vanhentunut 25.7.2011, johon mennessä haasteen tiedoksianto olisi tullut toimittaa. Hovioikeus tuomitsi A:n kuitenkin lievemmästä tekomuodosta, sisäpiirintiedon väärinkäytöstä (RL 51:1), josta enimmäisrangaistukseksi on säädetty kaksi (2) vuotta vankeutta. Syyteoikeus vanhentuu RL 8:1.2,3 mukaan viidessä (5) vuodessa, kun enimmäisrangaistus rikoksesta on yli vuosi (1) ja enintään kaksi (2) vuotta vankeutta. Haaste olisi siten tullut antaa vastaajalle tiedoksi viimeistään 25.7.2006 mennessä.

Korkein oikeus myönsi A:lle valitusluvan 4.3.2010, ja totesi tuomiossaan 11.6.2010, että A oli haastettu syyteoikeuden jo vanhennuttua rikoksesta, ja että syyte olisi tullut hylätä. Korkein oikeus hylkäsi hovioikeuden antaman tuomion ja velvoitti valtion suorittamaan A:lle korvauksia.

7 SYYTEOIKEUDEN VANHENTUMISEN KATKEAMINEN

Rikoslain 8 luvun 3 §:ssä säädetään syyteoikeuden vanhentumisajan kulumisen katkeamisesta. Rikoksesta on vanhentumisajan sisällä nostettava syyte, jotta rangais- tusvaatimusta voidaan käsitellä tuomioistuimessa. Syytetyn oikeusturvan vuoksi on tarkoin määriteltävä tavat ja ajankohta, miten ja milloin vanhentuminen katkeaa. Suomen rikosoikeudellisessa vanhentumisjärjestelmässä vanhentumisen katkeami- nen edellyttää, että syytetty on tietoinen häneen kohdistuvista toimenpiteistä, eli että häntä vastaan ryhdytään syytetoimiin. Esimerkiksi Norjassa syyteoikeuden vanhentuminen katkeaa sellaisilla poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen oikeuden- käyntitoimenpiteillä, joiden seurauksena epäiltyä kohdellaan syytettynä, eikä kat- keaminen edellytä, että toimenpide tulisi syytetyn tietoon. (HE 27/1999.)

ROL 5:1:n mukaan, syyttäjä nostaa syytteen toimittamalla haastehakemuksen kä- räjaoikeuden kansliaan, jolloin rikosasia tulee vireille. Haastehakemuksen toimitta- minen kärjaoikeuteen ja rikosasian vireille tulo ei kuitenkaan vielä katkaise van- hentumista, vaan vasta se että syytetylle annetaan henkilökohtaisesti haaste tiedoksi (Frände 2012, 305).

Haastehakemuksessa tulee ilmoittaa muun muassa vastaaja, asianomistaja, syyttee- nalainen teko, teko aika ja -paikka, rikos johon syyttäjä katsoo tekijän syyllistyneen, todistajat, syyttäjän ja asianomistajan vaatimukset (ROL 5:3). Tuomioistuimen tu- lee heti haastehakemuksen saavuttua tarkastaa se. Tarkistuksen suorittaa tuomari, ja tämä aloittaa rikosjutun valmistelun tuomioistuimessa. (Lappalainen ym. 2003, 854-855). Tarkistuksessa tuomari voi päättää haastehakemuksen täydentämisestä (ROL 5:5), jos se ei sisällä jotain ROL 5:3:ssa vaadittuja tietoja, tai sen tutkimatta jättämisestä (ROL 5:6), jos se ei täydentämisen jälkeenkään täytä laissa vaadittavia vaatimuksia, tai jos tuomioistuin ei voi jonkin prosessinesteen takia käsitellä asiaa, esimerkiksi vanhentumisen takia. Mikäli asiaa ei heti jätetä tutkimatta, tuomioistui- messa puheenjohtajan tai kärjänotaarin on viipymättä annettava haaste (ROL 5:8).

Haasteen tiedoksiannosta taas säädetään oikeudenkäymiskaarin 11 luvussa. Vanhentumisaika katkeaa, kun syytettävälle on henkilökohtaisesti annettu haaste laillisesti tiedoksi, tai kun häntä vastaan on hänen henkilökohtaisesti oikeudenkäynnissä läsnä ollessaan tehty rangaistusvaatimus (RL 8:3). ROL 3:11:n mukaan, rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan esittää vastaajaa vastaan syytteen nostamisen jälkeen ilman haastamista, jos tuomioistuin kaikkien esitettyjen seikkojen perusteella, katsoo sen käyvän päinsä.

RL 8:3.2 mukaan, mikäli nostettu syyte sittemmin peruutetaan tai jätetään tutkimatta, vanhentumisen katkeaminen menettää vaikutuksensa ja vanhentumisaika jatkaa kulumistaan normaalisti. Syyttäjän ajamissa jutuissa syyte harvemmin jätetään enää syytteen noston jälkeen tutkimatta prosessinedellytysten puutteen vuoksi, vaan lähinnä näin voi käydä asianomistajan ajamissa syytteissä. Tutkimatta jättäminen tapahtuu kuitenkin yleensä jo ennen kuin syyte on ehditty antaa vastaajalle tiedoksi. ROL 1:12:n mukaan, jos syytteen nostamisen jälkeen ilmenee jokin seikka, jonka vuoksi syyttäjä olisi voinut jättää syytteen nostamatta, hän voi peruuttaa syytteensä. Mikäli asianomistaja päättää ottaa peruutetun syytteen ajaakseen, vanhentuminen on katkennut haasteen tiedoksiantoon. (Frände 2012, 306.)

7.1 Vanhentumisen katkeaminen haasteen tiedoksiannolla

RL 8:3:n mukaan, syyte katsotaan vanhentumisen katkaisevalla tavalla nostetuksi, kun syytettävälle on laillisesti annettu haaste tiedoksi. Vastapuolen kuulemisen- eli kontradiktorisen periaatteen mukaisesti, vastapuolelle on ilmoitettava oikeudenkäynnistä ja annettava mahdollisuus antaa vastaus haasteessa häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin tietyssä määräajassa. Jotta kontradiktorinen periaate toteutuu oikein, tulee vastaajalle antaa riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia valmistella puolustustaan. Kansainvälisissä sopimuksissakin edellytetään näiden mahdollisuuksien toteutumista (ks. KP-sopimus 14.3 ja EIS 6.3). (Jokela 2008, 298).

Tuomioistuin voi antaa haasteen tiedoksiannon haastemiehen tai tuomioistuimen muun henkilökuntaan kuuluvan tehtäväksi (OK 11:1.2). Samalla tuomioistuin ilmoittaa tiedoksiantoon liittyen tarvittaessa ohjeita, ja tiedoksiannolle määröpäivän, joka on luonteeltaan ohjeellinen ja tarkoitettu palvelemaan lähinnä tuomioistuimen omaa seurantaa. Apulaisoikeuskansleri korosti ratkaisussaan 2.6.2006 (1/50/06), että kärjäjätuomarin tulee pyrkiä varaamaan haasteen tiedoksiantamiselle aikaa siten, ettei rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika kärjäjäoikeuskäsittelyn viiveiden vuoksi ennätä vanhentua. Muista haastamisen ja tiedoksiannon suorittamaan oikeutetuista säädetään haastemieslain (505/1986) 6 §:ssä. Haasteessa vastaajaa kehoitetaan vastaamaan niihin vaatimuksiin, jotka syyttäjä on esittänyt haastehakemuksessa, ja mikäli joku jolla on ROL 3:1 mukainen oikeus esittää yksityisoikeudellisia vaatimuksia, myös niihin.

Rikoshaastetta ei voi antaa sijaistiedoksiantona (OK 11:7.4) tai kuuluttamalla (OK 11:9.2). Rikoshaaste annetaan tiedoksi vastaajalla henkilökohtaisesti. Ainoa mahdollisuus poiketa tästä on ROL 11:16.2:n mukaan silloin, kun rikoksesta ei ole säädetty muuta rangaistusta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kuusi (6) kuukautta vankeutta, jolloin rikoshaaste voidaan antaa tiedoksi vastaajan valtuuttamalle asiamiehelle. Valtuutetun asiamiehen oikeutta ottaa vastaan haaste rajoitetaan kuitenkin ROL 11:16.4:lla, jonka mukaan, jos vastaajaa määrätään saapumaan henkilökohtaisesti tuomioistuimeen tai muuten suorittamaan jotain henkilökohtaisesti, on haaste aina annettava tiedoksi sille, jota määräys koskee. Kun vastaaja oleskelee ulkomailla ja hänen osoitteensa on tiedossa, on tiedoksianto toimitettava ulkomaille (OK 11:8).

Vaikka haastemies pääsääntöisesti antaa haasteen tiedoksi, tuomioistuin voi määrätä, että syyttäjä saa nostaa syytteen antamalla haasteen, tällöin asia tulee myös vireille. Syyttäjä saa aina nostaa syytteen antamalla haasteen, jos asia on tarkoitus käsitellä kirjallisessa menettelyssä (ROL 5:1). Tiedoksiannetusta haasteesta on tällöin viipymättä ilmoitettava tuomioistuimelle (ROL 5:19.2).

7.2 Vanhentumisen katkeaminen oikeudenkäynnissä tehdyllä rangaistusvaatimuksella

RL 8:3:n mukaan sen lisäksi, että vanhentuminen voidaan katkaista haasteen tiedoksiantamisella, se voidaan katkaista tekemällä rangaistusvaatimus vastaajaa vastaan hänen ollessaan henkilökohtaisesti paikalla oikeudenkäynnissä. Tällainen menettely on mahdollista kahdessa tapauksessa. *Ensimmäiseksi* tämä voi olla mahdollista asiassa, jossa vastaaja päättää käyttää oikeuttaan nostaa syyte asianomistajaa vastaan väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta (ROL 7:1.3). *Toiseksi*, syyttäjä voi *laajentaa* samaa vastaajaa vastaan koskevan syyteen käsittämään toisen teon, jos tuomioistuin katsoo esitetyn selvityksen perusteella sen soveliaaksi (ROL 5:17.1), tai *tarkistaa* syytettä vetoamalla uusiin seikkoihin syyteen tueksi. (Frände 2012, 305-306, Jokela 2008, 318-320.)

7.2.1 Syyteen laajentaminen ja tarkistaminen

ROL 5:17.1:n mukaan, nostettua syytettä ei saa muuttaa (*laajentaa*), millä pyritään keskitetyn käsittelyn ja vastaajan puolustusmahdollisuuksien turvaamiseen. Syyteen muuttamisen kielto ei merkitse syyteen muuttamismahdollisuuksien totaalista puuttumista, vaan sitä, että jos syyte muuttuu, tulee nostaa uusi syyte. Syyteen muuttamiseksi ei katsota syyteen *tarkistamista* eli sitä, jos syyttäjä ilmoittaa uuden tai eri lainkohdan kuin alkuperäisessä syytteessä, vetoaa uuteen seikkaan syyteen tueksi tai rajoittaa syytettä (ROL 5:17.2). Tuomioistuin voi tietyin edellytyksin sallia, että syytettä laajennetaan koskemaan saman vastaajan tekemää toista tekoa. Oikeudenkäynnin aikana on voinut tulla ilmi saman vastaajan tekemiä uusia tekoja, milloin on tarpeen laajentaa syytettä. Laajennetussa syytteessä syyttäjä voi esittää, että vastaajan teko on kohdistunut useampaan henkilöön, tai vastaaja on syyllistynyt useampaan tekoon mitä alkuperäisessä syytteessä on esitetty. Uusien tekojen käsitteleminen voi olla tarkoituksenmukaista esimerkiksi yhteisen rangaistuksen määräämiseksi. Tämä on mahdollista vain silloin, kun tuomioistuin katsoo sen esitetyn selvityksen ja muiden seikkojen perusteella soveliaaksi. Syyteoikeuden van-

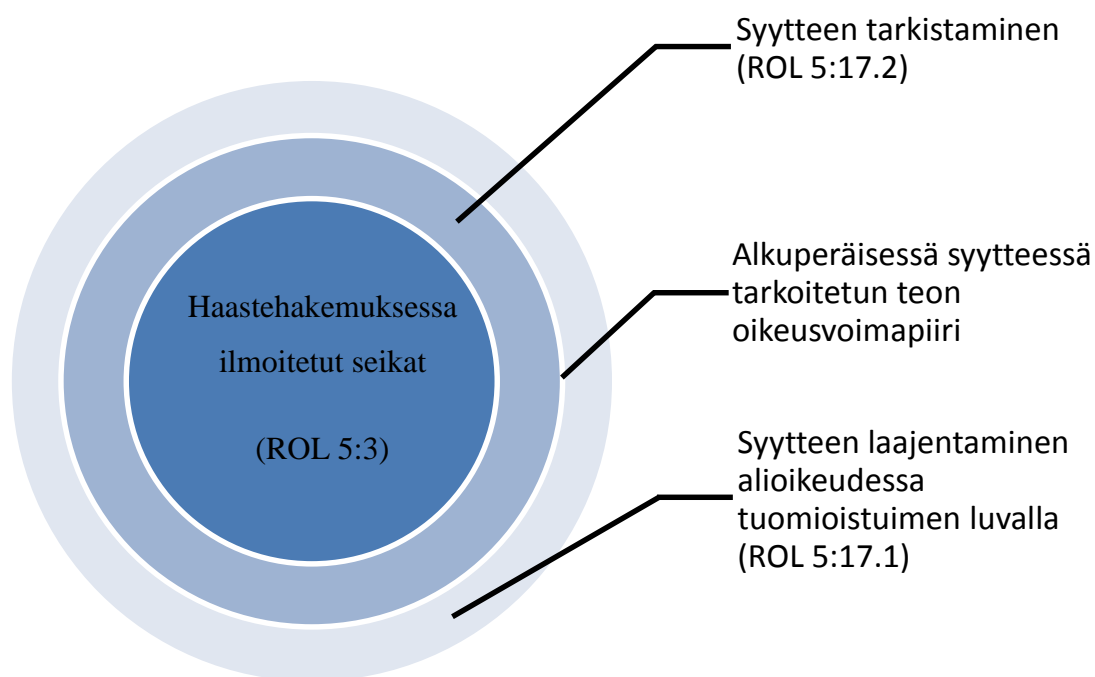
hentumisen katkeaminen syytteen laajentamisella edellyttää, että vastaaja on henkilökohtaisesti paikalla, jotta häntä voidaan tarvittaessa kuulla syytteen muuttamisesta. Mikäli tuomioistuin katsoo, että syytteen laajentaminen käsittämään toinen teko ei ole tarkoituksenmukaista, tulee uusi syyte käsitellä erikseen. Vähäistä syytteen laajentamista pidetään hyväksyttävämpänä, kuin alkuperäisen syytteen oleellista laajentamista. Vaikka tuomioistuin ei hyväksyisi syytteen laajentamista, voidaan myöhemmin ilmi tulleet rikosasiat käsitellä yhdessä alkuperäisen syytteen kanssa, jos tämä on siinä vaiheessa vielä edelleen käsiteltävänä. Syytteen laajentaminen on mahdollista kuitenkin vain ensimmäisessä oikeusasteessa, eli yleensä käräjäoikeudessa. Syytteen laajentaminen koskemaan toista tekoa tulee tehdä sen vanhentumisajan kuluessa, mitä myöhemmin ilmi tulleesta rikoksesta on säädetty RL 8:1:ssä. Syyttäjän laajennettua syytettä, ja näin tekemällä rangaistusvaatimuksen lisärikosten osalta, katkaisee se vanhentumisajan kulumisen näistä rikoksista edellyttäen, että vastaaja on henkilökohtaisesti läsnä. (Frände 2012, 305-306, Jokela 2008, 318-320.)

Syytteen muuttaminen (laajentaminen) on mahdollista vain tuomioistuimen suostumuksella, mutta syytteen *tarkistaminen* voidaan tehdä ilman tuomioistuimen suostumusta. Syytteen tarkistamisena (täydentämisenä) pidetään ROL 5:17.2:n mukaan, syytteen rajoittamista, uuden tai eri lainkohdan ilmoittamista kuin mitä haastehakemuksessa oli ilmoitettu sekä uuteen seikkaan vetoaminen syytteen tueksi. Mahdollisuus vedota uuteen seikkaan on tärkeää, koska syytesidonnaisuus estää tuomioistuinta tuomitsemasta rangaistusta teosta, josta vastaajaa ei ole syytetty (ROL 11:3). Syytteessä esitetty tapahtumakuvaus sitoo siten tuomioistuinta. Syytteen muuttamisen ja tarkistamisen rajanveto tehdään tuomion oikeusvoimavaikutuksen perusteella: siinä laajuudessa, kuin syytteen johdosta annettu lainvoimainen tuomio tulisi oikeusvoimavaikutuksensa vuoksi estämään uuden syytteen nostamisen, voidaan syytettä oikeudenkäynnin aikana tarkistaa (ks. kuvio 4.). Oikeusvoimalla tarkoitetaan siis sitä historiallista tapahtumainkulkua, josta on asiassa kysymys. Esimerkiksi tietynä yönä tapahtuu laitton tunkeutuminen huoltoasemalle, siellä tehdään omaisuusrikos sekä samalla omistajaan kohdistetaan väkivaltaa,

kaikki tämän tapahtuman puitteissa tehdyt syytteiden tarkistukset ovat sallittua syytteen tarkistamista. Syytteen muuttamisesta on kysymys heti, kun mennään tämän historiallisen tapahtuman ulkopuolelle; esimerkiksi saman päivän aamuna tapahtuneeseen huumausainekauppaan. (Jokela 2008, 320–325, 288-289, VKS:2012:2.)

Annetun tuomion jälkeen, tuomion oikeusvoimavaikutus estää uuden syytteen nostamisen uuden seikan toteamiseksi. Tämä koskee kaikkia niitä seikkoja, joihin syyttäjä olisi voinut vedota ROL 5:17.2:n nojalla oikeudenkäynnissä riippumatta siitä, onko vastaaja tehnyt niin. Silloin, kun tuomion oikeusvoimavaikutus estäisi syyttäjää nostamasta myöhemmin uutta syytettä alkuperäisestä syytteestä tietyllä tavalla poikkeavan teonkuvauksen perusteella, tällaisen muutoksen tekeminen on sallittua tarkistamista vireillä olevan oikeudenkäynnin aikana edellyttäen, että kyseisen rikoksen syyteoikeus ei ole vanhentunut. Ilman mahdollisuutta tarkistaa syytettä, muutettu teonkuvaus jäisi kokonaan tutkimatta, eikä sellainen ole aineelliseen totuuteen pyrkimisen kannalta toivottavaa. Siltä osin kuin uuden teonkuvauksen katsotaan sisältyneen syytteessä esitettyyn teonkuvaukseen, uusiin seikkoihin on lupa vedota vielä vanhentumisajan umpeen kulumisen jälkeenkin. ROL 5:17.2:n nojalla uusiin seikkoihin vetoaminen syytteen tueksi ovat sallittuja, kun ne luonnehtivat alkuperäisessä syytteessä kuvattua tekoa tai laiminlyöntiä rikosoikeudellisesti merkityksellisessä suhteessa. Syyttäjä voi myös esittää vaihtoehdoisen syytteen uusiin seikkoihin vedotessaan. Vaihtoehtoinen syyte voidaan esittää tarvittaessa sen varalta, että tuomioistuin ei katso vastaajan syyllistyneen siihen rikoksen, josta hänelle ensisijaisesti vaaditaan rangaistusta. Syyttäjän tulisi esittää vaihtoehtoinen syyte aina silloin, kun teonkuvaus saattaa kattaa myös jonkin toisen rikoksen tunnusmerkistön ja kun etukäteen arvioiden on epävarmaa, kumman rikoksen tuomioistuin lukee vastaajan syyksi. Uudet seikat syytteen tueksi eivät saa kuitenkaan muuttaa syytteen alkuperäistä teon kuvausta toteutus- tai ilmenemistavaltaan muunnalaiseksi toiminnaksi tai laiminlyönniksi. Uusia lainkohtia ja seikkoja sekä niihin perustuvia vaihtoehtoisia syytteitä voidaan esittää pääkäsittelyssä, hovioikeudelle tehtävässä muutoksenhaussa ja vielä hovioikeuden pääkäsittelyssä. OK 30:7:n ja

30:12:n mukaan, uusiin oikeustositseikkoihin ei saa vedota enää korkeimmassa oikeudessa. Kuviossa 4. on kuvattu syytteen laajentamisen ja tarkistamisen välistä suhdetta. (Jokela 2008, 320-325, 288-289; VKS:2012:2.)

Kuvio 4. Syytteen muuttamisen (laajentamisen) ja tarkistamisen (täydentämisen) välinen suhde. (Jokela 2008, 325.)

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO:2004:41

Asiassa syyttäjä oli vaatinut vastaajille rangaistusta samasta velallisen epärehellisyysrikoksesta, syytteen nostamisen jälkeen ja vanhentumisajan jo kuluttua umpeen, myös toisella perusteella. Kysymys oli siitä, käsittikö alkuperäinen syyte sellaisen teonkuvauksen, että syytettä voitaisiin tarkistaa käsittämään myös toinen teko, vaikka vanhentumisaika oli jo kulunut um-

peen. Korkein oikeus on ratkaisussa todennut, että vaikka myöhemmin syytteen tarkennettu velallisen epärehellisyys oli tapahtunut sen ajanjakson sisällä, mikä oli ilmoitettu muiden velallisen epärehellisyysrikosten tekoajankohdaksi, oli kyseessä kuitenkin eri tekotapa, varat oli siirretty eri yhtiöön ja varat olivat myös huomattavasti suurempia kuin muissa velallisen epärehellisyysrikoksissa. Alkuperäinen, vanhentumisajan kuluessa esitetty syyte ei siten sisältänyt sellaista teonkuvausta, joka kattaisi myöhemmin esitetyn vastaajien menettelyn. Näillä perustein korkein oikeus katsoi, että kyseessä oli eri teko mitä alkuperäisessä syytteessä oli tarkoitettu ja täten syyteoikeus oli vanhentunut itsenäisesti tästä velallisen epärehellisyydestä.

Esittelijän mietinnössä on todettu, että syyteoikeuden vanhentumista harkittaessa on aluksi ratkaistava, onko alkuperäisessä syytteessä kokonaan toinen teko kuin myöhemmin syytteen lisätyssä menettelyssä. Tällaisessa tilanteessa myös syyteoikeuden vanhentumista koskevaa kysymystä tulee arvioida itsenäisesti. Syyttäjän tarkistaessa syytettä vetoamalla uuteen seikkaan syytteen tueksi, tulee seikan luonnehtia alkuperäistä syytteessä kuvattua tekoa, toimintaa tai laiminlyöntiä rikosoikeudellisesti merkityksellisessä suhteessa, mutta siten ettei se muuta alun perin kuvailtua tekoa toteutus- tai ilmenemistavaltaan muunlaiseksi teoksi, toiminnaksi tai laiminlyönniksi.

Viljanen toteaa, että kyseisessä tapauksessa tarkistaminen oli varsin merkittävä, kun tutkittavaksi saatettiin kokonaan uusi osateko, joten erillisvanhentumiseen päätyminen oli luonnolliselta vaikuttava ratkaisu. Viljasen mukaan, vähäisempien tarkastusten kohdalla itsenäisen vanhentumisen linja saattaa sitä vastoin tuntua epäasialliselta. Uuden teonkuvauksen sisältävä syytteen tarkistaminen on täten tehtävä, ennen kuin kyseisen rikoksen vanhentumisaika on kulunut umpeen. Jos taas uuden teonkuvauksen voidaan katsoa sisältyvän alkuperäiseen teonkuvaukseen, riittää se että alkuperäinen syyte on nostettu ajoissa. (Syyteoikeuden vanhentumisesta syytettä tarkistettaessa ja siihen liittyvistä ongelmista ks. lähemmin Viljanen 2004.)

7.3 Syyteoikeuden vanhentumisen katkeaminen rikkomusta koskevassa asiassa

RL 8:3.3:ssä on säädetty syyteoikeuden vanhentumisen katkeamisesta, kun rikkomusta käsitellään sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) mukaisessa menettelyssä. Kyseisen lain 1 §:n mukaan lakia sovelletaan sellaisiin rikkomuksiin, joista voidaan rangaistukseksi määrätä enintään sakkoa rikkomuksesta josta ei voida tuomita kuin enintään sakko tai kuusi kuukautta vankeutta, esimerkiksi liikenneturvallisuuden vaarantaminen (RL 23:1), rikesakko sellaisesta rikkomuksesta josta laissa erikseen on säädetty rikesakko rangaistukseksi, ja enintään 1000 euron suuruinen menettämisseuraamus kahden edellä mainitun rangaistuksen lisäksi. Kyseisessä menettelyssä ei voida käsitellä muun muassa virkarikosta. Syyteoikeuden vanhentuminen katkeaa, kun sakkovaatimus, vastustuksenvarainen rikesakkomääräys tai rangaistusvaatimus annetaan rikkomuksesta epäillylle tiedoksi. Tiedoksiannosta huolehtii esimerkiksi poliisi tai syyttäjä (Laki sakon ja rikesakon määräämisestä 2:11). Vanhentumisen katkeaminen menettää vaikutuksensa, mikäli vaatimus peruutetaan, määräystä vastustetaan taikka, jos epäilty tai asianomistaja peruuttaa menettelystä annetun lain 4 §:n ja 5 §:n mukaisen suostumuksensa. (RL 8:3.3). Menettelystä annetun lain 4 §:n ja 5 §:n mukaan, asia voidaan käsitellä kyseisen lain mukaisessa menettelyssä vain, jos epäilty tunnustaa teon, hyväksyy siitä määrättävän seuraamuksen, luopuu oikeudesta suulliseen käsittelyyn ja suostuu menettelyyn samoin kuin asianomistaja. Suostumus voidaan kuitenkin myöhemmin peruuttaa, jolloin syyttäjä ei saa nostaa rangaistusmääräystä.

7.4 Syyteoikeuden vanhentumisen katkeaminen tuomioesityksen perusteella

Rikoslain 8 lukuun on lisätty 1.1.2015 voimaan tuleva 3a §, joka liittyy uuteen tavallista oikeudenkäyntimenettelyä kevyempään tunnustamisoikeudenkäyntiin. Tunnustamisoikeudenkäynnistä on säädetty ROL 1:10–11:issä ja ROL luvussa 5b. Lailla (673/2014) lisätyn säännön (RL 8:3a) mukaan, jollei vanhentuminen ole katkenut jollain edellisessä kappaleessa (5.5) mainitulla tavalla, se katkeaa kun rikoksesta epäilty tai vastaaja allekirjoittaa ROL 1:10 mukaisen tuomioesityksen. Mikäli

juttu jää sittemmin tutkimatta, ja siitä on tehty jo tuomioesitys, vanhentumisen katkeaminen menettää vaikutuksensa.

Tunnustamisoikeudenkäynnissä syyttäjä ja rikoksesta epäilty tai vastaaja voi tehdä tuomioesityksen, jossa epäilty tai vastaaja tunnustaa rikoksen ja on syyttäjän kanssa samaa mieltä syyksiluettavasta rikoksesta, syyttäjä sitoutuu tällöin vastaavasti vaatimaan rangaistusta RL 6 luvun 8a §:ssä tarkoitetulta lievennetyltä rangaistusasteikolta. Jos rikokseen liittyy asianomistaja, tulee tämän olla ilmoittanut esitutkinassa, ettei hänellä ole vaatimuksia, tai että hän suostuu tällaiseen oikeudenkäyntiin. Tuomioistuin tutkii, syyttäjän ja vastaajan ollessa henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä, tunnustuksen pätevyyden ja muut tuomioesitykseen liittyvät kysymykset, ja tarvittaessa muut tuomioesityksessä esitetyt rikokseen perustuvat vaatimukset. Tuomioistuin antaa tuomioesityksen mukaisen tuomion, jos se katsoo tekijän syyllistyneen siinä esitettyyn rikokseen, eikä tuomion antamiselle ole muita esteitä. Tunnustamisoikeudenkäyntiä ei voida käyttää rikoksissa joista on säädetty rangaistukseksi yli kuusi (6) vuotta vankeutta, jos rikos koskee henkeen tai terveyteen kohdistuvia rikoksia ja seksuaalirikoksia, jotka loukkaavat seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai kohdistuvat lapsiin. (HE 58/2013.)

Lain esitöissä (HE 58/2013) on todettu, että tunnustamisoikeudenkäynnissä näytön esittäminen on huomattavasti vähäisempää verrattuna normaaliin oikeudenkäyntiin, ja näin pääkäsittelyyn käytetty aika vähenee. Tämä taas vapauttaa syyttäjän ja tuomioistuimen resursseja muihin työtehtäviin. Syyttäjän tulee ottaa huomioon, että tuomioesityksen teko ja tunnustamisoikeudenkäynti toisi huomattavia prosessiekonomisia etuja verrattuna käsittelemiseen tavanomaisessa järjestyksessä. Tuomioesityksen tekeminen tuo huomattavia prosessiekonomisia etuja viranomaisnäkökulmasta, ja taas vastaajalle vastapainona lievennys rangaistusvastuuseen lievemmän rangaistuksen, mahdollisesti esitutkinan rajoittamisen tai seuraamusluontoisen syyttämättäjäyttämisen muodossa. (HE 58/2013.)

7.5 Syyteoikeuden vanhentumisajan jatkaminen

Syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamisesta on määrätty RL 8 luvun 4 §:ssä. Syyteoikeuden vanhentumisaikaa voidaan jatkaa hakemuksesta aina vain yhdellä vuodella, ja aina vain kerran rikosta kohti. Vuoden määräaika lähtee kulumaan siitä, kun vanhentumisaika olisi alun perin päättynyt, eikä tuomioistuimen päätöksestä. Järjestelmän selkeyden kannalta on päätetty, että vanhentumisaikaa on mahdollista jatkaa vain kerran, ja että se on aina yhden vuoden pituinen. Koska kyseessä on poikkeukselliseksi tarkoitettu menettely, ei ole ollut syytä säätää tätä aikaa yhtä vuotta pidemmäksi. Enimmäisrangaistuksiin perustuvat vanhentumissäännökset ovat johdonmukaisia, mutta koska rikosten tutkinta on monimutkaistunut, on ollut tarve kehittää tapa poiketa turhan jäykistä vanhentumisajoista. Vanhentumisajan jatkaminen on tarkoitettu poikkeukselliseksi toimenpiteeksi esimerkiksi, kun rikos on tullut poliisiin tietoon vasta pitkän ajan kuluttua ja epäilty pakoilee, jolloin riskinä on että syyteoikeus pääsee vanhentumaan. (Frände 2012, 306–307; Lappi-Seppälä 2000, 525–527; HE 27/1999; Matikkala 2008, 249–250; Tolvanen 2006, 363–365.)

Syyteoikeuden vanhentumisajan jatkaminen edellyttää, että erittäin tärkeä yleinen etu vaatii vanhentumisajan jatkamista, eli yleinen lainkuuliaisuus heikkenee, mikäli epäiltyä ei saada syytteeseen rikoksesta vanhentumissääntöjen vuoksi. Kysymys voi olla tällöin esimerkiksi erittäin vakavasta tai virkamiehen tekemästä rikoksesta. Edellä mainitun lisäksi vanhentumisajan jatkaminen edellyttää, että yksi seuraavista kolmesta kriteeristä täyttyy. *Ensimmäiseksi* vanhentumisaikaa voidaan jatkaa, jos rikoksen esitutkinta vaatii aikaa vieviä tutkintatoimenpiteitä. Kyseessä on tällöin oltava rikos, jonka esitutkinta vaatii erityisiä ja aikaa vieviä tutkintatoimenpiteitä, ja ilman vanhentumisajan jatkamista tutkinta olisi selvästi keskeneräinen. Esitutkinta on voinut edetä hyvin pitkälle, mutta syytteen nostamisen kannalta jokin hyvin olennainen selvitys puuttuu, eikä tuota selvitys luultavasti saataisi ennen vanhentumista. Lain esitöissä on todettu, että tätä voidaan soveltaa periaatteessa kaikkiin rikoksiin mutta se, että tutkintatoimenpiteiden tulee olla erityisiä ja aikaa vie-

viä, rajaa vähäisimmät rikokset pois. Esitöissä on katsottu, että talousrikokset voivat olla sellaisia, missä esimerkiksi kirjanpito on materiaalin hävittämisen tai epäluotettavuuden takia laadittava merkittävältä osalta uudestaan, ja missä tarvitaan ulkopuolisia lausuntoja. Monien muidenkin rikosten esitutkinta edellyttää teknistä, lääketieteellistä tai muuta erityisasiantuntemusta, minkä vuoksi joudutaan käyttämään poliisin omia taikka ulkopuolisia asiantuntijoita. Tämän perusteen käyttö vanhentumisajan jatkamisessa edellyttää, että tutkintaviranomaisen omat selvitykset, hankittavat asiantuntijalausunnat tai muut vastaavat toimet ovat erityisiä ja aikaa vieviä. Jokin yksittäinen toimenpide, joka välineistön puuttumisen takia joudutaan suorittamaan ulkomailla, voi viivästyttää muuten yleensä nopeasti suoritettavan rikoksen tutkintaa. Tutkinnan ollessa tavanomainen, ja sen keskeneräisyyden syynä on lähinnä tutkintaviranomaisen tai muun tutkinnassa käytettävän asiantuntijan työruuhka, peruste ei sovellu. Lisäksi edellytetään, että tarpeellinen selvitys on todennäköisesti saatavissa jäljellä olevassa ajassa. *Toinen* kriteeri vanhentumisajan jatkamiselle voi olla RL 8:4:n mukaan se, että rikos on tullut esitutkintaan poikkeuksellisen myöhään. Tolvanen on katsonut, että rikoksen kirjaamista poliisin tietojärjestelmään voidaan pitää lähtökohtana rikoksen tulemisella esitutkintaan. Vanhentumisajan jatkaminen tähän perusteeseen vedoten ei käy silloin, kun rikos on tullut esitutkintaan ajoissa, mutta esitutkinnan viivästymisen takia, päätynyt syyteharkintaan vasta vähän ennen vanhentumista. Tämä peruste sen sijaan soveltuu erityisesti ympäristörikoksiin, joissa vanhentumisen katsotaan alkavan kielletystä teosta tai laiminlyönnistä, ja joiden seuraukset voivat ilmetä vasta pitkän ajan kuluttua. Esitutkintaan nämä rikokset tulevat yleensä vasta, kun seuraus on jo ilmennyt. *Kolmas* ja ehkä tärkein peruste vanhentumisajan jatkamiselle on se, että jos haastettava pakoilee, eikä hänelle sen vuoksi todennäköisesti saataisi annetuksi haastetta tiedoksi ennen syytteen vanhentumista. Esitutkintaa pakoilevaan epäiltyyn peruste ei sovellu. Mahdollisuus jatkaa vanhentumisaikaa tällä perusteella on otettu seuraamusjärjestelmän uskottavuuden ylläpitämiseksi, ettei huomiota herättävässä ja vakavassa rikosjutussa voisi välttyä syytteeltä haastemiestä pakoilemalla. Lain esitöissä

on todettu, että yleinen oikeustajunta tuskin hyväksyisi, että oikein ajoitetulla ulkomaanmatkalla välttyttäisiin rikosoikeudellisesta vastuusta syyteoikeuden vanhentua matkan aikana. Haastettava on voinut esimerkiksi lähteä ulkomaille haastemiestä pakoon. Syyttäjän on tällöin esitettävä haastemiehen selvitys pakoilusta ja näytettävä, että vastaaja on ollut tietoinen haasteen tulosta, ja tätä varten lähtenyt pakoon ulkomaille. Tavanomaista ulkomaanmatkaa ei katsota automaattisesti pakoiluksi, ja juuri tällöin kiinnitetään huomiota ainakin siihen, voidaanko haastettavan katsoa olleen tietoinen odotettavissa olevasta syyteoikeuden vanhentumisesta. Haettaessa vanhentumisajan jatkamista tällä perusteella, tulee hakijan arvioida edellisistä haastamisyrittämisistä tehdyn selvityksen perusteella, kuinka todennäköistä on, että haastettavaa ei tavata vanhentumisajan puitteissa. Syyteoikeuden vanhentumisajan jatkaminen koskee myös yhteisösakon määräämistä, jolloin perusteeksi tulee yleensä kyseeseen tutkinnan viivästymisen poikkeuksellisen vaikeiden tutkintatoimien vuoksi. (Frände 2012, 306-307; Lappi-Seppälä 2000, 525-527; HE 27/1999; Matikkala 2008, 249-250; Tolvanen 2006, 363-365.)

Helsingin hovioikeuden ratkaisu 7.10.2010 3262

Syyttäjä oli pyytänyt asiassa haastehakemuksen jättämisen yhteydessä, että viiden vastaajan osalta vanhentumisaikaa jatkettaisiin niin, että tehdyksi epäillyn markkinointirikoksen vanhentumisajaksi katsottaisiin kolme vuotta kahden vuoden sijasta. Syyttäjä perusteli jatkamista sillä, että esitutkinta on vaatinut erityisiä aikaa vieviä tutkintatoimenpiteitä, rikos on tullut esitutkintaan poikkeuksellisen myöhään, ja että erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamista. Käräjäoikeus hylkäsi vaatimuksen. Käräjäoikeus totesi, että mikäli syytteen nostamisen jälkeen ei ole pakoiluvaaraa, ei ole tarvetta jatkaa vanhentumisaikaa. Esitutkinta oli kestänyt kolmetoista kuukautta, ja kun asia oli tullut esitutkintaan epäillyn rikoksen tekoaikana, ei asia ollut tullut esitutkintaan poikkeuksellisen myöhään. Markkinointirikoksen enimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta, ja koska

asianomistajien ei ollut väitetty kärsineen poikkeuksellisen suuria vahinkoja, käräjäoikeuden mukaan, kyseessä ei ollut vakava rikos. Syyttäjät kanteli ratkaisusta ylemmälle tuomioistuimelle, eli tässä tapauksessa hovioikeudelle. Syyttäjät vetosi jatkamisella muun muassa siihen, että syyteharkintaa saatetaan joutua tekemään vielä käräjäoikeusvaiheessa, ja jossa lopullinen asian laajuus ja rikoksen tekohetki, eli vanhentumisen alkamisajan kohta vasta ilmenee. Hovioikeus hylkäsi vaatimuksen samoin perustein kuin käräjäoikeus.

7.6 Menettely syyteoikeuden vanhentumisaikaa jatkettaessa

Rikoslain 8 luvun 5 §:ssä määrätään menettelystä haettaessa syyteoikeuden vanhentumisajan pidentämistä tuomioistuimelta. Vanhentumisajan jatkamista haetaan ja siitä päättää se tuomioistuin, jossa syyte rikoksesta voitaisiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 4 luvun mukaan tutkia. Hakemus on otettava tuomioistuimessa viipymättä käsittelyyn, ja siitä ratkaisun voi antaa yksin puheenjohtaja. Asian ratkaissut puheenjohtaja ei tule esteelliseksi käsitellä itse varsinaista rikosasiaa myöhemmin, koska vanhentumisajan jatkamisessa ei oteta kantaa syyllisyyskysymykseen. Asia vanhentumisajan jatkamisesta käsitellään suppean selvityksen, eli lähinnä hakemukseen sisältyvän tapahtumien kuvauksen perusteella. Kaikkia epäiltyjä ei tarvitse kuulla vaatimuksen johdosta, mutta epäillyllä on oikeus tulla kuulluksi oikeusturvan takaamiseksi, jos on todennäköistä, että syyte asiasta tullaan häntä vastaan myöhemmin nostamaan. Lain esitöiden (HE 27/1999) mukaan, olisi liian raskasta ja leimaavaa kuulla kaikkia epäiltyjä, kun usein esitutkinnassa ei olla niin pitkällä, että voitaisiin arvioida jonkun henkilön tulevan syytetyksi. Tämän takia kuulemismahdollisuuden varaaminen on rajattu niihin tapauksiin, joissa on todennäköistä, että tiettyä henkilöä tullaan syyttämään rikoksesta, jota hakemus koskee. Kutsu voidaan tällöin lähettää postissa, eikä epäiltyä tarvitse sen suuremmin etsiä, jos häntä ei tavoiteta. Jos vanhentumisajan jatkamista haetaan perustuen haastettavan pakoiluun, ei häntä tarvitse kuulla. Hakemuksesta annetusta ratkaisusta ei

saa hakea muutosta valittamalla, vaan kannella ylemmälle tuomioistuimelle kolmessakymmenessä päivässä, missä se käsitellään kiireellisenä. Lain esitöissä kantelua on perusteltu sillä, että valittaminen päätöksestä voisi johtaa pitkään vireilläoloon, samaan aikaan kun uusi vanhentumisaika jo kuluisi, jos sellainen olisi myönnetty. Vanhentumisajan jatkamista koskeva hakemus tulisi saada mahdollisimman nopeasti ratkaistuksi, että saadaan nopeasti selvyys siitä, jatketaanko esimerkiksi esitutkintaa tai vastaajan etsimistä, jotta vuoden lisäaika ei kuluisi hukkaan. Asia voidaan ottaa käsiteltäväksi ja ratkaista ennen kuin yleinen vanhentumisaika on kulunut loppuun. Laissa ei ole säädetty kuinka paljon aikaisemmin vanhentumisajan päättymistä hakemuksen voi tehdä. (HE 27/1999.)

Kysymystä vanhentumisajan jatkamisesta ei voida käsitellä enää uudestaan rikosasian pääkäsittelyssä, vaikka jatkamisesta päättämisen jälkeen on tullut ilmi uusia seikkoja, jotka asettavat vanhentumisajan jatkamisen uuteen valoon. Rikosasian pääkäsittelyssä voidaan katsoa rikoksen tekohetkeksi jokin muu kuin mitä vanhentumisajan jatkamista koskevassa käsittelyssä on katsottu. Pääkäsittelyssä otetaankin vasta lopullinen kanta vanhentumiskysymykseen, kun päätetään milloin rikos katsotaan tehdyksi. Vanhentumisajan jatkamisen tarpeellisuuteen ei oteta enää tuolloin kantaa. Rikoksen tekohetki on vanhentumisajan jatkamista koskevassa päätöksessä katsottu olleen 1.2.2014 ja vanhentumisaikaa on jatkettu vuodella siten, että haaste tulee antaa tiedoksi viimeistään 31.1.2019 (ks. RL 8:17). Haaste annetaankin vastaajalle tiedoksi 31.1.2019, minkä jälkeen pääkäsittelyssä rikoksen tekohetkeksi katsotaan 31.1.2014. Syyte oikeus on täten vanhentunut, eikä vastaajaa voida tuomita rikoksesta. Syyte oikeuden vanhentumisaikaa olisi voitu jatkaa jälkikäteen katsottuna siten, että haasteen viimeinen tiedoksiantopäivä olisi ollut 30.1.2019. Tuomioistuimien voi myös päätyä tuomiossaan lievempään tekemuotoon mistä tekijää on epäilty jatkettaessa vanhentumisaikaa. Vanhentumisajan jatkamisesta koskevassa päätöksessä tekoa on pidetty törkeänä velallisen epärehellisyytenä, jonka syyte oikeus vanhentuu kymmenessä vuodessa. Tuomioistuimen tuomiossa myöhemmin

katsotaan vastaajan syyllistyneen lievempään tekemuotoon, velallisen epärehellisyys-teen, jonka yleinen vanhentumisaika on viisi vuotta. Tässäkin tapauksessa syyte- oikeus on vanhentunut ja syyte hylätään. (Tolvanen 2006, 365–366.)

Vanhentumisajan jatkamista koskeva hakemus tulee tehdä kirjallisesti ennen yleisen vanhentumisajan päättymistä, ja siinä tulee esittää selvitys niistä erityisistä sei-koista, joiden vuoksi vanhentumisaikaa tulisi jatkaa. Vaatimuksen tekee pääsään- töisesti virallinen syyttäjä. Asianomistaja voi myös vaatia vanhentumisajan jatka- mista jos 1) hänellä on ensisijainen syyteoikeus, eli kyseessä on väärä ilmianto jos 2) syyttäjä on päättänyt jättää syyteen nostamatta, päättänyt ettei esitutkintaa toi- miteta tai hän on päättänyt lopettaa sen jos 3) poliisi on päättänyt ettei esitutkintaa aloiteta tai että se lopetetaan tai jos 4) syyttäjä on peruuttanut syyteen ja hän haluaa jatkaa syyteen ajamista. Viimeisessä kohdassa mainittu tilanne voisi syntyä silloin, kun syyttäjä on päättänyt peruuttaa syyteen, ennen kuin haastetta on annettu tie- doksi vastaajalle, koska asianomistajan jatkaessa syyteen ajamista asiassa, jossa vanhentuminen on jo katkaistu haasteen tiedoksiannolla, ei vanhentumisajan jatka- misen vaatiminen ole tietenkään enää tarpeen. (HE 27/1999; Tolvanen 2006, 365.)

7.7 Syyteoikeuden vanhentumisen seuraukset

Syyteoikeuden vanhennuttua, rikoksesta ei voida enää nostaa syytettä, eikä täten ketään voida saattaa tapahtuneesta rikosoikeudelliseen vastuuseen. Syyteen nosta- minen siten, ettei rikos ole vanhentumissäännösten mukaan vanhentunut, on rikos- oikeudellisen vastuun edellytys. Rikoksen ollessa vanhentunut, tuomioistuin hylkää syyteen, eikä samasta teosta voida enää myöhemmin nostaa syytettä. Hylätessään syyteen tuomioistuimen ei tulisi ottaa kantaa syyllisyyksysymykseen, vaan siinä pitäisi todeta, että syytteessä tarkoitettun rikoksen syyteoikeus on vanhentunut. Mo- nesti tuomioistuin joutuu ottamaan kuitenkin kantaa vanhentumisen esikysymyk- senä itse tekoon ja näyttöön. (Tolvanen 2006, 366; Tapani & Tolvanen 2008, 459.)

Syyteoikeuden vanhentuminen ei vaikuta asianomistajan oikeuteen saada rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus tuomioistuimen käsiteltäväksi. Mikäli

vahingonkorvausta on vaadittu rikosjutun yhteydessä, vaatimus voidaan tutkia rikosasian yhteydessä, tai käsittelyä voidaan jatkaa riita-asiana. Rikoksesta johtuva vahingonkorvaus on kytketty syyteoikeuden vanhentumiseen, eli niin kauan kuin rikoksesta voidaan nostaa syyte, voi asianomistaja vaatia vahingonkorvausta. Mikäli syyte rikoksesta tulee hylätyksi, sovelletaan velan vanhentumisesta annetun lain (15.8.2003/728) 7 §:n 1 ja 2 momenttia. Jos vahingonkorvauksen käsittelyä jatketaan riita-asiana, tällöin joudutaan ottamaan kantaa rikoksen tekoon, mutta sen rikosoikeudellisesta luonnehdinnasta on pidättäydyttävä. (Tolvanen 2006, 366; Rikokseen perustuvan vahingonkorvauksen vanhentumisesta ks. lähemmin Saarnilehto 2012.)

8 POHDINNAT

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia rikosoikeudellisen vanhentumisen keskeisintä muotoa, syyteoikeuden vanhentumista. Tutkimuksessa pyrittiin esittämään syyteoikeuden vanhentuminen mahdollisimman lukijaystävällisellä tavalla, esimerkkien ja oikeuskäytännön avulla. Tilastojen ja diagrammien avulla haluttiin havainnollistaa eri aikoina tiettyjen rikoksien esiintymistä yhteiskunnassa ja niiden selvittämistä esitutkinnassa, ja samalla luoda kokonaisempi kuva aiheesta. Esimerkiksi kuviossa 2. käsitellään henkirikosten esiintymistä Suomessa 2004–2013, millä on haluttu tuoda lukijalle laajempaa näkemystä henkirikosten esiintymisestä kyseisinä vuosina. Tilastosta voidaan huomata, että henkirikosten määrä on 2004 vuodesta lähtien ollut hienoisessa laskussa.

Vaikka syyteoikeuden vanhentumiseen liittyvät säädökset ovat hyvin johdonmukaisia, tarkoituksenmukaisia ja selkeitä, oli mielestäni välttämätöntä käsitellä, koko aiheen kokonaisvaltaiseksi ymmärtämiseksi itseni ja lukijan kannalta, vanhentumista mahdollisimman laajasti, kumminkaan aiheen punaista lankaa kadottamatta.

Oikeuskirjallisuudessa rikosoikeudellista vanhentumista on käsitelty suppeasti, tieto on ripoteltu eri puolille kirjallisuutta sekä tieto on usein samaa. Näin ollen syyteoikeuden vanhentumistakaan ei ole mielestäni käsitelty oikeuskirjallisuudessa laajasti. Edellä mainittujen perusteiden takia, yhtenä opinnäytetyöni tarkoituksena oli koota mielestäni kaikki tarpeellinen yhteen teokseen, jotta aiheesta kiinnostunut lukija saisi kaiken tarpeellisen tiedon syyteoikeuden vanhentumiseen liittyen. Opinnäytetyö on suunnattu oikeudenalalla työskenteleville, sitä opiskeleville ja kaikille aiheesta kiinnostuneille. Opinnäytetyö helpottaa ymmärtämään syyteoikeuden vanhentumisen merkityksen osana rikosoikeudenkäyntiä.

Tutkiessani aiheeseen liittyvää materiaalia huomasin, kuinka tärkeää on prosessin eri vaiheissa tapahtuva joutuisuus. Tämän vuoksi päädyin käsittelemään rikosprosessin joutuisuutta asianosaisten oikeusturvan kannalta, esitutkinnan ja tuomioistuintenkäsittelyn kannalta omissa alaluvuissaan. Syyteharkinnan joutuisuutta käsittelem

erikseen syyteoikeutta käsittelevässä luvussa johdonmukaisuuden ja selkeyden vuoksi. Opinnäytetyön tekemisen kautta minulle tuli myös laajempi käsitys syyttäjän eri rooleista, ja hänen laajasta vastuusta eri rikosprosessin vaiheissa. Syyteoikeuden vanhentumislainsäädännön säätämishistoriaa oli mielenkiintoista tutkia. Mielenkiintoista oli muun muassa se, kuinka kansainväliset sopimukset vaikuttavat syyteoikeuden vanhentumisaikojen säätämiseen, esimerkiksi YK:n merioikeusyleissopimus tiettyjen ympäristörikoksien vanhentumisaikojen säätämiseen. Aika näyttää myös, tuoko 1.1.2015 voimaan tuleva normaalia oikeudenkäyntiä kevyempi tunnustamisoikeudenkäynti prosessiekonomisia etuja, ja kuinka se vaikuttaa muun muassa ihmisten käyttäytymiseen, erityisestävään ja yleisestävään vaikutukseen.

Opinnäytetyön tekoprosessin aikana huomasin, kuinka laaja ja moniulotteinen asia rikosoikeudellinen vanhentuminen on tutkia ja selvittää saadakseen siitä oikean kokonaiskuvan. Syyteoikeuden vanhentumisesta kokonaiskuvan luominen itselleni, ja myös muille asiasta kiinnostuneille, osoittautui haastavaksi ja yllättävän laajaksi. Koen, että opinnäytetyön tekeminen on opettanut minulle paljon uusia asioita niin syyteoikeudesta ja sen vanhentumisesta, kuin myös tiedon hausta ja tutkimuksen teosta. Koen myös, että kokonaiskuva ja ymmärrys rikosprosessista ovat tutkimuksen jälkeen huomattavasti laajempia kuin aloittaessa.

LÄHTEET

Brottsbalk 21.12.1962:700. Ruotsin rikoslaki. Viitattu 27.10.2014. Saatavissa: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Brottsbalk-1962700_sfs-1962-700/

Edita Publishing Oy. Finlex 2003. Valtioneuvoston oikeuskansleri 13.05.2003 252/1/02. Viitattu: 11.11.2014. Saatavissa. <http://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/2003/20031781>

Edita Publishing Oy. Finlex 2004. Valtioneuvoston oikeuskansleri 19.11.2004 13/31/03. Viitattu: 29.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/2004/20042011>

Edita Publishing Oy. Finlex 2006. Valtioneuvoston oikeuskansleri 2.6.2006 1/50/06. Viitattu 11.11.2014. Saatavissa: www.finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/2006/20061035

Edita Publishing Oy. Finlex 2007. Valtioneuvoston oikeuskansleri 18.12.2007 9/30/05. Viitattu: 11.11.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/2007/20071240>

Edita Publishing Oy. Finlex 2008. Valtioneuvoston oikeuskansleri 7.8.2008 1033/1/07. Viitattu: 11.11.2014. Saatavissa. <http://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/2008/20081314>

Edita Publishing Oy. Finlex 2009. Valtioneuvoston oikeuskansleri 28.09.2009 OKV/13/21/2008. Viitattu: 7.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/2009/20091450>

Espoon käräjäoikeus, 3.8 osasto: Tuomio N:o 05/2193, 7.10.2005, R 05/1001, s.29-30. Viitattu: 14.10.2014. Saatavissa: <http://www.yle.fi/tvuutiset/uutiset/upics/Bodom%20tuomio.pdf>

Euroopan parlamentti. EU:n peruskirja. Viitattu: 13.10.2014. Saatavissa: <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/fi/0003fbe4e5/EU:n-perusoikeus-kirja.html>

Euroopan unionin perusoikeuskirja (2000/C 364/01). 2000. Euroopan yhteisön virallinen lehti. Viitattu: 24.9.2014. Saatavissa: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_fi.pdf

Frände, D. 2012. Yleinen rikosoikeus. 2. uudistettu painos. Helsinki. Edita.

Havansi, E. 2004. Määräajat ja oikeudenkäynti. Helsinki. WSOY.

HE 6/1997. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi. Viitattu: 24.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1997/19970006>

HE 27/1999. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamiseksi. Viitattu 23.9.2014. Saatavissa: <http://www.edilex.fi/he/19990027>

HE 53/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Suomen talousvyöhykkeestä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 8.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2004/20040053>

HE 169/2005. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu: 31.10.2014. Saatavissa: <http://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/he+169/2005>

HE 55/2007. Hallituksen esitys Eduskunnalle sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevien rikoslain säännösten muuttamiseksi sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi. Viitattu: 28.10.2014. Saatavissa: <http://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/he+55/2007>

HE 248/2009. Hallituksen esitys Eduskunnalle alusten aiheuttaman meren pilaantumisen ehkäisemisestä vuonna 1973 tehtyyn kansainväliseen yleissopimukseen liittyvän vuoden 1978 pöytäkirjan uudistetun I ja II liitteen sekä alusten haitallisten kiinnittymisenestojärjestelmien rajoittamisesta vuonna 2001 tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi niiden lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä merenkulun ympäristönsuojelulaiksi ja öljyvahinkojen torjuntalaiksi sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta. Viitattu: 14.11.2014. Saatavissa: <http://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/he+248/2009>

HE 282/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu: 31.10.2014. Saatavissa: <http://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/he+282/2010>

HE 58/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelua koskevaksi lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamiseksi. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 20.10.2014. Saatavissa: <http://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/he+58/2013>

HE 216/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta. Viitattu: 22.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130216>

Jokela, A. 2008. Rikosprosessi. 4. uudistettu painos. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Kastula, T. 2009. Rikosasioiden kohtuullinen käsittelyaika ja rikosoikeudenkäyntien viivästymistä vastaan olevat tehokkaat oikeussuojakeinot – erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön valossa. Pro Gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto. Viitattu: 23.9.2014. Saatavissa: <http://www.edilex.fi/opinnaytetyot/6859.pdf>

Kerkelä, L. 2013. Kyllikki Saaren surmasta 60 vuotta - murha jää mysteeriksi. Helsingin sanomat. Viitattu: 29.9.2014. Saatavissa: [http://www.hs.fi/koti-
maa/a1368678362892](http://www.hs.fi/koti-
maa/a1368678362892)

KKO:1986-II-88. Viitattu: 4.11.2014. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/oi-
keus/kko/kko/1986/19860088t](http://www.finlex.fi/fi/oi-
keus/kko/kko/1986/19860088t)

KKO 1997:108. Viitattu: 5.11.2014. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/oi-
keus/kko/kko/1997/19970108](http://www.finlex.fi/fi/oi-
keus/kko/kko/1997/19970108)

KKO 2004:41. Viitattu: 11.11.2014. Saatavissa. [http://www.finlex.fi/fi/oi-
keus/kko/kko/2004/20040041](http://www.finlex.fi/fi/oi-
keus/kko/kko/2004/20040041)

KKO 2010:1. Viitattu: 5.11.2014. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/oi-
keus/kko/kko/2010/20100001](http://www.finlex.fi/fi/oi-
keus/kko/kko/2010/20100001)

KKO 2013:43. Viitattu: 3.11.2014. Saatavissa: [http://www.edilex.fi/kko/ennakko-
ratkaisut/20130043](http://www.edilex.fi/kko/ennakko-
ratkaisut/20130043)

Lakialoite 29/2013 vp. Laki rikoslain 8 luvun 1 §:n muuttamisesta. Viitattu: 1.11.2014. Saatavissa: [http://www.eduskunta.fi/fak-
tatmp/utatmp/akxtmp/la_29_2013_p.shtml](http://www.eduskunta.fi/fak-
tatmp/utatmp/akxtmp/la_29_2013_p.shtml)

Lappalainen, J. Frände, D. Koulu, R. Niemi-Kiesiläinen, J. Rautio, J. Sihto, J. Virolainen, J. 2003. Prosessioikeus. Oikeuden perusteokset. Helsinki. WSOY.

Lappi-Seppälä, T. Hakamies, K. Koskinen, P. Majanen, M. Melander, S. Nuotio, K. Nuutila, A. Ojala, T. Rautio, I. 2008. Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset. 3. painos. Helsinki. WSOY.

Lappi-Seppälä, T. 2000. Rikosten seuraamukset. Helsinki. WSOY.

LaVL 13/2004 vp. Lakivaliokunnan lausunto 13/2004 hallituksen esityksestä 53/2004 Eduskunnalle laiksi Suomen talousvyöhykkeestä ja eräiksi siihen liitty-

viksi laeiksi. Viitattu: 9.10.2014. Saatavissa: [http://www.edus-kunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=utpvm&\\${BASE}=fak-tautpvm&\\${THWIDS}=0.5/1412857145_159406&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.edus-kunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=utpvm&${BASE}=fak-tautpvm&${THWIDS}=0.5/1412857145_159406&${TRIPPIFE}=PDF.pdf)

Lehtonen, A. 2006. Laiminlyöntirikosten ja jatkuvan rikoksen syyteoikeuden vanhentuminen. Teoksessa: Oikeusteorian poluilla - Juhlakirja Professori Rauno Haltunen, 123-146. Toim. Sauli Mäkelä. Rovaniemi: Lapin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

L 39/1889. Rikoslaki. Sääöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: Saatavissa: 24.9.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

L 463/1956. Laki Suomen aluevesien rajoista. Sääöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 8.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1956/19560463>

L 8/1976. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus. Sääöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 23.9.2014. Saatavissa: http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopiteksti/1976/19760008/19760008_2#idp3805920

L 505/1986. Haastemieslaki. Sääöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 6.11.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860505>

L 692/1993. Laki rangaistusmääräysmenettelystä. Sääöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 20.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930692>

L 689/1997. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa. Sääöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 24.9.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970689>

L 63/1999. Ulkoasiainministeriön ilmoitus Euroopan ihmisoikeussopimuksesta (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi) sellaisena kuin

se on muutettuna yhdennellätoista pöytäkirjalla. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 23.9.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1999/19990063>

L 731/1999. Suomen perustuslaki. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 23.9.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

L 297/2003. Laki rikoslain muuttamisesta. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 5.11.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030297>

L 728/2003. Laki velan vanhentumisesta. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 12.11.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030728#P7>

L 1058/2004. Laki Suomen talousvyöhykkeestä. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 8.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041058>

L 1161/2005. Laki rikoslain muuttamisesta. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 9.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20051161>

L 212/2008. Laki rikoslain muuttamisesta. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 28.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2008/20080212>

L 362/2009. Laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 16.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090362>

L 1672/2009. Merenkulun ympäristönsuojelulaki. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 8.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20091672>

L 754/2010. Laki sakon ja rikesakon määräämisestä. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 7.11.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100754>

L 439/2011. Laki syyttäjälaitoksesta. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 20.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110439>

L 805/2011. Esitutkintalaki. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 24.9.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110805>

Matikkala, J. 2010. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Helsinki. Edita.

Niemi, M. 2008. Tehoaako pelote? Katsaus rangaistuksen pelotevaikutusten tutkimukseen. Pro Gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto. Viitattu: 14.10.2014. Saatavissa: <http://www.edilex.fi/opinnaytetyot/5395.pdf>

Oikeusasiamies. 2014. Kantelu. Viitattu: 7.10.2014. Saatavissa: <http://www.oikeusasiamies.fi/Resource.phx/ea/kantelu/index.htm>

Oikeuskanslerinvirasto. 2013. Ratkaisut. Valtioneuvoston oikeuskansleri 12.11.2013 OKV/1533/1/2010. Viitattu: 29.10.2014. Saatavissa: http://www.oikeuskansleri.fi/media/uploads/ratkaisut/ratkaisut_2013/okv_1533_1_2010.pdf

Oikeuskansleri. 2014. Kantelu. Viitattu: 7.10.2014. Saatavissa: <http://www.oikeuskansleri.fi/fi/kantelu/>

Oikeusministeriö. 2010. Mietintöjä ja lausuntoja 87/2010. Oikeusprosessin pitkittymisen estäminen. Viitattu: 27.10.2014. Saatavissa: http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/872010oikeusprosessinpitkittymisenestaminen/Files/OMML_87_2010_tyoryhman_mietinto_52_s_.pdf

Pirjatanniemi, E. 2006. Vanhat murhat – tuskat turhat?. Teoksessa Oikeussosiologia ja kriminologiaa, Juhlajulkaisu Ahti Laitinen 1946-24/4-2006, 153-166.

Toim. Timo Ahonen. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2006.

Viitattu: 23.9.2014. Saatavissa: <http://www.edilex.fi/artikkelit/7124.pdf>

Poliisihallitus. 2013. Poliisihallituksen ja Itä-Suomen poliisilaitoksen välinen tulostavoiteasiakirja vuodelle 2014. Viitattu: 27.10.2014. Saatavissa:

[http://www.poliisi.fi/poliisi/ita-suomi/home.nsf/files/53113F43EA9982A3C2257CE4002A479B/\\$file/Tulossopimus%202014%20allekirjoitettu.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/ita-suomi/home.nsf/files/53113F43EA9982A3C2257CE4002A479B/$file/Tulossopimus%202014%20allekirjoitettu.pdf)

Rikollisuustilanne 2013, Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa 2014. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 266. Helsinki. Tammerprint Oy. Viitattu: 30.9.2014. Saatavissa: http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimuksia-sarja/VfwyB59LI/266_Rikollisuustilanne_2013_2014.pdf

Saarnilehto, A. 2012. Rikokseen perustuvan vahingonkorvauksen vanhentumisesta. Teoksessa: Rikoksesta rangaistukseen – Juhlajulkaisu Pekka Viljanen 1952 – 26/8 – 2012, 209-219. Toim. Tatu Hyttinen, Antti Jokela, Jussi Tapani, Mikko Tapani, J. Tolvanen, M. 2004. Rikosvastuu ja sen toteuttaminen. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, University of Joensuu, Publications in Law N:o 11. Viitattu: 14.11.2014. Saatavissa: <http://www.edilex.fi/artikkelit/11717>

Selvitys ympäristörikoksista. 2009. Lakivaliokunnan selvityspyyntö LAO 8/2008 vp. Helsinki. Sisäasiainministeriö. Viitattu: 7.10.2014. Saatavissa:

http://www.eduskunta.fi/valiokuntalinkit/VN_selvitys_ymparistorikoksista.pdf

Sisäasiainministeriö. 2013. Sisäministeriön ja Poliisihallituksen välinen tulostavoiteasiakirja vuodelle 2014. Viitattu: 27.10.2014. Saatavissa: [http://poliisi.fi/poliisi/home.nsf/files/675579399913AD54C2257CA0002C056B/\\$file/Tulostavoiteasiakirja%202014%20SM_Poha.pdf](http://poliisi.fi/poliisi/home.nsf/files/675579399913AD54C2257CA0002C056B/$file/Tulostavoiteasiakirja%202014%20SM_Poha.pdf)

Surakka, J. 2012. Syyttömyysolettamaa ei loukattu, kun tuomioistuin lausui vastaajan syyllistymisestä rikoksiin, vaikka syytteet jätettiin sen jälkeen vanhentuneina sillensä. Uutiset. Edilex. Viitattu: 1.11.2014. Saatavissa: <http://www.edilex.fi/uutiset/32904>

Tasavallan presidentin asetus Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön voimaansaattamisesta sekä perussäännön lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja perussäännön soveltamisesta annetun lain voimaantulosta 56/2002. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 28.10.2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/2002/20020056#idp1462704>

Torkkeli, K. 2010. Ulkomailta – Ruotsi: 1. heinäkuuta voimaan tulleita lakeja ja lainmuutoksia. Uutiset. Edilex. Viitattu: 10.10.2014. Saatavissa: <http://www.edilex.fi/uutiset/24523>

Tolvanen, M. 2006. Rikosoikeudellisen vanhentumisen ongelmia. Defensor Legis 2006/3, 359-369. Asiantuntija-artikkeli. Viitattu: 23.9.2014. Saatavissa: http://www.edilex.fi/defensor_legis/3370.pdf

Valtakunnansyyttäjänvirasto. 2014. Tiedotteet. Syyttäjälaitoksella tuloksellinen vuosi. Viitattu: 27.10.2014. Saatavissa: <http://www.vksv.oikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2014/01/syyttajalaitoksellatuloksellinenvuosi.html>

Valtakunnansyyttäjänvirasto. 2014. Valtakunnansyyttäjän ohjeet syyttäjille. Viitattu: 20.10.2014. Saatavissa: <http://www.vksv.fi/fi/index/julkaisutjaohjeet/valtakunnansyyttajanyleisetohjeet.html>

Viljanen, P. 2004. Syyteoikeuden vanhentumisesta syytettä tarkistettaessa. Teoksessa: Prosessioikeudellisia erityiskysymyksiä – Juhlajulkaisu Antti Jokela 26.1.2005, 265-275. Toim. Jarkko Männistö. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Saatavissa: <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/3269.pdf>

VKS:2012:2. 2012. Syyttäjän muutoksenhaku hovioikeuteen. Yleinen ohje syyttäjille. Dnro 31/31/11. Valtakunnansyyttäjä. Viitattu: 20.10.2014. Saatavissa: <http://www.vksv.fi/fi/index/julkaisutjaohjeet/valtakunnansyyttajanyleisetohjeet/oi-keudenkayntijamuutoksenhaku/vks20122syyttajanmuutoksenhakuhovioikeuteen.html>

VKS:2013:3. 2013. Pitkään syyteharkinnassa olleiden asioiden seuranta ja ratkaiseminen. Yleinen ohje syyttäjille. Dnro 22/31/13. Valtakunnansyyttäjä. Viitattu: 27.10.2014. Saatavissa: <http://www.vksv.fi/fi/index/julkaisutjaohjeet/valtakunnansyyttajanyleisetohjeet/syyteharkin-ta/vks20133pitkaansyyteharkinnassaol-leidenasioidenseurantajaratkaiseminen.html>

Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. United Nations Human Rights. Viitattu: 24.9.2014. Saatavissa: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>

Yhdistyneiden kansakuntien merioikeusyleissopimus 50/1996. Säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu: 8.10.2014. Saatavissa: http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1996/19960050/19960050_2#idp7468176

Yle uutiset. 2004. Bodom-epäilty pysyy yhä vangittuna. Viitattu: 29.9.2014. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/bodom-epailty_pysyy_yha_vangittuna/5157274